

OKOLIŠNA I SOCIJALNA POLITIKA EBRD-a

odobrena na sjednici Upravnog odbora od
12. svibnja 2008.

"Okolišna i socijalna politika EBRD-a" prevedena je s originalnog engleskog izvornika na brojne jezike, uključujući hrvatski, u svrhu boljeg razumijevanja ove politike od strane brojnih dioničara Banke. Iako se Banka pobrinula da osigura vjerodostojnost prijevoda, Banka ne jamči za točnost i autentičnost prijevoda na hrvatski. U slučaju bilo kakve razlike ili proturječnosti između engleske inačice "Okolišne i socijalne politike EBRD-a" i njenog prijevoda na drugi jezik, mjerodavnom se smatra engleska inačica.

Uvodna riječ

Europska banka za obnovu i razvoj (European Bank for Reconstruction and Development – *EBRD*) je na prvoj sjednici svog Upravnog odbora usvojila prvu Politiku zaštite okoliša. Opseg djelatnosti politike se vremenom proširio te je ona sada Okolišna i socijalna politika.

Upravni odbor EBRD je 12. svibnja 2008. odobrio Politiku, te odgovarajuće Izvedbene zahtjeve i oni stupaju na snagu 12. studenog 2008.

Politika iznosi pojedini obveza Banke prema kojima se EBRD zauzima za promicanje “za okoliš neškodljivog i održivog razvoja” na svim područjima svojih djelatnosti, a sve u skladu sa Sporazumom o osnivanju EBRD-a.

SADRŽAJ

Okolišna i socijalna politika

A. Cilj predmetne politike	4
B. Obveza EBRD-a	4
C. Uklapanje okolišnih i socijalnih pitanja u tijek projekta: uloga i odgovornosti EBRD-a	7
D. EBRD-ovo izvješćivanje i odgovornost prema javnosti	12
E. Promicanje ulaganja koja donose znatnu okolišnu i socijalnu korist, uključujući suradnju s drugim partnerima	12
F. Strategije za pojedine zemlje i gospodarske djelatnosti	13
G. Institucionalna i provedbena rješenja	13
Dodatak 1: Projekti iz skupine A	15
Dodatak 2: EBRD-ov popis projekata isključenih iz okolišnih i socijalnih razloga	17

Izvedbeni zahtjevi

IZ1: Okolišna i socijalna procjena i upravljanje	19
IZ2: Radna snaga i uvjeti rada	26
IZ3: Sprječavanje i smanjivanje onečišćenja	31
IZ4: Zdravlje, sigurnost i zaštita domaćeg stanovništva	36
IZ5: Otkup zemljišta, nedobrovoljno preseljavanje i izmještanje poslovnih djelatnosti	41
IZ6: Očuvanje biološke raznolikosti i održivo gospodarenje živim prirodnim bogatstvima	52
IZ7: Starosjedilački narodi	59
IZ8: Kulturna baština	68
IZ9: Financijski posrednici	73
IZ10: Objavljivanje podataka i uključivanje dionika	80

EBRD-ova okolišna i socijalna politika

A. Cilj predmetne politike

1. EBRD se zauzima za promicanje “za okoliš neškodljivog i održivog razvoja” na svim područjima svojih djelatnosti ulaganja i tehničke suradnje, a sve u skladu sa Sporazumom o osnivanju EBRD-a¹. Banka² smatra kako je održivi razvoj jedan od temeljnih vidova zdravog poslovnog upravljanja. Shodno tome, EBRD-ova zadaća poticanja prelaska na tržišno gospodarstvo i promicanja privatnog poduzetništva tijesno je i neraskidivo povezana s njegovim zalaganjem za održivi razvoj. Svi projekti financirani sredstvima EBRD-a moraju udovoljavati osnovnim poslovnim načelima Banke, a to su: načelo dopune domaćim izvorima sredstava (tzv. dodatnosti), tranzicijskog učinka i dobrog bankarskog poslovanja. K tome, Banka je svjesna kako se financiranje održivog razvoja mora ubrajati među njene najprioritetnije djelatnosti.
2. Ovom su politikom obuhvaćeni okolišni i socijalni vidovi održivog razvoja. U smislu ove politike, socijalni vidovi obuhvaćaju (i) radnopravne norme i uvjete rada, uključujući zdravlje, sigurnost i zaštitu i (ii) učinke na domaće stanovništvo, kao što su javno zdravlje, sigurnost i zaštita, ravnopravnost spolova, učinci na starosjedilačke narode i kulturnu baštinu, nedobrovoljno preseljenje i dostupnost osnovnih usluga. U ovoj se politici u osnovnim crtama iznose načini na koje će svoju obvezu promicanja okolišne i socijalne održivosti Banka provesti:
 - stavljanjem okolišnih i socijalnih pitanja u središte svih svojih djelatnosti;
 - postavljanjem okolišnih i socijalnih zahtjeva pred svoje klijente, od kojih će se očekivati da te zahtjeve ispune u roku prihvatljivom za Banku;
 - određivanjem odgovarajućih uloga i odgovornosti kako za sebe, tako i za svoje klijente, a u pogledu postizanja održivih ostvarenja u skladu s ovom politikom i izvedbenim zahtjevima;
 - utvrđivanjem strateškog cilja promicanja projekata koji donose veliku okolišnu i socijalnu korist.

B. Obveza EBRD-a

3. EBRD će svojim postupcima procjene i praćenja nastojati osigurati da projekti financirani iz njenih sredstava budu:
 - socijalno i okolišno održivi;
 - okrenuti poštivanju prava radnika i domaćeg stanovništva na koje će utjecati; te
 - osmišljeni i provedeni u skladu s mjerodavnim zakonskim propisima i dobrim međunarodnim običajima.

Da bi ta težnja u stvarnome životu urodila uspješnim ostvarenjima, Banka je usvojila sveobuhvatni niz posebnih izvedbenih zahtjeva (“IZ”) čije ispunjenje očekuje od svojih klijenata i koji se odnose na ključna područja okolišnih i socijalnih učinaka i pitanja. Banka se zauzima za promicanje EU-ovih normi na području okoliša, kao i Europskih načela za

¹ Vidi članak 2. stavak 1. točku (vii) Sporazuma o osnivanju EBRD-a.

² U ovoj se politici izrazi “EBRD” i “Banka” koriste u jednakom značenju i bez ikakve razlike.

okoliš, koja je i sama potpisala, a što se očituje u IZ-ima³. Banka od svojih klijenata očekuje ocjenu i rješavanje okolišnih i socijalnih pitanja vezanih uz njihove projekte ne bi li potonji ispunjavali IZ-e. Uloga Banke je: (i) razmatrati ocjene koje su obavili klijenti; (ii) pomoći klijentima u osmišljanju primjerenih i učinkovitih mjera ne bi li se štetni socijalni i okolišni učinci izbjegli ili, tamo gdje to nije moguće, sveli na najmanju moguću mjeru, ublažili, neutralizirali ili kompenzirali u skladu s IZ-ima; (iii) pomoći pri prepoznavanju mogućnosti za izvlačenje dodatnih okolišnih ili socijalnih koristi; i (iv) pratiti usklađenost projekata sa svojim okolišnim i socijalnim odredbama dokle god od njih ima neku financijsku korist.⁴

4. Banka će ocjene tranzicijskog učinka predloženih projekata⁵ unaprjeđivati na način da predstavljaju neposredniji odraz održivo-razvojne strane tranzicijskog procesa na razini svekolikog sustava, kao i koristi koje donosi usvajanje strateškog pristupa na tom području. Svaki projekt financiran sredstvima EBRD-a koji se provodi radi ostvarenja ciljeva održivog razvoja bit će u potpunom suglasju s tranzicijskim zadaćama Banke.
5. Banka će stremiti financiranju projekata koji nude mogućnost ostvarivanja dodatnih okolišnih i socijalnih koristi, kao što su društveno-gospodarske koristi za domaće stanovništvo zahvaćeno određenim projektom i, gdje god je to primjereno i izvedivo, ravnopravan pristup tim koristima za sve njime zahvaćene strane. Osobita će se pozornost posvećivati projektima čije se pojedine sastavnice bave prioritarnim okolišnim i socijalnim pitanjima s kojima se suočava stanovništvo dotičnog prostora i kojima se promiče provedba EU-ovih strategija na bitnim područjima, poput ublažavanja klimatskih promjena i prilagodbe tim mijenama, širenja pustinja, očuvanja biološke raznolikosti, učinkovite potrošnje energije i inih dobara, smanjivanja siromaštva, promicanja pristojnih uvjeta rada, smanjivanja društvene isključenosti, pristupa osnovnim uslugama, ravnopravnosti spolova, transparentnosti i društvenog razvitka. EBRD će isto tako razmatrati može li se od predloženih projekata očekivati davanje doprinosa razvoju zemlje domaćina i donošenje općih gospodarskih, društvenih i okolišnih koristi domaćem stanovništvu zahvaćenom projektom. EBRD će sa svojim klijentima graditi partnerske odnose ne bi li im pomogao u obogaćivanju njihovih djelatnosti, unaprjeđivanju dugoročne održivosti i jačanju sposobnosti za okolišno i socijalno upravljanje.
6. Banka je svjesna važnosti ublažavanja klimatskih promjena i prilagođavanja tim mijenama, kao i njihovog iznimnog značaja za njene djelatnosti na ovom prostoru. Nakana Banke je nastaviti s razvojem svog pristupa klimatskim promjenama, poglavito u pogledu smanjivanja stakleničkih plinova, prilagodbe, promicanja obnovljivih izvora energije i unaprjeđivanja energetske učinkovitosti, a sve radi pojačanog bavljenja tim pitanjima u izvršenju svojih poslova.
7. EBRD se snažno zalaže za načela transparentnog, korporativnog⁶ i odgovornog poslovanja i uključivanja svih dionika. Stoga će na stalnoj osnovi objavljivati sve podatke o svojim ostvarenjima vezanim uz okolišna i socijalna pitanja, te će se uključiti u svrsishodan dijalog sa svim svojim dionicima. Banka će slične dobre običaje promicati i među svojim klijentima. Od svojih klijenata EBRD ponajprije očekuje prepoznavanje njihovih dionika i

³ Tekst Europskih načela za okoliš (ENO) može se pronaći na internetskoj adresi www.eib.org/infocentre/epe/declaration/index.htm. ENO je inicijativa pokrenuta kao odgovor na težnju za pojačanim usklađivanjem okolišnih načela, običaja i normi vezanih uz financiranje projekata. ENO su pobliže određena kao odraz glavnih okolišnih načela iz Ugovora o EZ-u te običaja i normi ugrađenih u sekundarno zakonodavstvo EU-a. Obveze prema ENO-ima se očituju u IP-u 1, 3, 4 i 10.

⁴ U smislu ove politike, smatrat će se kako Banka nema financijske koristi od projekta ako je svoje ulaganje (obavljeno posredstvom zajma ili kupnje vlasničkog udjela) prodala, ili je iz njega izašla uz uvjet plaćanja s odgodom.

⁵ Ocjenu tranzicijskog učinka projekata obavlja Ured glavnog ekonomista Banke. Za opširnije podatke, vidi na www.ebrd.com/country/sector/econo/impact.htm.

⁶ Banka ima posebne zahtjeve u pogledu dobrog upravljanja, suzbijanja pranja novca, mita i korupcije, transparentnosti prihoda i objavljivanja cijena usluga, a koji su opisani u dokumentima o politici Banke na drugim područjima.

suradnju s njima na trajnoj osnovi, kao i pokazivanje brige za pripadnike možebitno pogođenih društvenih sredina kroz objavljivanje podataka, savjetovanje i njihovo upućeno sudjelovanje na način koji Banka smatra primjerenim u odnosu na učinke vezane uz dani projekt. Ovakva suradnja s dionicima trebala bi biti u skladu s duhom, svrhom i krajnjim ciljevima Konvencije Gospodarskog povjerenstva UN-a za Europu (UNECE-a) o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša⁷, EU-ove Direktive o procjeni utjecaja na okoliš i, u slučaju projekata s možebitno značajnim međunarodnim prekograničnim utjecajem na okoliš, UNECE-ove Konvencije o procjeni utjecaja na okoliš preko državnih granica⁸, i to bez obzira na stanje stvari u pogledu potvrđivanja tih akata na domaćoj razini.

8. EBRD podupire predostrožan pristup očuvanju i iskorištavanju biološke raznolikosti te gospodarenju tim bogatstvima (poput biljnog i životinjskog svijeta, ribljeg fonda i šumskih proizvoda) te će se nastojati pobrinuti da njeni projekti obuhvaćaju mjere zaštite ključnih staništa i, gdje god je to izvedivo, unaprjeđivanja prirodnih staništa i biološke raznolikosti koja na njima počiva.
9. EBRD će se svesrdno truditi da svojim ulaganjima doprinese djelotvornoj provedbi mjerodavnih načela i odredaba međunarodnoga prava na području okoliša, rada, korporativnog poslovanja⁹ i pristupa javnosti podacima o okolišu. Ta načela i odredbe sadržane su u aktima poput međunarodnih ugovora, konvencija, višestranih, regionalnih ili dvostranih sporazuma, kao i u mjerodavnim neobvezujućim aktima. EBRD neće svjesno financirati projekte koji bi se kosili s obvezama zemalja prema mjerodavnim međunarodnim ugovorima i sporazumima vezanim uz zaštitu okoliša, ljudska prava i održivi razvoj, a za koje bi se to ustanovilo tijekom procjene projekta.
10. EBRD će surađivati s drugim međunarodnim financijskim ustanovama, Europskom unijom, dvostranim donatorima, UN-ovim tijelima i drugim udrugama na usklađivanju provedbe djelotvornih mjera zamišljenih radi promicanja održivog razvoja na područnoj ili granskoj razini u zemljama u kojima obavlja svoje poslove. Pri sufinanciranju projekata s drugim međunarodnim financijskim ustanovama, EBRD će s njima surađivati radi usuglašavanja zajedničkog pristupa procjeni projekta, projektnim zahtjevima i praćenju.
11. Kroz svoje djelatnosti tehničke suradnje, EBRD će nastojati pridobiti potporu ne bi li osigurao provedbu programa osposobljavanja i drugih oblika pomoći radi pospješivanja projekata koje financira, i to, primjerice, promicanjem dobrih običaja održivog poslovanja i korporativne odgovornosti, jačanjem sposobnosti neophodnih za razmatranje i rješavanje okolišnih i socijalnih pitanja u zemljama u kojima se ti poslovi provode ili širenjem ravnopravnog pristupa možebitnim koristima od projekata financiranih sredstvima Banke.
12. EBRD će se uključivati u dijaloge o politici i, prema potrebi, pružati tehničku pomoć ne bi li s vladama i inim partnerima radio na rješavanju strukturnih i posebnih pitanja vezanih za održivi razvoj.
13. U svom unutarnjem poslovanju, EBRD će slijediti najbolje običaje gospodarenja okolišem (uključujući učinkovitu potrošnju energije i inih dobara, smanjivanje otpada i njegovu uporabu) i upravljanja ljudskim potencijalima (kao što su jednake mogućnosti za sve, ravnoteža radnog i slobodnog vremena, zdravlje i sigurnost). EBRD će nastojati raditi s dobavljačima i izvođačima koji se pridržavaju podjednako visokih okolišnih i socijalnih

⁷ “Konvencija iz Århusa”, www.unece.org/env/pp/

⁸ “Konvencija iz Espooa”, www.unece.org/env/eia/

⁹ Međunarodno usuglašeni akti vezani uz odgovorno poslovanje obuhvaćaju Trojnu deklaraciju Međunarodne organizacije rada (ILO-a) o načelima vezanim uz multinacionalna poduzeća i socijalnu politiku te Smjernice Organizacije za gospodarsku suradnju i razvoj (OECD-a) za multinacionalna poduzeća.

normi. Banka će voditi računa o pitanjima održivosti kada je posrijedi nabava roba i usluga za vlastite potrebe.

C. Uklapanje okolišnih i socijalnih pitanja u tijek projekta: uloga i odgovornosti EBRD-a

Postupak procjene projekta

Opći pristup

14. Svi projekti financirani sredstvima EBRD-a prolaze kroz postupak okolišne i socijalne procjene ne bi li se EBRD-u olakšalo donošenje odluke o tome treba li određenu djelatnost financirati i, ako je tako, određivanje načina na koji će se okolišnim i socijalnim pitanjima pristupiti u planiranju, financiranju i provedbi projekta. EBRD-ov postupak okolišne i socijalne procjene sastavni je dio njegovog postupka opće procjene projekta, uključujući ocjenu financijskih prijetnji i opasnosti po ugled, kao i prepoznavanje možebitnih okolišnih ili socijalnih prilika. Ta će procjena odgovarati naravi i veličini projekata, te biti u razmjeru sa stupnjem okolišnih i socijalnih opasnosti i utjecaja. Procjenom će se ustanoviti mogu li se djelatnosti koje bi se trebale financirati sredstvima EBRD-a provesti u skladu s ovom politikom i njenim izvedbenim zahtjevima (IZ-ima). Klijent je dužan pobrinuti se za provedbu odgovarajućih dubinskih snimanja, objavljivanje podataka i uključivanje dionika u skladu s IZ-ima od 1. do 10. te za dostavljanje svih s time povezanih izvješća EBRD-u na razmatranje, u sklopu njegovog vlastitog postupka procjene. EBRD će razmotriti dostavljene podatke i klijentu dati smjernice o tome što učiniti ne bi li projekt ispunio zahtjeve Banke.
15. EBRD-ov postupak okolišne i socijalne procjene obuhvaća razmatranje triju ključnih čimbenika: (i) okolišnih i socijalnih učinaka i pitanja povezanih s predloženim projektom, (ii) sposobnosti i zalaganja klijenta za rješavanje tih učinaka i pitanja u skladu s ovom politikom i (iii) uloge trećih osoba u osiguravanju pridržavanja ove politike.
16. EBRD od financiranja predloženog projekta može odustati upravo iz okolišnih ili socijalnih razloga, primjerice, kada se predloženim projektom okolišna i socijalna pitanja ne rješavaju na zadovoljavajući način, te se od njega ne može očekivati da uvjete postavljene mjerodavnim IZ-ima sadržanim u ovoj politici ispuni u roku koji Banka smatra razumnim, ili kada za sobom ostavlja neprihvatljive popratne posljedice. K tome, postoji nekoliko vrsta djelatnosti koje EBRD uopće ne financira, a čiji je popis sadržan u dodatku 2.
17. U ovoj politici, izraz “projekt” odnosi se na poslovnu djelatnost za koju klijent traži sredstva EBRD-a, bez obzira na vrstu posla koju EBRD u tom smislu kani obaviti. Poslovi EBRD-a (tj. postupci osiguravanja financijskih sredstava) obuhvaćaju čitav niz različitih načina financiranja predloženih projekata, kao što je projektno financiranje/financiranje ograničenim sredstvima, korporativno financiranje, financiranje obrtnog kapitala, ulaganje u kvazi-kapital i kapital poduzeća ili odobravanje bespovratnih sredstava.
18. EBRD upravlja nizom Posebnih fondova i fondova za suradnju. Projekti ili djelatnosti koje se u cijelosti ili djelomice financiraju iz sredstava Posebnih fondova bit će u skladu s ovom politikom. Ova se politika primjenjuje i na financiranje iz fondova za suradnju, ali tu mogu vrijediti i dodatni donatorski zahtjevi vezani uz okolišna ili socijalna pitanja, pod uvjetom da su u skladu s ovom politikom.

Svrstavanje u skupine

19. Ovisno o okolišnim i socijalnim mjerilima, EBRD predložene projekte svrstava u skupine A, B, C ili FI kako bi se: (i) odrazili razmjeri možebitnih okolišnih i socijalnih učinaka i (ii) odredila narav i razmjeri okolišnih i socijalnih istraživanja, objavljivanja podataka i

Poslovi izravnih ulaganja¹⁰

20. Predloženi se projekt svrstava u skupinu A kada bi u budućnosti mogao dovesti do možebitno značajnih i raznovrsnih štetnih okolišnih i/ili socijalnih učinaka i teškoća koje se, u trenutku svrstavanja u skupine, ne mogu odmah prepoznati ili ocijeniti i koji iziskuju službeni i na što širem sudjelovanju zasnovan postupak ocjene koji u skladu s IZ-ima provode nezavisni treći stručnjaci. Okvirni popis projekata iz skupine A sadržan je u dodatku 1. ove politike.
21. Predloženi se projekt svrstava u skupinu B kada su možebitni štetni okolišni i/ili socijalni učinci koje bi mogao izazvati po svojoj naravi usko povezani s mjestom njegova izvođenja i/ili su lako prepoznativi i riješivi primjenom mjera za njihovo ublažavanje. Ti učinci mogu proizlaziti iz prijašnjih, sadašnjih ili budućih djelatnosti. Zahtjevi u pogledu obavljanja dubinskih snimanja mogu se razlikovati ovisno o projektu i usuglašavat će se s EBRD-om od slučaja do slučaja, u skladu s IZ-om 1.
22. Predloženi se projekt svrstava u skupinu C kada je izgledno da će dovesti do neznatnih, ili da neće dovesti ni do kakvih štetnih okolišnih ili socijalnih učinaka, pa stoga ne iziskuje nikakvu daljnju okolišnu i socijalnu procjenu nakon svrstavanja u tu skupinu.
23. Okolišni i socijalni stručnjaci EBRD-a obaviti će početna okolišna i socijalna ispitivanja (POSI) kada u trenutku svrstavanja po skupinama nije dostupna dovoljna količina podataka da bi se odredila odgovarajuća skupina projekta i opseg dubinskog snimanja.

Poslovi financijskog posredovanja

24. Predloženi će se projekt svrstati u skupinu FI ako EBRD financijska sredstva daje nekom financijskom posredniku (FP-u). Za EBRD, rad s FP-ima jedan je od ključnih načina promicanja održivih financijskih tržišta i pronalaženja puta za usmjeravanje njegovih sredstava prema sitnom, malom i srednjem poduzetništvu (MSP-u). FP-i, između ostaloga, obuhvaćaju otvorene investicijske fondove s privatnom ponudom, banke, davatelje najмова, leasing kompanije, osiguravajuća društva i mirovinske fondove. Prije uspostave odnosa s nekim FP-om, EBRD obavlja dubinsko snimanje tog FP-a i njegovog portfelja ne bi li ocijenio (i) njegovu postojeću okolišnu i socijalnu politiku i postupke u odnosu na svoj IZ 9. te njegovu sposobnost za njihovu provedbu i; (ii) okolišna i socijalna pitanja vezana uz FP-ov postojeći i vjerojatni budući portfelj.

Uključivanje dionika

25. U IZ-u 10. postavljeni su zahtjevi Banke prema kojima su njeni klijenti dužni prepoznati dionike koji će možebitno biti zahvaćeni njihovim projektima, objaviti dovoljnu količinu podataka o pitanjima i učincima koji proizlaze iz tih projekata i savjetovati se s dionicima na svrsishodan i njihovoj kulturi primjeren način. Banka u određenim slučajevima može provesti svoje vlastite djelatnosti javnih savjetovanja za projekte iz skupine A ne bi li stekla uvid u gledišta dionika o možebitnoj ulozi Banke u financiranju projekta. Prepoznavanje i uključivanje dionika može se, prema potrebi, uklopiti i u djelatnosti Banke na području tehničke suradnje.

¹⁰ Izraz “poslovni izravnog ulaganja” se koristi kao opreka “poslovima financijskog posredovanja”. U slučaju poslova financijskog posredovanja, klijent je određeni pružatelj financijskih usluga. Svi ostali poslovi se smatraju poslovima izravnih ulaganja.

26. Dokumentacija koja se dostavlja Upravnom odboru EBRD-a radi dobivanja suglasnosti za određeni posao mora obuhvaćati opis klijentovog programa uključivanja dionika, zapažanja i mišljenja koja su dionici iznijeli o klijentovim običajima ili možebitnom učinku projekta, kao i način na koji klijenti ta pitanja rješavaju, ili će ih rješavati, u skladu s IZ-om 10. Upravni odbor će u svom postupku donošenja odluke povesti računa o zapažanjima i brigama dionika u okviru ocjene svekolikih koristi i prijetnji koje sa sobom nosi predmetni posao Banke.

Izvedbeni zahtjevi (IZ)

27. Od projekata financiranih sredstvima Banke očekuje se usuglašenost s dobrim međunarodnim običajima na području održivog razvoja. Radi pomoći klijentima i/ili njihovim projektima u ostvarivanju tog cilja, Banka je utvrdila posebne IZ-e za ključna područja okolišnih i socijalnih pitanja i učinaka, a koja se navode u nastavku:

IZ 1. – Okolišna i socijalna ocjena i upravljanje

IZ 2. – Radna snaga i uvjeti rada

IZ 3. – Sprječavanje i smanjivanje onečišćenja

IZ 4. – Zdravlje, sigurnost i zaštita domaćeg stanovništva

IZ 5. – Otkup zemljišta, nedobrovoljno preseljavanje i izmještanje poslovnih djelatnosti

IZ 6. – Očuvanje biološke raznolikosti i održivo gospodarenje prirodnim bogatstvima

IZ 7. – Starosjedilački narodi

IZ 8. – Kulturna baština

IZ 9. – Financijski posrednici

IZ 10. – Objavljivanje podataka i uključivanje dionika

IZ-i od 1. do 8. te IZ 10. obuhvaćaju zahtjeve vezane uz poslove izravnih ulaganja, dok se IZ 2. i IZ 9. odnose na zahtjeve vezane uz poslove financijskog posredovanja. Svakim IZ-om su postavljeni ciljevi u sklopu kojih su utvrđena željena ostvarenja, nakon čega slijede izričiti zahtjevi postavljeni prema klijentima ne bi li im se pomoglo u postizanju tih ostvarenja. Pridržavanje mjerodavnih domaćih zakona sastavni je dio svih IZ-a.

28. EBRD će od svojih klijenata tražiti da projekte ustroje na način da udovoljavaju svim mjerodavnim IZ-ima. Pritom je od presudne važnosti usvojiti dosljedan pristup u nastojanju da se izbjegnu štetni učinci na radnike, domaće stanovništvo i okoliš ili, ako njihovo izbjegavanje nije moguće, da se isti smanje, ublaže ili nadoknade na odgovarajući način. IZ-i klijentima služe i kao čvrsto polazište za pospešivanje održivosti njihovih poslovnih djelatnosti.
29. Nova zdanja ili poslovne djelatnosti koje se trebaju financirati sredstvima EBRD-a bit će osmišljene na način da od samoga početka udovoljavaju IZ-ima. Ako je neka poslovna djelatnost predložena za financiranje sredstvima EBRD-a povezana s već postojećim zdanjima koja, u trenutku kada Upravni odbor donosi odluku o davanju suglasnosti, ne udovoljavaju IZ-ima, od klijenta će se tražiti donošenje i provedba Okolišnog i socijalnog plana djelovanja (OSPD-a) koji EBRD smatra prihvatljivim i koji je tehnički i financijski izvediv i troškovno učinkovit, a sve kako bi se usklađenost tih zdanja sa zahtjevima EBRD-postigla u roku prihvatljivom za Banku. Ako se posao Banke odnosi na opće financiranje poslovanja, obrtnog kapitala ili vlasničkog udjela u poduzeću koje posluje na više mjesta, od klijenta će se tražiti izrada i provedba OSPD-a na razini čitave tvrtke (a ne na razini određenog mjesta poslovanja).

30. Ako okolnosti određenog projekta nalažu usvajanje nekih drugih pristupa umjesto onih predviđenih točkama 27. do 29., ti će pristupi podlijevati razmatranju pred Upravnim odborom ovisno o pojedinom slučaju. Pri odlučivanju o tome treba li dati suglasnost za bilo kakvo odstupanje od ove politike, Odbor će predloženi pristup ocijeniti u usporedbi sa svekolikim okolišnim i/ili socijalnim troškovima i koristima projekta.
31. U svakom slučaju, zahtjevi koji se primjenjuju na određeni projekt bit će ukratko izneseni u dokumentu sa sažetim prikazom projekta i predočeni Upravnom odboru.

Ostvarenja trećih osoba

32. U određenim slučajevima, sposobnost klijenta za postizanje socijalnih ili okolišnih ostvarenja u skladu s IZ-ima ovisit će o djelatnostima trećih osoba. Treću osobu može, između ostaloga, predstavljati neko državno tijelo, izvođač, dobavljač koji je u znatnoj mjeri povezan s projektom/klijentom, ili osoba koja upravlja nekim povezanim zdanjem. EBRD nastoji osigurati da se projektima financiranim njegovim sredstvima postižu ostvarenja u skladu s IZ-ima čak i ako to ovisi o ostvarenjima trećih osoba. Kada je rizik od odgovornosti trećeg visok, a postupci i ponašanje treće osobe su pod nadzorom ili utjecajem klijenta, EBRD će od klijenta tražiti da s trećom osobom surađuje radi postizanja ostvarenja u skladu s IZ-ima. Posebni zahtjevi i postupci određivat će se ovisno o pojedinom slučaju.

Pravna dokumentacija

33. Ugovori o ulaganjima koje EBRD sa svojim klijentima sklopi u vezi s određenim projektom sadržat će izričite odredbe u kojima se očituju EBRD-ovi zahtjevi u pogledu okolišnih i socijalnih pitanja, te uključivanja dionika. Tu se radi o pridržavanju svih mjerodavnih IZ-a i OSPD-a (ako postoji), kao i, primjerice, odredaba o okolišnom i socijalnom izvješćivanju, uključivanju dionika na trajnoj osnovi, povremenim revizijama koje obavljaju nezavisni stručnjaci, uvrštavanju mjera vezanih uz okolišna ostvarenja u provedbi faze "završetak projekta", izlaznim revizijama i/ili nadzornim posjetima EBRD-ovih djelatnika ili predstavnika, već prema potrebi. Pravna dokumentacija će, prema potrebi, obuhvaćati i odredbe o pravima i/ili pravnoj zaštiti Banke u slučaju da zajmoprimateelj, ili tvrtka u koju je obavljeno ulaganje, ne ispoštuje okolišne ili socijalne odredbe za trajanja pravno obvezujućih ugovora.

Praćenje

34. Banka smatra kako je neophodno pratiti okolišna i socijalna ostvarenja postignuta projektima. Svrha praćenja je višestruka. Kao prvo, njime se provjerava jesu li u svakom bitnom pogledu ispunjene mjerodavne norme i različite okolišne i socijalne pretpostavke predviđene pravno obvezujućim ugovorima, kao što je provedba OSPD-a. Kao drugo, prate se tekući okolišni i socijalni učinci povezani s ulaganjima i dobiva se povratna informacija o djelatnosti mjera njihovog ublažavanja. Konačno, praćenjem poboljšanja ostvarenih tijekom provedbe projekta dobivaju se podaci koji služe kao pokazatelji načina na koji ulaganja Banke doprinose održivom razvoju kako na razini projekta, tako i na razini portfelja.
35. Praćenje obavljaju i klijent i Banka. Opseg praćenja bit će u razmjeru s bitnim pitanjima projekta, njegovim učincima i zahtjevima u pogledu pridržavanja propisa, kao i sa sposobnošću klijenta i/ili domaćih nadležnih tijela za praćenje i rješavanje tih pitanja i učinaka na odgovarajući način. Za potrebe svakog projekta, Banka će zajedno s klijentom utvrditi program praćenja u skladu s IZ1. odnosno IZ9., kojim će se pobliže odrediti odgovarajući postupci praćenja na temelju zaključaka izvedenih iz dubinskog snimanja i

36. Radi provjere propisne i pravodobne provedbe OSPD-a i pridržavanja dogovorenih okolišnih i socijalnih odredaba, Banka će projekte pratiti na trajnoj osnovi dokle god od njih ostvaruje neku financijsku korist, te će s klijentom razmjenjivati spoznaje do kojih je došla tim praćenjem.¹¹ Postupci praćenja, između ostaloga, obuhvaćaju: (i) razmatranje povremenih izvješća koja joj je klijent dostavio (najmanje jednom godišnje) u vezi s provedbom OSPD-a i ispunjavanjem svih drugih okolišnih i socijalnih zahtjeva; (ii) nadzorne posjete EBRD-ovih okolišnih i socijalnih stručnjaka ili savjetnika radi obavljanja temeljitog preispitivanja ulaganja koja za sobom povlače značajna socijalna i okolišna pitanja i posljedice, a kako bi se ustanovilo provodi li klijent OSPD i pridržava li se okolišnih i socijalnih odredaba; i (iii) povremena praćenja koja obavljaju treće osobe, npr. nezavisni stručnjaci ili predstavnici domaćih nadležnih tijela, o čemu izvješćuju klijenta i Banku.
37. Ako su se od obavljanja procjene ili prethodne djelatnosti praćenja okolnosti promijenile na način koji bi mogao izazvati štetne socijalne ili okolišne učinke, EBRD će zajedno s klijentom raditi na osmišljanju plana prema kojem će ih klijent riješiti. Ako klijent ne ispuni svoje socijalne i okolišne obveze preuzete prema OSPD-u ili inoj pravnoj dokumentaciji, EBRD se s njime može suglasiti o mjerama za ispravljanje propusta, koje je klijent dužan provesti ne bi li svoje obveze ispunio u mjeri u kojoj je to izvedivo. Ako klijent ni tada ne ispuni svoje obveze, Banka može poduzeti korake i/ili iskoristiti pravna sredstva koja su predviđena pravnom dokumentacijom, a koja smatra primjerenim. Isto tako, EBRD će s klijentom razmotriti svaku mogućnost za poboljšanje ostvarenja u vezi s projektom.

Ocjena

38. Ocjenu okolišnih i socijalnih ostvarenja Banke, te okolišnih i socijalnih vidova projekata financiranih njenim sredstvima, obavlja EBRD-ov Odjel za ocjenu (OO), koji je neovisan u odnosu na poslove Banke i izravno odgovara njenom Upravnom odboru. Polazište za obavljanje takvih ocjena su okolišni i socijalni ciljevi koji su za svaki pojedini projekt utvrđeni u trenutku preuzimanja obveze, kao i mjerodavna okolišna politika, te strategija za dotičnu zemlju ili gospodarsku granu koja je u tom trenutku na snazi. Pojednostiti vezane uz svoja mjerila i postupak ocjene OO utvrđuje svojim vlastitim postupovnikom koji podliježe suglasnosti Upravnog odbora.

Poslovne promjene

39. Promjene u naravi i opsegu projekta, ili s njime povezanog EBRD-ovog posla, mogu nastupiti i nakon dobivanja suglasnosti Banke i potpisivanja ugovora. Te promjene mogu imati značajne okolišne ili socijalne posljedice koje su s njima povezane.¹² Ako se očekuju bilo kakve bitne promjene ove vrste, Banka će obaviti procjenu predloženih promjena u skladu s ovom politikom, a izmijenjenom/preustrojenom projektnom dokumentacijom bit će predviđena sva dodatna dubinska snimanja, zahtjevi u pogledu savjetovanja s pripadnicima javnosti i mjere ublažavanja socijalnih učinaka. Ako se očekuje kako će promjene dovesti do nastanka okolišnih i/ili socijalnih okolnosti bitno različitih od onih koje je odobrila

¹¹ U slučaju da EBRD proda vlasnički udio u koji je uložila svoja sredstva, ali ipak zadrži neznatan udio, ili u slučaju određenih instrumenata koji su uvršteni i kojima se trguje na burzi, EBRD-ova mogućnost praćenja djelatnosti može biti ograničena. Isto tako, kao što je navedeno u bilješci 4., kada Banka svoje ulaganje (obavljeno posredstvom zajma ili kupnje vlasničkog udjela) proda ili iz njega izađe uz uvjet plaćanja s odgodom, više se neće smatrati da od dotičnog projekta ima financijsku korist.

¹² Primjerice, pretvaranje potraživanja po zajmu u vlasnički udio može dovesti do povezanosti EBRD-a s projektima, lokacijama ili zdanjima koja nisu podvrgnuta prethodnoj procjeni, a koja bi mogla podlijezati značajnim obvezama u pogledu okoliša ili imati velike teškoće u pogledu pridržavanja radnopravnih propisa.

Banka, o njima će se izvijestiti više rukovodstvo te će, prema potrebi, biti podnesene Upravnom odboru na uvid ili odobrenje.

D. EBRD-ovo izvješćivanje i odgovornost prema javnosti

40. EBRD će objavljivati godišnje izvješće o održivosti u vezi sa svojim djelatnostima i provedbom ove politike, uključujući, u cjelosti, zbirne podatke o ispuštanju stakleničkih plinova, izdvajanjima za okoliš u sklopu projekata financiranih njegovim sredstvima, te okolišnim i socijalnim pitanjima vezanim uz svoj projektni portfelj, kao i izvješće o svojim vlastitim okolišnim i socijalnim ostvarenjima.
41. Okolišna i socijalna pitanja vezana uz ulaganja EBRD-a bit će ukratko iznesena u EBRD-ovim dokumentima sa sažetim prikazima projekata (DSPP-ima), u skladu s njegovom Politikom obavješćivanja javnosti.¹³
42. EBRD je uspostavio Neovisni žalbeni mehanizam (NŽM) radi ocjene i razmatranja žalbi vezanih uz projekte financirane njegovim sredstvima. Skupinama domaćeg stanovništva koje bi uslijed nekog projekta Banke mogle pretrpjeti izravne i štetne posljedice, NŽM služi kao podloga za ulaganje žalbi ili prigovora Banci, i to neovisno o njenim bankarskim poslovima. Uloga NŽM-a je dvojaka. Kao prvo, služi za provjeru pravilnosti, pri čemu se ocjenjuje je li se banka pridržavala svojih politika, a poglavito predmetne, kao i odredaba Politike obavješćivanja javnosti vezanih uz određeni projekt. Kao drugo, služi za rješavanje problema, pri čemu mu je cilj ponovna uspostava dijaloga između suprotstavljenih strana, najčešće pripadnika pogođene skupine i nositelja projekta, radi rješavanja pitanja koja su dovela do ulaganja žalbe ili prigovora. Pri razmatranju žalbe, može se dati preporuka za pokretanje postupka provjere pravilnosti ili postupka rješavanja problema, s time da se mogu preporučiti i oba ova postupka, ali i niti jedan od njih.¹⁴

E. Promicanje ulaganja koja donose znatnu okolišnu i socijalnu korist, uključujući suradnju s drugim partnerima

43. Osim praćenja okolišnih i socijalnih učinaka i pitanja povezanih sa svim njegovim poslovima, EBRD će usvojiti proaktivan i inovativan pristup promicanju projekata i inicijativa koje su izričito zamišljene radi donošenja znatne okolišne i socijalne koristi. Taj će pristup obuhvaćati:
 - pružanje tehničke pomoći kao nadopune postojećim ili predloženim projektima EBRD-a, uključujući razvoj djelotvornih sustava upravljanja, ishođenje potvrda u skladu s različitim sustavima osiguranja kakvoće i pomoć klijentima u prepoznavanju i primjeni najboljih običaja;
 - unaprjeđivanje poticajnog okružja koje će klijentima EBRD-a omogućiti bolje rješavanje okolišnih ili socijalnih pitanja, uključujući pomoć u reformi politike i zakonodavnog okvira, jačanje institucionalnih sposobnosti, granska istraživanja i strateške ocjene;
 - promicanje samostalnih ulagačkih projekata na prioritetnim područjima;

¹³ DSSP-i će se moći dobiti od EBRD-ove Službe za publikacije i njegovog Poslovno-informativnog centra (BIC), a bit će dostupni i na EBRD-ovim internetskim stranicama (www.ebrd.com).

¹⁴ Vidi www.ebrd.com/about/integrity/irm/about/.

- financiranje probnih projekata radi istraživanja možebitnih novih poslovnih djelatnosti koje donose znatnu okolišnu ili socijalnu korist.
44. Za potrebe ovih inicijativa, EBRD će stremiti za suradničkim odnosima s klijentima, donatorima i drugim međunarodnim tijelima, te će na redovnoj osnovi voditi dijalog o okolišnim i socijalnim pitanjima s vladama donatorskih država, međunarodnim tijelima, državama u kojima obavlja svoje poslove i civilnim društvom.
 45. EBRD će nastojati razviti sustavan pristup prepoznavanju prilika za okolišna i socijalna poboljšanja kroz svoj postupak dubinskog snimanja okoliša i socijalnih prilika i procjene projekata, uključujući okolišne i socijalne ocjene i revizije, već prema potrebi. Prepoznavanjem tih prilika, svojim će klijentima omogućiti donošenje mjera za unaprjeđivanje okolišnih, socijalnih, poslovnih i gospodarskih ostvarenja njihovih projekata, te će im pomoći u pridržavanju EBRD-ovih načela zdravog bankarskog poslovanja i tranzicijskog učinka.
 46. EBRD će podupirati unaprjeđivanje okoliša te učinkovito korištenje i raspoređivanje sredstava financiranjem komunalne okolišne infrastrukture, poput sustava vodoopskrbe i odvodnje, te gospodarenja krutim otpadom. EBRD će ocjenjivati u kojoj bi mjeri promjene u visini cijena usluga određenim skupinama njihovih korisnika mogle stvoriti teškoće u pogledu pristupačnosti tih usluga, te provjeravati jesu li razvijeni ili uspostavljeni djelotvorni sustavi potpora za ublažavanje štetnih socijalnih učinaka. EBRD će podupirati ublažavanje klimatskih promjena i prilagođavanje tim promjenama, i to poglavito svojim ulaganjima u projekte na području energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije, kao i podupiranjem najboljih običaja vezanih uz prilagodbu klimatskim promjenama. Ostala prioritetna područja za promicanje projekata koji donose znatnu okolišnu ili socijalnu korist, uključujući ravnopravnost spolova, bit će utvrđena u skladu s točkom 5. ove politike.

F. Strategije za pojedine zemlje i gospodarske djelatnosti

47. Svaka od EBRD-ovih strategija za pojedinu zemlju i gospodarsku djelatnost odražavat će njegovu zadaću promicanja održivosti i sadržavat će poglavlje u kojem se opisuju okolišne i socijalne posljedice i mogućnosti koje proistječu iz njegovih predloženih djelatnosti, uključujući projekte tehničke suradnje. U strategijama će se ukratko razmotriti glavna pitanja vezana uz okoliš, ljudska prava, ravnopravnost spolova i inu socijalnu problematiku u predmetnoj zemlji/gospodarskoj grani te će se, prema potrebi, iznijeti EBRD-ovi prijedlozi za vođenje računa o tim pitanjima u obavljanju njegovih poslova. Kako bi opisale ključna pitanja s kojima se zemlje suočavaju na području okoliša, socijale i ljudskih prava, strategije za pojedine zemlje će se nadovezivati na njihove vlastite okolišne i socijalne strategije i planove (poput nacionalnih planova djelovanja za okoliš, nacionalnih strategija održivog razvoja, strategija prilagodbe klimatskim promjenama, strategija pristupanja EU-u, sporazuma/planova djelovanja u skladu s Europskom politikom partnerstva i Europskom politikom susjedskih odnosa, programa MOR-a za promicanje pristojnih uvjeta rada u pojedinim zemljama itd.), djelatnosti civilnog društva, te rad drugih međunarodnih ustanova na okolišnom i socijalnom razvoju, a poglavito Svjetske banke i EU-a.

G. Institucionalna i provedbena rješenja

48. Radi osiguravanja ispravnog pristupa gore navedenim strateškim usmjerenjima, EBRD će izdvajati odgovarajuća sredstva ne bi li osigurao djelotvornu provedbu ove politike. Banka će uvijek raspolagati odgovarajućim kadrom za nadgledanje postupaka okolišne i socijalne procjene i praćenja, te pokretanje i razvoj okolišno i socijalno korisnih projekata.

49. Ova će politika stupiti na snagu 6 mjeseci nakon njenog prihvaćanja na sjednici Upravnog odbora. Projekti za koje rukovodstvo Banke izda početnu suglasnost¹⁵ prije stupanja na snagu ove politike podlijegat će Okolišnoj politici Banke iz 2003. godine.
50. EBRD će razvijati i neprestano provoditi okolišne i socijalne postupke kao i odgovarajuće smjernice i pomagala radi lakšeg provođenja ove politike, te će se pobrinuti za odgovarajuće stručno osposobljavanje svojih djelatnika u vezi sa zahtjevima iz ove politike.
51. EBRD-u će u njegovom radu i dalje pomagati njegovo Savjetodavno vijeće za okolišna i socijalna pitanja (ESAC), od kojeg će se tražiti mišljenja o pitanjima vezanim uz opću politiku, kao i o svakoj sektorskoj politici prije njene konačne izrade. Njegova se mišljenja mogu tražiti i o pitanjima vezanim uz pojedine projekte, a u pogledu njihovog financiranja sredstvima EBRD-a.
52. EBRD će neprestano pratiti i ocjenjivati svoja okolišna i socijalna ostvarenja u odnosu na ciljeve postavljene ovom politikom. Izvedbeni zahtjevi će se preispitivati na trajnoj osnovi te ih je moguće izmijeniti ili dopuniti uz prethodnu suglasnost Upravnog odbora. K tome, politika će svakih pet godina biti dana na razmatranje Upravnom odboru.

¹⁵ U trenutku donošenja ove politike, ova početna suglasnost se vodila pod nazivom “načelna ocjena”.

Dodatak 1: Projekti iz skupine A

Ovaj se popis odnosi na projekte u kojima se kreće “od nule” (tzv. “greenfield” projekte) ili opsežnije projekte dogradnje, preobrazbe ili prenamjene iz skupina navedenih u nastavku. Popis je okvirne naravi, a vrste projekata koje sadrži služe tek kao primjeri. Svrstavanje pojedinog projekta u određenu skupinu ovisit će o naravi i razmjerima svih stvarnih ili možebitnih štetnih okolišnih ili socijalnih učinaka, što je uvjetovano posebnostima načina na koji je osmišljen, radnih postupaka koji se u njemu koriste i mjesta izvođenja.

1. Rafinerije sirove nafte (izuzev poduzeća koja od sirove nafte proizvode isključivo maziva) i postrojenja za uplinjavanje i ukapljivanje 500 ili više tona ugljena ili bitumenskog škriljevca dnevno.
2. Termoelektrane i druga postrojenja za sagorijevanje s toplinskim kapacitetom od 300¹⁶ ili više megavata, te nuklearne elektrane i drugi nuklearni reaktori, uključujući demontažu ili stavljanje ovakvih elektrana ili reaktora izvan pogona (izuzevši istraživačka postrojenja za proizvodnju i preradu fizionog i fertilnog materijala, čija maksimalna snaga ne prelazi 1 kilovat trajnog toplinskog opterećenja).
3. Postrojenja konstruirana za proizvodnju ili obogaćivanje nuklearnog goriva, preradu, skladištenje ili konačno odlaganje ozračenog nuklearnog goriva, ili za skladištenje, odlaganje ili preradu radioaktivnog otpada.
4. Složena postrojenja za početnu proizvodnju lijevanog željeza i čelika; postrojenja za proizvodnju neprerađenih obojenih metala iz ruda, koncentrata ili sekundarnih sirovina pomoću metalurških, kemijskih ili elektrolitičkih procesa.
5. Postrojenja za dobivanje azbesta te za preradu i pretvaranje azbesta i proizvoda koji sadrže azbest; za proizvode od azbestnog cementa s godišnjom proizvodnjom većom od 20.000 tona gotovih proizvoda; za frikcijske materijale s godišnjom proizvodnjom većom od 50 tona gotovih proizvoda; te za više od 200 tona azbesta godišnje za njegove druge primjene.
6. Složena kemijska postrojenja, tj. postrojenja za industrijsku proizvodnju tvari primjenom procesa kemijske pretvorbe, pri je čemu više funkcionalno povezanih jedinica postavljeno u nizu, a služe za proizvodnju: osnovnih organskih kemikalija, osnovnih anorganskih kemikalija, umjetnih gnojiva na bazi fosfora, dušika ili kalija (jednostavnih ili složenih umjetnih gnojiva), osnovnih sredstava za zaštitu bilja i biocida; osnovnih farmaceutskih proizvoda uz primjenu kemijskog ili biološkog procesa; i eksploziva.
7. Izgradnja autocesta, brzih cesta i željezničkih pruga za međumjesni željeznički promet; zračnih luka s uzletno-sletnom stazom osnovne dužine od 2.100 metara ili više; novih cesta s četiri ili više prometnih trakova ili retrasiranje i/ili proširenje postojećih cesta radi dobivanja četiri ili više prometnih trakova, pod uvjetom da su takve nove ceste ili retrasirane i/ili proširene dionice cesta neprekinute dužine od 10 km ili više.
8. Cjevovodi, terminali i prateća postrojenja za prijenos velikih količina plina, nafte i kemikalija.
9. Morske luke kao i unutrašnji plovni putovi i luke za promet unutrašnjim plovnim putovima koji omogućuju prolaz plovilima iznad 1.350 tona; trgovačke luke, gatovi za utovar i istovar povezani s kopnom i vanjske luke (izuzev trajektnih pristaništa) koje mogu prihvatiti plovila iznad 1.350 tona.

¹⁶ Što odgovara ukupnoj izlaznoj snazi od 140 MW za elektrane s parnim turbinama i plinskim turbinama jednostavnog ciklusa.

10. Postrojenja za preradu i zbrinjavanje otpada radi termičke ili kemijske obrade, ili odlaganja opasnog ili otrovnog otpada.
11. Velike¹⁷ brane i druge građevine projektirane za zadržavanje ili trajno skladištenje vode.
12. Djelatnosti odvođenja podzemnih voda ili umjetni sustavi za ponovno punjenje podzemnih rezervoara, pod uvjetom da godišnja količina odvedene ili ponovno punjene vode iznosi 10 milijuna prostornih metara ili više.
13. Industrijski pogoni za: (a) proizvodnju celuloze iz drveta ili sličnih vlaknastih materijala; (b) proizvodnju papira i ljepenke u količini većoj od 200 zrakom sušenih metričkih tona dnevno.
14. Vađenje velikih količina treseta, kamenolomi i površinski kopovi, te prerada metalnih ruda ili ugljena.
15. Vađenje sirove nafte i zemnog plina u komercijalne svrhe.
16. Objekti za skladištenje nafte, petrokemijskih ili kemijskih proizvoda, zapremine od 200.000 tona ili više.
17. Sječa velike količine stabala.
18. Uređaji za pročišćavanje komunalnih otpadnih voda, kapaciteta od preko 150.000 ekvivalent-stanovnika.
19. Postrojenja za preradu i zbrinjavanje krutog komunalnog otpada.
20. Gradnja velikih turističkih i maloprodajnih sadržaja.
21. Gradnja visokonaponskih nadzemnih električnih vodova.
22. Sanacija velikih površina zemljišta.
23. Primarna poljoprivredna proizvodnja ili pošumljavanje velikih razmjera, uz intenziviranje proizvodnje ili prenamjenu prirodnih staništa.
24. Postrojenja za štavljenje krzna i kože, pod uvjetom da je kapacitet veći od 12 tona gotovih proizvoda dnevno.
25. Postrojenja za intenzivni uzgoj peradi ili svinja s više od 40.000 mjesta za perad, 2.000 mjesta za tovne svinje (preko 30 kg) odnosno 750 mjesta za krmače.
26. Projekti¹⁸ čije je izvođenje predviđeno na osjetljivim lokalitetima ili je izgledno kako će imati zamjetan utjecaj na te lokalitete, čak i ako se ta vrsta projekta ne pojavljuje na ovom popisu. Osjetljivi lokaliteti, između ostaloga, obuhvaćaju nacionalne parkove i druga zaštićena područja određena domaćim ili međunarodnim propisima, te druge osjetljive lokalitete od međunarodnog, državnog ili područnog značaja, kao što su močvare, šume koje se odlikuju velikom biološkom raznolikošću, područja od arheološkog ili kulturnog značaja i područja od važnosti za starosjedilačke narode ili druge osjetljive skupine.
27. Projekti koji bi mogli proizvesti znatne socijalne učinke na štetu domaćeg stanovništva ili drugih njima zahvaćenih osoba.
28. Projekti koji bi mogli uključivati znatno nedobrovoljno preseljenje ili izmještanje poslovnih djelatnosti.

¹⁷ Prema određenju Međunarodnog povjerenstva za velike brane (ICOLD-a). ICOLD određuje veliku branu kao branu visine 15 metara ili više, računajući od temelja. Brane koje su visoke između 5 i 15 metara i imaju spremnik zapremine veće od 3 milijuna prostornih metara također se smatraju velikim branama.

¹⁸ Uključujući, između ostaloga, socijalno ili okolišno usmjerene projekte (poput korištenja obnovljivih izvora energije).

Dodatak 2: EBRD-ov popis projekata isključenih iz okolišnih i socijalnih razloga

EBRD neće svjesno financirati, bilo izravno ili posredno, projekte koji uključuju sljedeće djelatnosti:

- a) proizvodnju ili trgovinu bilo kojim proizvodom odnosno obavljanje bilo koje djelatnosti koja se prema zakonima ili propisima zemlje domaćina (tj. domaćim zakonima i propisima) ili međunarodnim konvencijama ili sporazumima smatra nezakonitom ili podliježe postupnom ukidanju ili zabranama na međunarodnoj razini, kao što su:
 - i) proizvodnja ili trgovina proizvodima koji sadrže PCB-e¹⁹;
 - ii) proizvodnja ili trgovina farmaceutskim proizvodima, pesticidima/herbicidima i drugim opasnim tvarima koje podliježu postupnom ukidanju ili zabranama na međunarodnoj razini²⁰;
 - iii) proizvodnja ili trgovina tvarima koje oštećuju ozonski omotač i podliježu postupnom ukidanju na međunarodnoj razini²¹;
 - iv) trgovina divljim biljnim i životinjskim vrstama, te proizvodnja ili trgovina proizvodima od divljih biljnih i životinjskih vrsta uređena CITES-om²²;
 - v) prekogranični promet otpada zabranjen odredbama međunarodnog prava²³;
- b) proizvodnja, uporaba ili trgovina nevezanim azbestnim vlaknima ili proizvodima koji sadrže azbest²⁴;
- c) djelatnosti zabranjene zakonskim propisima zemlje domaćina ili međunarodnim konvencijama vezanim uz zaštitu bogatstva biološke raznolikosti ili kulturne baštine²⁵;
- d) ribolov na moru uz uporabu mreža potegača duljih od 2,5 km;
- e) prijevoz nafte ili drugih opasnih tvari u tankerima koji ne udovoljavaju zahtjevima Međunarodne pomorske organizacije (IMO-a)²⁶;

¹⁹ PCB-i: poliklorirani bifenili – skupina izrazito otrovnih kemikalija. PCB-i se najčešće nalaze u uljnim strujnim transformatorima, kondenzatorima i sklopnim blokovima koji potječu iz razdoblja od 1950. do 1985.

²⁰ Mjerodavni akti su Uredba EU-a (EEZ) br. 2455/92 o izvozu i uvozu određenih opasnih kemikalija i njene kasnije izmjene i dopune; UN-ov Jedinstveni popis proizvoda čiju su potrošnju i/ili prodaju vlade zabranile, ukinule, ozbiljno ograničile ili ih nisu odobrile; Konvencija o postupku davanja prethodne upućene suglasnosti za određene opasne kemijske tvari i pesticide u međunarodnoj trgovini (Roterdamska konvencija); Stockholmska konvencija o postojanim organskim onečišćujućim tvarima; WHO-ova Podjela pesticida prema stupnju opasnosti.

²¹ Tvari koje oštećuju ozonski omotač (ODS): kemijski spojevi koji reagiraju sa stratosferskim ozonom i oštećuju ga, dovodeći do nastanka opće poznatih "ozonskih rupa". Montrealski protokol sadrži popis ODS-a, njihovog ciljanog smanjenja i rokova postupnog ukidanja. Popis kemijskih spojeva uređenih Montrealskim protokolom, koji obuhvaća aerosole, rashladna sredstva, pjenila, otapala i protupožarna sredstva, se – zajedno s podacima o zemljama potpisnicama i ciljnim rokovima postupnog ukidanja – može dobiti od EBRD-a.

²² CITES: Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divljih životinja i biljaka. Popisi vrsta zaštićenih CITES-om dostupni su na internetskoj adresi www.cites.org/eng/app/index.shtml.

²³ Mjerodavni akti su: Uredba (EZ) br. 1013/2006 od 14. lipnja 2006. o otpremi pošiljaka otpada; Odluka C(2001)107 (konačni tekst) Vijeća OECD-a o izmjeni Odluke C(92)39 (konačni tekst) o nadzoru prekograničnog prometa otpada namijenjenog uporabi; Bazelska konvencija od 22. ožujka 1989. o nadzoru prekograničnog prometa opasnog otpada i njegovog odlaganja.

²⁴ To se ne odnosi na kupnju i uporabu cementnih obloga s vezanim azbestom, kod kojih je sadržaj azbesta <20%.

²⁵ Mjerodavne međunarodne konvencije, između ostaloga, obuhvaćaju: Konvenciju o zaštiti migratornih vrsta divljih životinja (Bonsku konvenciju); Konvenciju o zaštiti močvara od međunarodne važnosti, naročito kao staništa ptica močvarica (Ramsarsku konvenciju); Konvenciju o zaštiti divljih europskih vrsta i prirodnih staništa (Bernsku konvenciju); Konvenciju o svjetskoj baštini; Konvenciju o biološkoj raznolikosti i njene Protokole.

²⁶ To uključuje: tankere za koje nisu izdane sve isprave propisane konvencijama MARPOL SOLAS (uključujući, između ostaloga, ispravu o ispunjavanju uvjeta iz Pravilnika o upravljanju sigurnošću - ISM), tankere koje je na crnu listu stavila Europska unija ili su zabranjeni Pariškim memorandumom o suglasnosti o nadzoru države luke (Pariškim MOS-om) i tankere čije je postupno isključenje iz plovidbe predviđeno pravilom 13.G Konvencije MARPOL. Ne bi se smio koristiti niti jedan tanker s jednostrukom oplatom stariji od 25 godina.

- f) trgovina robom bez potrebnih izvoznih ili uvoznih dozvola ili drugih dokaza o odobrenju provoza od mjerodavnih zemalja izvoza, uvoza i, ako je primjenjivo, provoza.

EBRD-ov izvedbeni zahtjev br. 1: Okolišna i socijalna procjena i upravljanje

Uvod

1. EBRD smatra kako je važno da sve tvrtke kojima odobrava svoja sredstva usvoje sustavan pristup upravljanju okolišnim i socijalnim pitanjima i učincima vezanim uz njihove djelatnosti. Djelotvorni sustavi upravljanja, primjereni njihovoj veličini i naravi njihove poslovne djelatnosti, omogućuju tvrtkama bolje upravljanje rizicima, iskorištavanje prilika, pospješivanje njihovih socijalnih i okolišnih ostvarenja i ugleda, a nerijetko dovode i do poboljšanja financijskih ostvarenja. Uspješan i učinkovit sustav okolišnog i socijalnog upravljanja dinamičan je i trajan proces koji pokreće i podupire rukovodstvo, a podrazumijeva svrsishodnu komunikaciju između klijenta, njegovih radnika i domaćeg stanovništva zahvaćenog projektom ili djelatnostima dotične tvrtke kao klijenta. To iziskuje metodičan pristup koji se sastoji od planiranja, provedbe, ocjene i dobro osmišljenog reagiranja na postignute rezultate ne bi li se osiguralo stalno poboljšanje ostvarenja.

Ciljevi

2. Banka od svojih klijenata traži usvajanje sustavnog pristupa²⁷ upravljanju okolišnim i socijalnim rizicima i mogućnostima, koji će biti prilagođen naravi njihovih djelatnosti ili projekta i koji će im omogućiti pridržavanje Okolišne i socijalne politike Banke za čitavog trajanja njenog sudjelovanja u projektu.
3. U izvedbenom zahtjevu ("IZ") br. 1 iznose se odgovornosti klijenta u procesu procjene, rješavanja i praćenja okolišnih i socijalnih pitanja povezanih s projektom predloženim za financiranje sredstvima EBRD-a. Jedan od sastavnih dijelova tog procesa je i suradnja s dionicima projekta. Zahtjevi Banke u pogledu uključivanja dionika potanko su izneseni u IZ-u 10.

IZ-om 1. i IZ-om 10. izričito su postavljeni sljedeći ciljevi:

Okolišna i socijalna procjena i upravljanje (IZ 1.)	Objavljivanje podataka i uključivanje dionika (IZ 10.)
<ul style="list-style-type: none">• Prepoznati i ocijeniti kako štetne, tako i korisne okolišne i socijalne učinke i pitanja vezana uz projekt.• Donijeti mjere radi izbjegavanja ili, ako to nije moguće, svođenja na najmanju mjeru, ublažavanja, neutraliziranja ili kompenziranja štetnih učinaka za radnike, zahvaćeno stanovništvo i okoliš.• Prepoznati i, gdje god je to izvedivo, iskoristiti prilike za poboljšanje okolišnih i socijalnih ostvarenja.• Promicati poboljšana okolišna i socijalna ostvarenja pomoću dinamičnog postupka njihovog praćenja i ocjene.	<ul style="list-style-type: none">• Prepoznati pojedince ili skupine koje jesu, ili bi mogle biti pogođene projektom, kao i druge zainteresirane strane..• Pobrnuti se da ti dionici budu na odgovarajući način uključeni u rješavanje okolišnih i socijalnih pitanja koja bi na njih možda mogla utjecati, i to kroz proces objavljivanja podataka i svrsishodnih savjetovanja.• Održavati konstruktivan odnos s dionicima na trajnoj osnovi, i to kroz njihovo svrsishodno sudjelovanje tijekom provedbe projekta.

²⁷ Premda to ne nameće kao obvezu, Banka svoje klijente potiče na uvođenje priznatih sustava upravljanja kao što je ISO 14001.

Područje primjene

4. Ovaj IZ se primjenjuje na projekte koji podrazumijevaju možebitne okolišne ili socijalne rizike i učinke koje valja ocijeniti u ranim fazama razvoja projekta i rješavati ih na trajnoj osnovi.

Zahtjevi

Okolišna i socijalna procjena

5. Provođenjem postupaka procjene, kao što su ocjena rizika, revizija ili ocjena okolišnih i socijalnih učinaka, klijent će na sveobuhvatan način razmotriti možebitna okolišna i socijalna pitanja i učinke povezane s predloženim projektom. Stečene će spoznaje poslužiti EBRD-u kao podloga za njegovo vlastito dubinsko snimanje klijenta i projekta, te će mu pomoći pri određivanju primjenjivih IZ-a i odgovarajućih mjera za bolje upravljanje rizikom i stvaranje mogućnosti u skladu s primjenjivim IZ-ima. Postupak procjene će se temeljiti na najnovijim podacima, uključujući točan opis i obuhvat poslovnih djelatnosti klijenta ili projekta, te polazne socijalne i okolišne podatke prikazane uz odgovarajući stupanj detaljnosti. Procjenom bi se trebali utvrditi i mjerodavni zakoni i propisi zemlje u kojoj se predmetni projekt provodi, a koji se odnose na okolišna i socijalna pitanja, uključujući zakone kojima zemlja domaćin izvršava svoje obveze preuzete prema međunarodnom pravu²⁸ (primjerice, obveze vezane uz planiranje namjene zemljišta i gospodarenje zaštićenim područjima).
6. Okolišni i socijalni učinci i pitanja će se procjenjivati u odnosu na područje utjecaja dotičnog projekta. To područje utjecaja može obuhvaćati jednu ili više sljedećih stavaka, već prema slučaju:
 - i. imovinu i građevine u izravnom vlasništvu ili pod izravnom upravom klijenta, a koje su vezane uz projektne djelatnosti predviđene za financiranje (kao što su proizvodni pogoni, elektroenergetski koridori, cjevovodi, kanali, luke, pristupne ceste i gradilišta);
 - ii. djelatnosti potpore/osposobljavanja, imovinu i građevine u vlasništvu ili pod nadzorom trećih osoba s kojima je klijent sklopio ugovor radi obavljanja njegovih poslova ili izvršenja projekta (poput izvođača);
 - iii. povezane građevine ili poslovne djelatnosti koje nisu financirane sredstvima EBRD-a u okviru projekta, svedjednako mogu biti zasebne pravne osobe ali čija održivost i opstojnost zavise isključivo o projektu i čija su roba i usluge neophodne za uspješno provođenje projekta.
 - iv. građevine, pogone i uslužne djelatnosti u vlasništvu ili pod upravom klijenta, koje predstavljaju dio založnog paketa zasnovanog u korist EBRD-a na ime jamstva;
 - v. područja i sredine koje bi se možda mogle naći pod utjecajem svekolikih učinaka unaprijed predviđenog daljnjeg razvoja projekta ili inih izvora sličnih učinaka na dotičnom zemljopisnom području, bilo kojeg postojećeg projekta ili okolnosti, te nastanka drugih okolnosti povezanih s projektom, a koje su se u trenutku dubinskog snimanja mogle opravdano predvidjeti;
 - vi. područja i sredine koje bi možda mogle biti zahvaćene učincima nastanka nepredviđenih, ali predvidljivih okolnosti prouzročenih projektom, a koje bi mogle nastati kasnije ili na nekom drugom mjestu. Područje utjecaja ne obuhvaća možebitne učinke koji bi nastali i bez projekta ili neovisno od projekta.

Na temelju navedenog, EBRD i klijent će dogovorno utvrditi područje utjecaja za svaki pojedini projekt.

²⁸ Na primjer Konvencije iz Århusa i Espooa i Konvencija o biološkoj raznolikosti.

7. Okolišna i socijalna pitanja će se razmatrati i za odgovarajuće stadije projektnog ciklusa. Tu se može raditi o pripremi za gradnju nekog postrojenja, njegovoj gradnji, radu, stavljanju izvan pogona ili zatvaranju, te vraćanju lokacije u prijašnje stanje. Prema potrebi, pri obavljanju procjene u obzir će se uzeti i uloga i mogućnosti trećih osoba (poput lokalnih i državnih vlasti, izvođača i dobavljača), ali samo utoliko ukoliko one mogu utjecati na projekt i uz uvažavanje činjenice da će klijentova sposobnost rješavanja tih rizika i učinaka ovisiti o njegovom nadzoru i utjecaju nad postupcima trećih osoba. Učinci povezani s opskrbnim lancima presudnim za ostvarivanje ključnih zadaća projekta razmotrit će se ako su dobra koja se koriste za potrebe projekta ekološki osjetljiva ili kada su niski troškovi rada jedan od bitnih čimbenika konkurentnosti predmeta isporuke.²⁹ Pri procjeni će se razmotriti i možebitna prekogranična i globalna pitanja kao što su posljedice ispuštanja otpadnih voda i drugih štetnih tvari, pojačano korištenje ili onečišćenje međunarodnih plovni putova, ispuštanje stakleničkih plinova, pitanja ublažavanja klimatskih promjena i prilagodbe tim mijenama i utjecaj na ugrožene vrste i staništa.
8. Narav poduzetih dubinskih snimanja bit će u razmjeru s uočenim rizicima i spornim pitanjima. Tu će se raditi o primjerenosti, točnosti i nepristranoj ocjeni i prikazu bitnih pitanja, koju će izraditi stručno osposobljene i iskusne osobe. Ovisno o možebitnoj važnosti spornih pitanja i učinaka, Banka može zatražiti da neka od dubinskih snimanja obave nezavisni treći stručnjaci. Za svaki pojedini projekt, Banka će u dogovoru s klijentom odrediti narav potrebnih dubinskih snimanja.
9. Projekti koje je EBRD svrstao u skupinu "A" zahtijevat će posebne, službeno usustavljene i na što širem sudjelovanju utemeljene postupke ocjene. Okvirni popis takvih projekata sadržan je u dodatku 1. ove politike. Projekti u kojima se kreće "od nule", greenfield projekti, ili oni kojima se previde opsežnije širenje poslovnih djelatnosti s možebitno značajnim i raznorodnim štetnim okolišnim ili socijalnim učincima, poput projekata navedenih u dodatku 1., iziskivat će sveobuhvatnu okolišnu i/ili socijalnu procjenu ne bi li se ustanovili i ocijenili možebitni budući okolišni i socijalni učinci povezani s predloženim projektom, utvrdile možebitne prilike za poboljšanja i preporučile sve mjere potrebne radi izbjegavanja ili, ako to nije moguće, svodenja na najmanju mjeru i ublažavanja štetnih učinaka. Ta će procjena obuhvaćati ispitivanje tehnički i financijski izvedivih zamjenskih rješenja za otklanjanje izvora tih učinaka, te izradu dokumentacije s obrazloženjem odabira određenog pristupa u skladu s prijedlogom. Procjena utjecaja na okoliš (PUO) i Procjena socijalnih učinaka (PSU) moraju udovoljavati IZ-u 10. i svim bitnim zahtjevima iz domaćeg zakona o PUO-u i drugih mjerodavnih propisa.³⁰ U iznimnim okolnostima može se javiti potreba za regionalnom, sektorskom ili strateškom procjenom. Projekti koji uključuju nedobrovoljno preseljenje, ili svojim učincima zahvaćaju starosjedilačke narode ili kulturnu baštinu će, povrh svih drugih okolišnih ili socijalnih dubinskih snimanja za kojima se javi potreba, zahtijevati i procjenu u skladu s IZ-om 5., 7. odnosno 8.
10. Projekti svrstani u skupinu "B" mogu zahtijevati čitav niz različitih dubinskih snimanja, ovisno o njihovoj naravi, veličini i mjestu izvođenja, kao i o značajkama možebitnih okolišnih i socijalnih učinaka i rizika. Dubinskim je snimanjem potrebno utvrditi i ocijeniti sve moguće buduće učinke povezane s predloženim projektom, prepoznati prilike za moguća poboljšanja i preporučiti sve mjere potrebne ne bi li se štetni učinci izbjegli ili, ako to nije moguće, sveli na najmanju mjeru ili ublažili. Ovisno o možebitnim okolišnim i socijalnim rizicima, Banka može zatražiti da se postojeća zdanja podvrgnu reviziji radi ocjene okolišnih i socijalnih učinaka njihovog prijašnjeg i sadašnjeg korištenja. Svrha tih revizija je utvrditi prijašnje ili sadašnje okolnosti koje daju povoda za zabrinutost, trenutno stanje u pogledu pridržavanja propisa, upravljačkih sustava i radnih ostvarenja, kao i možebitne rizike, obveze i mogućnosti povezane

²⁹ Vidi također IZ 2. pod točkom 20. i IZ 6. pod točkom 22.

³⁰ Obrazac izvješća o PUO/PSU, u skladu s Direktivom EU-a o PUO, moći će se dobiti od EBRD-a. Projekti koji se provode u državama članicama EU-a moraju udovoljavati zahtjevima iz Direktive EU-a o PUO te, ako je neophodno, podliježu ishodu dozvole.

s projektom. Može se javiti i potreba za drugim vrstama ispitivanja, poput analiza opasnosti i procjena rizika. U središtu procjene, revizije ili drugih ispitivanja mogu biti okolišna ili socijalna pitanja (npr. radnopravna pitanja, zdravlje i zaštita na radu, utjecaj na domaće stanovništvo) ili i jedna i druga zajedno, ovisno o naravi projekta. Sva ispitivanja postojećih zdanja moraju obaviti stručnjaci koji su nepristrani u odnosu na predmet ispitivanja.

11. U slučajevima kada klijenti koji svoju poslovnu djelatnost obavljaju na više mjesta, a od EBRD-a traže opće financiranje poslovanja, financiranje obrtnog kapitala ili financiranje preuzimanjem vlasničkog udjela, procjena opisana u točkama od 4. do 10. možda neće biti dovoljna. U takvim slučajevima, a što će EBRD potvrditi ovisno o pojedinom projektu, klijent će od stručno osposobljenog i iskusnog vanjskog stručnjaka naručiti obavljanje revizije na razini čitave tvrtke. Tom će revizijom biti obuhvaćen njen postojeći sustav okolišnog i socijalnog upravljanja (SOSU), kao i prijašnja i sadašnja ostvarenja tvrtke u odnosu na EBRD-ove IZ-e. Revizijom će se:

- ocijeniti sposobnost klijenta za prevladavanje i rješavanje svih mjerodavnih socijalnih i okolišnih rizika i učinaka njegove djelatnosti i poslovanja, a poglavito pitanja utvrđenih IZ-ima (uključujući ovaj IZ);
- ocijeniti sposobnost klijenta u pogledu pridržavanja mjerodavnih zakona i propisa zemalja u kojima se projekt provodi, a koji se odnose na okolišna i socijalna pitanja, uključujući zakone kojima zemlja domaćin izvršava svoje obveze prema međunarodnom pravu;
- utvrditi glavne skupine dionika tvrtke i djelatnosti koje ova trenutno provodi radi njihovog uključivanja.

Točan obuhvat revizije poduzeća bit će utvrđen u dogovoru s EBRD-om, ovisno o pojedinom slučaju.

12. Projekti svrstani u skupinu "C", kao zahvati s neznatnim štetnim učincima ili bez takvih učinaka, neće podlijevati daljnjoj okolišnoj ili socijalnoj procjeni nakon što se utvrdi da spadaju u tu skupinu i neće iziskivati izradu OSPD-a u skladu s točkama 14. do 16. u nastavku.

13. U okviru postupka procjene, klijent će prepoznati svoje dionike i s njima stupiti u suradnju sukladno IZ-u 10.

Okolišni i socijalni plan djelovanja (OSPD)

14. Vodeći računa o zaključcima okolišne i socijalne procjene i ishodu savjetovanja sa zahvaćenim dionicima, klijent će u obliku Okolišnog i socijalnog plana djelovanja (OSPD-a) razraditi i provesti program mjera i koraka za ublažavanje štetnih učinaka i unaprjeđivanje ostvarenja radi bavljenja utvrđenim socijalnim i okolišnim pitanjima, učincima i mogućnostima. Mjere i koraci za ublažavanje štetnih učinaka bit će utvrđeni na način da svi bitni stadiji projekta (npr. priprema gradnje postrojenja, njegova gradnja, rad, zatvaranje, stavljanje izvan pogona i vraćanje lokacije u prijašnje stanje) budu provedeni u skladu s mjerodavnim zakonima i propisima te IZ-ima iz ove politike. OSPD bi trebao počivati na dugoročnom i višefaznom pristupu te voditi računa o zakonskim zahtjevima koji se očekuju u budućnosti. OSPD mora biti usredotočen na izbjegavanje učinaka, a tamo gdje to nije moguće, na mjere njihovog ublažavanje ne bi li se možebitni učinci sveli na najmanju moguću ili smanjili na prihvatljivu razinu. U slučaju da preostali učinci utječu na biološku raznolikost, može se javiti potreba za neutraliziranjem utjecaja na okoliš primjenom protumjera u skladu s IZ-om 6. radi promicanja pristupa «bez neto gubitka». Nedobrovoljno preseljavanje i učinci na starosjedilačke narode će se kompenzirati u skladu s IZ-om 5. i 7. Ovisno o okolnostima, OSDP će se baviti i mogućnostima ostvarivanja dodatnih okolišnih ili socijalnih koristi projekta, uključujući, po mogućnosti, i programe razvoja zajednice. Ako se u postupku procjene ustanovi kako su određene skupine dionika stavljene u nepovoljan položaj ili su ugrožene, OSPD će obuhvaćati izdiferencirane mjere kako ne bi pretrpjeli nesrazmjerne posljedice štetnih učinaka i bili

15. Stupanj detaljnosti i složenost OSPD-a i prioritetnost utvrđenih mjera i koraka odražavat će rizike, učinke i mogućnosti vezane uz predmetni projekt. U OSPD-u će se navesti ključna okolišna i socijalna pitanja, koraci koje treba poduzeti radi njihovog primjerenog rješavanja, kao i svi koraci zamišljeni radi ostvarivanja najvećih mogućih okolišnih ili socijalnih koristi, rokovi i osobe/službe odgovorne za provedbu i praćenje tih mjera, te procjena s time povezanih troškova. Klijent će obavijestiti EBRD o tome kako će ti troškovi biti pokriveni. Željeni rezultati odredit će se u odnosu na polazno stanje utvrđeno tijekom procjene, i to što je više moguće kao mjerljiva ostvarenja koja je moguće ocijeniti na temelju odrednica poput pokazatelja uspješnosti, ciljeva ili mjerila prihvaćenosti, koje se mogu pratiti tijekom točno određenog razdoblja. Ako klijent u svom trenutnom poslovanju znatno odstupa od zakonskih obveza i uvjeta iz postojećih dozvola, potrebno je s mjerodavnim nadležnim tijelima dogovoriti predložene korake i rokove za otklanjanje tih nepravilnosti. S obzirom na dinamičnost procesa razvoja i provedbe projekta, OSPD će morati spremno odgovarati na promjene u okolnostima projekta, nepredviđene događaje i spoznaje do kojih se došlo u postupku praćenja. U slučaju projekata iz skupine A, Banka se još tijekom procjene s klijentom može dogovoriti oko postupka upravljanja promjenama, kojim će se urediti način prevladavanja predloženih promjena ili nepredviđenih okolnosti i izvješćivanja o njihovom nastanku.
16. U slučaju klijenata koji svoju poslovnu djelatnost obavljaju na više mjesta i koji traže opće financiranje poslovanja, financiranje obrtnog kapitala ili financiranje preuzimanjem vlasničkog udjela, OSPD treba biti ugrađen u njihov sustav okolišnog i socijalnog upravljanja na razini čitavoga poduzeća, pri čemu, radi rješavanja svih pitanja utvrđenih tijekom revizije poduzeća, mora predvidjeti vremenski ograničene mjere za ostvarivanje i održavanje usklađenosti s EBRD-ovim IZ-ima u razumnom roku.

Organizacijske mogućnosti i predanost

17. Klijent će morati uspostaviti, održavati i, prema potrebi, ojačati organizacijski ustroj kojim će se točno odrediti uloge, odgovornosti i ovlasti za provedbu OSPD-a i s njime povezanog upravljačkog sustava. Za to je potrebno zadužiti točno određene djelatnike, uključujući jednog ili više predstavnika rukovodstva, uz jasnu raspodjelu odgovornosti i ovlasti. Potrebno je jasno odrediti ključne socijalne i okolišne odgovornosti i s njima upoznati mjerodavne djelatnike i ostatak organizacije. U svakom se trenutku mora osigurati odgovarajuća predanost rukovodstva te kadrovske i financijske pretpostavke ne bi li se postigla djelotvorna i trajna socijalna i okolišna ostvarenja.
18. Klijent će se pobrinuti da zaposlenici kojima je dana neposredna odgovornost za djelatnosti bitne za socijalna i okolišna ostvarenja projekta ili tvrtke budu primjerenom osposobljeni i obučeni kako bi raspolagali znanjem i vještinama neophodnim za obavljanje njihovoga posla. U sklopu obuke trebale bi se obraditi i posebne mjere i koraci u skladu s mjerodavnim IZ-ima i OSPD-om (ako postoji), kao i načini rada potrebni za stručno i učinkovito provođenje pojedinih mjera.

Upravljanje izvođačima

19. IZ-i, uključujući i sve posebne zahtjeve postavljene OSPD-om, primjenjivat će se na projekt bez obzira na to provodi li ga sam klijent ili ga u njegovo ime provode izvođači li podizvođači. Klijent će osigurati da se izvođači koji rade na lokacijama projekta pridržavaju tih zahtjeva. Djelotvorno upravljanje izvođačima uključuje:

- ocjenu okolišnih i socijalnih rizika povezanih s ugovorima;
- odgovarajuće uvrštavanje mjerodavnih odredaba iz IZ-a/OSPD-a u dokumentaciju za nadmetanje i temeljito ispitivanje sposobnosti izvođača za ispunjavanje tih zahtjeva;
- ugovorno obvezivanje izvođača na primjenu tih normi i predviđanje odgovarajućih pravnih sredstava u slučaju nepridržavanja obveza.
- vođenje brige o tome da izvođači raspolažu znanjem i vještinama potrebnim za obavljanje njihovih projektnih poslova u skladu sa IZ-ima i zahtjevima iz OSPD-a;
- praćenje izvođača u pogledu pridržavanja navedenih zahtjeva;
- u slučaju sklapanja ugovora s podizvođačima, obvezivanje izvođača na uspostavu sličnih ugovornih odnosa s njihovim podizvođačima.

Zahtjevi vezani uz radne odnose i uvjete rada u slučaju radnika koji nisu zaposlenici klijenta izneseni su u IZ-u 2. pod točkom 19.

Praćenje i ocjena ostvarenja

20. Klijent će uspostaviti postupke za praćenje i ocjenu pridržavanja okolišnih i socijalnih odredaba pravno obvezujućih ugovora, uključujući djelotvornu provedbu OSPD-a i IZ-a, te poboljšanja koja su vremenom ostvorena u odnosu na polazno stanje utvrđeno tijekom procjene. Opseg praćenja bit će u razmjeru s rizicima i štetnim učincima za okoliš i zahvaćene društvene sredine. Praćenje će u pravilu obuhvaćati bilježenje podataka radi evidentiranja ostvarenja i uspostavu odgovarajućih mjera poslovnog nadzora radi provjere pridržavanja obveza i postignutog napretka, kao i postupanje po izvješćima nadležnih tijela o obavljenom inspekcijskom nadzoru i povratnim informacijama pristiglim od dionika poput predstavnika domaćeg stanovništva. K tome, da bi nadopunio ili provjerio svoje vlastite podatke prikupljene praćenjem, klijent može posegnuti za uslugama trećih osoba, kao što su neovisni stručnjaci, predstavnici domaćeg stanovništva ili nevladine udruge. U slučaju projekata iz skupine A, od klijenta će se tražiti korištenje usluga stručno osposobljenih i iskusnih stručnjaka radi obavljanja povremenih poslova praćenja / revizija za čitavog trajanja sudjelovanja Banke u projektu. Klijent će pohranjivati podatke prikupljene slijedom praćenja.

21. Podaci prikupljeni praćenjem trebaju poslužiti za ispravljanje i unaprjeđivanje poslovnih ostvarenja. Isto tako, djelatnosti praćenja mogu se prilagoditi prema dosadašnjem iskustvu i povratnim informacijama u pogledu ostvarenja.. Tijekom provedbe projekta, podaci koje je klijent prikupio praćenjem vlastitih ostvarenja, izvješća državnih tijela o obavljenom inspekcijskom nadzoru, revizorska i druga izvješća trećih osoba ili podaci drugih zajmodavatelja o obavljenom praćenju mogu ukazati na promjene koje je nužno provesti u OSPD-u. Na temelju podataka prikupljenih praćenjem, klijent će utvrditi sve neophodne mjere za otklanjanje i sprječavanje nepravilnosti i uvrstiti ih u izmijenjeni i dopunjeni OSPD i/ili program neutraliziranja štetnih učinaka koji će se podnijeti Banci na odobrenje. Klijent će provesti dogovorene mjere za otklanjanje i sprječavanje nepravilnosti i pratiti njihovu provedbu ne bi li osigurao njihovu djelotvornost.

22. Više rukovodstvo tvrtke klijenta trebalo bi dobivati redovna izvješća o ocjeni uspješnosti sustava okolišnog i socijalnog upravljanja i/ili napretku postignutom u provedbi OSPD-a, i to na temelju sustavnog prikupljanja i analize podataka. Opseg i učestalost tog izvješćivanja ovisit će o naravi i opsegu djelatnosti utvrđenih i poduzetih u skladu s klijentovim sustavom/programom upravljanja, OSPD-om i drugim mjerodavnim projektnim zahtjevima.
23. Klijenti će okolišnim ili socijalnim stručnjacima Banke ili savjetnicima koji nastupaju u njeno ime omogućiti obilazak svojih lokacija radi obavljanja nadzora. Učestalost i opseg tih posjeta bit će u razmjeru s okolišnim i socijalnim rizicima projekta.
24. U okviru svog redovnog izvješćivanja Banke, klijenti će EBRD-u dostavljati najnovije podatke o napretku koji su postigli u provedbi svog OSPD-a. Uključivanje dionika tijekom provedbe projekta, uključujući izvješća trećih lica o napretku u provedbi OSPD-a, obavljat će se u skladu s IZ-om 10.

EBRD-ov izvedbeni zahtjev br. 2: Radni odnosi i uvjeti rada

Uvod

1. EBRD smatra kako za svaku tvrtku njena radna snaga predstavlja dragocjeno blago i da dobro upravljanje ljudskim resursima i zdravi odnosi između radnika i poslodavca, utemeljeni na poštivanju radničkih prava, uključujući slobodu udruživanja i pravo na kolektivno pregovaranje, čine ključne sastavnice održivosti poduzeća. Poštenim postupanjem prema svojim radnicima i osiguravanjem sigurnih i zdravih uvjeta za njihov rad, klijenti mogu ostvariti opipljive koristi poput unaprjeđivanja učinkovitosti i produktivnosti svog poslovanja. S druge strane, izostanak uspostave i promicanja zdravog odnosa između radnika i poslodavca može umanjiti zalaganje radnika, otežati njihovo zadržavanje, ugroziti projekt i naštetiti ugledu klijenta.

Ciljevi

2. U obavljanju svojih poslova, EBRD će stremiti podupiranju inicijativa drugih ustanova poput MOR-a i EU-a, usmjerenih prema promicanju načela pristojnih uvjeta rada. U najmanju ruku, klijentova politika, postupci i norme na području ljudskih resursa moraju biti osmišljene na način da se:
 - uspostavi i održava zdrav odnos između radnika i poslodavca;
 - promiče pošteno postupanje prema radnicima, njihovo nediskriminiranje i pružanje jednakih mogućnosti svim radnicima;
 - promiče pridržavanje svih kolektivnih ugovora u kojima je klijent stranka, domaćih radnopravnih propisa, te temeljnih načela i ključnih pravnih normi ugrađenih u konvencije MOR-a, koje su od središnje važnosti za taj odnos³¹;
 - štiti i promiče zdravlje radnika, osobito promicanjem sigurnih i zdravih uvjeta rada.

Područje primjene

3. Banka će u dogovoru s klijentom utvrditi način na koji će se pristupiti ispunjavanju mjerodavnih zahtjeva iz ovoga IZ-a u okviru sveukupnog okolišnog i socijalnog plana djelovanja i/ili upravljačkog sustava klijenta. Zahtjevi vezani uz okolišnu i socijalnu procjenu i upravljanje izneseni su pod IZ-om 1. i IZ-om 10.
4. U smislu ovoga IZ-a, izraz “radnici” se uvijek odnosi na zaposlenike klijenta. Primjena ovog IZ-a na radnike koji nisu zaposlenici klijenta obrađena je u točki 19., dok se pitanja vezana uz opskrbbni lanac razmatraju u točki 20. i 21.

Zahtjevi

Upravljanje radnim odnosom

Politika ljudskih resursa

5. Klijent će donijeti i/ili provoditi politiku ljudskih resursa primjerenu svojoj veličini i radnoj snazi, u kojoj će utvrditi svoj pristup upravljanju radnog snagom u skladu sa zahtjevima iz ovoga IZ-a. Ta će politika biti jasna, razumljiva i dostupna svim radnicima.

³¹ Konvencije MOR-a 29 i 105 (prisilni rad i rad na ime otplate duga), 87 (sloboda udruživanja), 98 (pravo kolektivnog pregovaranja), 100 i 111 (diskriminacija), 138 (dobni prag) 182 (najgori oblici dječjeg rada).

Radni odnosi

6. Klijent će dokumentirati i uputiti sve radnike u njihove uvjete rada i radnog odnosa, uključujući njihovo pravo na plaću, radno vrijeme, rješenja u pogledu prekovremenog rada i naknadu za prekovremeni rad, te sva druga prava (kao što su bolovanje, rodiljni dopust za majku/oca ili godišnji odmor).

Uvjeti rada i radnog odnosa

Opća pitanja

7. Projekti moraju u najmanju ruku biti usklađeni s:
 - domaćim propisima o radu, socijalnoj sigurnosti i zdravlju i zaštiti na radu; i
 - načelima i normama ugrađenim u konvencija MOR³²-a vezane uz:
 - a) ukidanje dječjeg rada;
 - b) iskorjenjivanje prisilnog rada;
 - c) iskorjenjivanje diskriminacije pri zapošljavanju;
 - d) slobodu udruživanja i kolektivnog pregovaranja.

Dječji rad

8. Klijent će se pridržavati svih mjerodavnih domaćih zakonskih odredaba o zapošljavanju maloljetnih osoba. U svakom slučaju, klijent neće zapošljavati djecu radi njihovog ekonomskog iskorištavanja ili na način koji bi mogao biti opasan, ometati obrazovanje djeteta ili naštetiti njegovom zdravlju ili tjelesnom, umnom, duhovnom ili društvenom razvoju. Mladi ljudi u dobi do 18 godina neće se zapošljavati na opasna radna mjesta, a rad svih osoba u dobi do 18 godina podlijegat će odgovarajućoj ocjeni rizika.

Prisilni rad

9. Klijent se neće koristiti prisilnim radom koji predstavlja svaki rad ili uslugu koja se obavlja na nedobrovoljnoj osnovi i čije se obavljanje od pojedinca zahtijeva pod prijetnjom sile ili kazne. Time su obuhvaćeni svi oblici nedobrovoljnog ili prisilnog rada, kao što su rad u zamjenu za kakvu uslugu, rad na ime otplate kakvog duga ili slična ugovorna rješenja za uspostavu radnog odnosa.

Zabrana diskriminacije i pružanje jednakih mogućnosti

10. Projekti će biti u suglasju sa zahtjevima EU-a vezanim uz diskriminaciju pri zapošljavanju. Poglavitito, klijent:
 - neće donositi odluke o zapošljavanju na temelju osobnih značajki kao što su spol, rasa, nacionalnost, etničko podrijetlo, vjeroispovijest ili uvjerenje, invaliditet, dob ili spolno opredjeljenje, a koje nisu povezane sa zahtjevima koje nameće narav radnog mjesta; i
 - radni će odnos temeljiti na načelu jednakih mogućnosti i pravičnog postupanja te neće provoditi diskriminaciju ni na kojem području radnog odnosa, uključujući pronalaženje kadrova i zapošljavanje, nagrađivanje (uključujući plaću i naknade), uvjete rada i radnog odnosa, pristup stručnom usavršavanju, mogućnosti unaprijeđenja, prestanak radnog odnosa ili odlazak u mirovinu i provođenje radne stege.

Posebne mjere zaštite ili pomoći radi ispravljanja prijašnjih diskriminatornih postupaka, promicanja mogućnosti za zapošljavanje domaćeg stanovništva ili odabira pojedinaca za popunjavanje

³² Konvencije MOR-a 29 i 105 (prisilni rad i rad na ime otplate duga), 87 (sloboda udruživanja), 98 (pravo kolektivnog pregovaranja), 100 i 111 (diskriminacija), 138 (dobni prag) 182 (najgori oblici dječjeg rada).

određenog radnog mjesta na temelju zahtjeva koje nameće njegova narav, a koje su u skladu domaćim propisima, neće se smatrati diskriminacijom.

Radničko organiziranje

11. Klijent neće odvrćati radnike od osnivanja radničkih organizacija ili pristupanja radničkim organizacijama koje sami odaberu, kao ni od kolektivnog pregovaranja, te neće diskriminatorno ili osvetnički postupati prema radnicima koji sudjeluju ili žele sudjelovati u takvim organizacijama ili kolektivnom pregovaranju. U skladu s domaćim propisima, klijent će s takvim radničkim organizacijama surađivati i pravodobno im pružati sve podatke potrebne za svrsishodno pregovaranje. Ako su osnivanje ili djelovanje radničkih organizacija znatno ograničeni odredbama domaćeg prava, klijent će uvesti postupke koji će radnicima omogućiti iznošenje prigovora i zaštitu njihovih prava u vezi s uvjetima rada i radnog odnosa, s time da ti postupci ne bi smjeli biti pod utjecajem ili nadzorom klijenta.

Plaće, naknade i uvjeti rada

12. Ponudene plaće, naknade i uvjeti rada bi, ukupno gledano, trebali biti usporedivi s onima koje na području dotične zemlje/regije i u predmetnoj gospodarskoj grani nude i drugi poslodavci iste vrste. Ako je klijent stranka u nekom kolektivnom ugovoru ili je njime vezan po kojoj drugoj osnovi, taj će se ugovor i poštivati.

Zdravlje i zaštita na radu

13. Klijent će radnicima osigurati sigurnu i zdravu radnu sredinu, uz vođenje računa o rizicima vezanim uz narav djelatnosti kojom se bavi i posebnim vrstama opasnosti prisutnim na područjima njegovoga poslovanja, uključujući fizičke, kemijske, biološke i radiološke opasnosti. Radi sprječavanja nesreća, ozljeda i bolesti koje proistječu iz rada, s njime su povezane ili bi tijekom njega mogle nastati, klijent će poduzeti korake tako što će:
 - utvrditi i, utoliko koliko je to razumno izvedivo, na najmanju moguću mjeru svesti uzroke možebitnih opasnosti po radnike;
 - donijeti mjere sprječavanja i zaštite, uključujući promjenu, zamjenu ili uklanjanje opasnih uvjeta ili tvari;
 - osigurati odgovarajuću opremu radi svođenja rizika na najmanju moguću mjeru te propisati i prisiljavati na njenu uporabu;
 - obučavati radnike i za njih predvidjeti odgovarajuće poticaje za primjenu i pridržavanje postupaka za zaštitu zdravlja i sigurnosti te uporabu zaštitne opreme;
 - bilježiti i prijavljivati nesreće i nezgode na radu te profesionalne bolesti; i
 - uspostaviti sustave sprječavanja, pripravnosti i odgovaranja na izvanredne okolnosti.
14. Projekti će biti u skladu s mjerodavnim zahtjevima EU-a na području zdravlja i zaštite na radu, a tamo gdje ti zahtjevi ne postoje, s mjerodavnim smjernicama IFC-a (Međunarodne financijske korporacije) za zdravlje i zaštitu na radu.
15. Radi ispunjavanja gore navedenih zahtjeva, klijent će raspolagati sustavom upravljanja zdravljem i zaštitom na radu, primjerenim veličini i naravi njegove djelatnosti te u skladu s dobrim međunarodnim običajima.³³

³³ Kao što su Smjernice MOR-a za zdravlje i zaštitu na radu iz 2001. ili norma OHSAS 18001. Upravljački sustavi trebali bi uključivati odgovarajuće poticajne i kaznene mjere radi promicanja dobrih običaja na području zdravlja i zaštite na radu.

16. Kada klijent za svoje radnike osigurava stambeni prostor, isti mora biti primjeren mjestu na kojem se nalazi, čist i siguran te u najmanju ruku zadovoljavati osnovne potrebe radnika. Poglavitito, osigurani stambeni prostor mora biti u skladu s domaćim zakonodavstvom i dobrim međunarodnim običajima koji se, između ostaloga, odnose na sljedeće: sustav naplate smještaja, osiguravanje minimalne količine prostora za svakog radnika, osiguravanje pretpostavki za održavanje osobne higijene, pranje rublja i pripremu hrane, osiguravanje vode za piće, položaj stambenog objekta u odnosu na mjesto rada, sve zdravstvene, protupožarne, sigurnosne i druge opasnosti ili smetnje te s time povezane mjesne službe; osiguranje pretpostavki za dobivanje prve pomoći i liječničke skrbi te grijanje i provjetranje. Radnicima se ne smije neopravdano ograničavati sloboda seljenja u stambeni prostor koji im je osigurao poslodavac i iz njega.

Smanjivanje broja zaposlenih

17. Ako predviđa skupna otpuštanja radnika u smislu članka 1. Direktive EU-a 98/59, klijent će razraditi plan ublažavanja štetnih učinaka smanjivanja boja zaposlenih, i to u skladu s domaćim propisima i dobrim granskim običajima te na temelju načela nediskriminiranja i savjetovanja. Ne dovodeći u pitanja još strože odredbe domaćeg prava, takvo će savjetovanje obuhvaćati prethodnu obavijest o promjenama u broju zaposlenih, koju je klijent dužan u razumnom roku uputiti radničkim predstavnicima i, prema potrebi, nadležnim tijelima javne vlasti, a kako bi se plan smanjivanja broja zaposlenih mogao zajednički preispitati radi ublažavanja štetnih učinaka gubitka radnih mjesta za radnike u pitanju. O ishodu tog savjetovanja povest će se računa u konačnom planu smanjenja broja zaposlenih.

Žalbeni mehanizam

18. Klijent će radnicima (i njihovim organizacijama, ako takve postoje) na raspolaganje staviti žalbeni mehanizam ne bi li im omogućio iznošenje opravdanih prigovora na njihove radne uvjete. Klijent će radnike uputiti u postojanje žalbenog mehanizma prilikom njihovog primanja u radni odnos te se pobrinuti da im bude lako dostupan. Mehanizam bi trebao uključivati sudjelovanje predstavnika odgovarajuće razine rukovodstva i omogućiti žurno rješavanje prigovora uz primjenu razumljivog i transparentnog postupka kojim će se ulagateljima prigovora pružiti povratna informacija, bez prijetnje ikakvom kaznom. Ovaj mehanizam ne bi trebao onemogućiti pristup drugim sudskim ili upravnim sredstvima pravne zaštite koja bi mogla biti predviđena zakonom ili postojećim arbitražnim postupcima, niti nadomjestiti žalbene mehanizme predviđene kolektivnim ugovorima.

Radnici koji nisu zaposlenici klijenta

19. U slučaju radnika koji nisu zaposlenici klijenta, a koje je ovaj posredstvom izvođača ili drugih posrednika angažirao za potrebe rada na projektnim lokacijama ili obavljanja poslova izravno povezanih s ključnim ciljevima projekta, klijent će: (i) provjeriti jesu li ti izvođači ili posrednici ugledne i priznate tvrtke; i (ii) obvezati ih na pridržavanje zahtjeva navedenih u točkama 6. do 16. i točki 18 ovog IZ-a. Kada s radnicima koji nisu njegovi zaposlenici ugovor sklapa na izravnoj osnovi, klijent će se pridržavati zahtjeva iz točke 6. do 16. i točke 18. ovog IZ-a.

Opskrbni lanac

20. Štetni učinci povezani s opskrbnim lancima razmatrat će se u slučajevima kada su niski troškovi rada jedan od bitnih čimbenika konkurentnosti predmeta isporuke. U takvim okolnostima, klijent će poduzeti razumne korake ne bi li ispitao moguće iskorištavanje dječjeg ili prisilnog rada³⁴ u svom opskrbnom lancu u vezi s robom i sirovinama koje su presudne za ispunjavanje osnovnih zadaća projekta.

³⁴ U smislu konvencija MOR-a 138, 182, 29 i 105.

21. Ako u opskrbnom lancu ustanovi očitu prisutnost dječjeg ili prisilnog rada u suprotnosti s normama MOR-a, pri čemu predmetna roba ili sirovine bitno doprinose ostvarenju osnovnih ciljeva djelatnosti financiranih sredstvima EBRD-a, klijent će poduzeti sve razumne korake potrebne za rješavanje tog pitanja u skladu sa sljedećim zahtjevima:

(a) U slučaju dječjeg rada, klijent bi trebao nastaviti s nabavom te robe i sirovina tek nakon što dobije zadovoljavajuća jamstva i dokaze da se dobavljač obvezao kako će, u skladu s dobrim međunarodnim običajima, provesti program iskorjenjivanja takvog postupanja u razumnom roku. Klijent će na redovnoj osnovi izvješćivati EBRD o napretku postignutom u provedbi tog programa.

(b) U slučaju prisilnog rada, klijent bi trebao nastaviti s nabavom te robe i sirovina tek nakon što dobije zadovoljavajuća jamstva i dokaze da je dobavljač poduzeo odgovarajuće korake radi otklanjanja okolnosti koje predstavljaju prisilni rad.

EBRD-ov izvedbeni zahtjev br. 3: Sprječavanje i smanjivanje onečišćenja

Uvod

1. EBRD je svjestan da je održivi razvoj jedan od temeljnih vidova zdravog poslovnog upravljanja i da su težnja za gospodarskim rastom i zdrav okoliš neraskidivo povezani. Sprječavanje i smanjivanje onečišćenja ključne su sastavnice načela održivog razvoja, a projekti financirani sredstvima EBRD-a moraju se provoditi u skladu s dobrim međunarodnim običajima na tom području. Učinke i pitanja vezana uz djelatnosti koje onečišćuju okoliš potrebno je razmotriti u vezi sa svim gospodarskim djelatnostima, i to počevši od ispuštanja otpadnih voda i štetnih tvari na razini pojedinog postrojenja, pa sve do učinaka na regionalnoj i globalnoj razini, već prema potrebi.
2. Kao potpisnik Europskih načela za okoliš, EBRD se obvezao na:
 - podupiranje načela predostrožnosti, načela sprječavanja, načela prema kojem štetu na okolišu treba ponajprije otkloniti na njenom izvoru te načela prema kojem je onečišćivač taj koji plaća troškove koje je prouzročio, i to u svim djelatnostima koje EBRD financira;
 - zahtijevanje pridržavanja svih mjerodavnih normi EU na području okoliša, a poglavito onih koje se odnose na industrijsku proizvodnju, gospodarenje vodama i otpadom, onečišćenje zraka i tla, zdravlje i sigurnost na radu³⁵ i zaštitu prirode,³⁶ pod uvjetom da se ista mogu primijeniti na razini projekta (u daljnjem tekstu, “okolišni zahtjevi EU-a”).³⁷

Ciljevi

3. Ciljevi ovog izvedbenog zahtjeva (IZ-a) su:
 - izbjeći ili, gdje god to nije izvedivo, svesti na najmanju moguću mjeru štetne učinke na ljudsko zdravlje i okoliš sprječavanjem onečišćenja izravno proisteklih iz projekata ili njihovim svođenjem na najmanju moguću mjeru;
 - pomoći klijentima u prepoznavanju mogućnosti koje projekti nude u pogledu poboljšanja u učinkovitom korištenju energije i dobara i smanjivanju otpada;
 - promicati smanjenje ispuštanja stakleničkih plinova povezanih s projektom.

Područje primjene

4. Banka će u dogovoru s klijentom utvrditi način na koji će se ispunjavanju mjerodavnih zahtjeva iz ovoga IZ-a pristupiti u okviru sveukupnog okolišnog i socijalnog plana djelovanja (OSPD-a) i/ili upravljačkog sustava klijenta. Zahtjevi vezani uz okolišnu i socijalnu procjenu i upravljanje izneseni su pod IZ-om 1. i IZ-om 10.

³⁵ Zdravlje i zaštita na radu obuhvaćeni su IZ-om 2.

³⁶ Očuvanje biološke raznolikosti obuhvaćeno je IZ-om 6.

³⁷ U smislu ove politike i IZ-a, okolišne norme EU-a mogu se primjenjivati na razini projekta kada su u samom zakonodavnom aktu EU-a sadržani jasni kvantitativni ili kvalitativni zahtjevi koji se primjenjuju na razini samog postrojenja (za razliku od, npr., razine okolnih uvjeta).

Zahtjevi

Opća pitanja

5. Ovisno o točki 6. u nastavku, projekti će biti osmišljeni na način da udovoljavaju odgovarajućim okolišnim zahtjevima EU-a, kao i mjerodavnim domaćim propisima te će se u skladu s tim propisima i zahtjevima i provoditi.
6. Opće je poznato da se okolišni zahtjevi EU-a u vezi s mjerama sprječavanja i smanjivanja onečišćenja temelje na najboljim mogućim postupcima, a da pritom ne propisuju primjenu niti jednog postupka ili određene tehnologije, ali vode računa o tehničkim značajkama dotičnog postrojenja, njegovom zemljopisnom položaju i uvjetima u njegovoj neposrednoj okolini ne bi li se osigurala visoka razina zaštite svekolikog okoliša. U odredbama OSPD-a kojima se nastoji postići pridržavanje tih zahtjeva trebalo bi voditi računa o svim rokovima dogovorenim na domaćoj razini u smislu ostvarivanja usklađenosti sa zakonodavstvom EU-a (npr. u zemljama koje kandidiraju za članstvo u EU-u). U slučaju projekata u zemljama koje nisu članice EU-a, kandidatskim i možebitnim kandidatskim zemljama, rok postavljen OSPD-om za postizanje usklađenosti s okolišnim zahtjevima EU-a trebao bi biti u suglasju sa svim dvostranim sporazumima ili planovima djelovanja dogovorenim između EU-a i dotične zemlje, ali uz mogućnost vođenja računa o troškovima primjene i prevladavajućim domaćim okolnostima.
7. Tamo gdje okolišni zahtjevi EU-a ne postoje, klijent može primijeniti druge dobre međunarodne običaje poput smjernica Grupacije Svjetske banke za zdravlje i zaštitu okoliša. U tim slučajevima, Banka će s klijentom dogovorno utvrditi mjerodavne zahtjeve, ovisno o okolnostima pojedinog projekta.
8. Kada se uvjeti postavljeni propisima zemlje domaćina razlikuju od razina i mjera predviđenih okolišnim zahtjevima EU-a ili zahtjevima dogovorenim sukladno točki 7., od projekata će se očekivati da udovolje onim uvjetima koji su stroži.
9. Za svaki pojedini projekt, Banka će ustanoviti i, u dogovoru s klijentom, utvrditi odgovarajuće mjerodavne okolišne zahtjeve i smjernice.

Sprječavanje onečišćenja, očuvanje dobara i energetska učinkovitost

10. Tijekom projektiranja nekog postrojenja, njegove gradnje, rada i stavljanja izvan pogona (tj. životnog ciklusa projekta), klijent će voditi računa o tehničkim značajkama toga postrojenja, njegovom zemljopisnom položaju i mjesnim/okolnim uvjetima okoliša, te primjenjivati tehnologije i postupke (tehlike) sprječavanja i nadziranja onečišćenja koje su najprikladnije za izbjegavanje ili, ako to nije izvedivo, svođenje na najmanju mjeru ili smanjivanje štetnih učinaka na ljudsko zdravlje i okoliš, ali koje će istodobno biti tehnički i financijski izvedive i troškovno učinkovite.
11. Klijent će izbjegavati ispuštanje onečišćujućih tvari ili, ako to nije izvedivo, svesti ga na najmanju moguću mjeru ili nadzirati. To se odnosi na ispuštanje onečišćujućih tvari uslijed redovnih, izvanrednih ili slučajnih okolnosti, s možebitnim učincima na mjesnoj, područnoj ili prekograničnoj razini. K tome, klijent bi trebao ispitati i u svoje poslovanje uključiti mjere energetske učinkovitosti i mjere očuvanja vodnih i drugih dobara u skladu s načelima čišće proizvodnje.

*Otpad*³⁸

12. Klijent će izbjegavati ili na najmanju moguću mjeru svesti stvaranje opasnog i neopasnog otpada i smanjiti njegovu štetnost koliko je god to moguće. Ako se stvaranje otpada ne može izbjeći, ali je svedeno na najmanju moguću mjeru, klijent će ga podvrgnuti ponovnoj uporabi, oporabi ili preradi, ili će ga iskoristiti kao izvor energije. Ako se otpad ne može preraditi niti ponovno uporabiti, klijent će ga obraditi, uništiti i zbrinuti na okolišno prihvatljiv način. Ako se stvoreni otpad smatra opasnim, klijent će istražiti sva moguća komercijalno razumna rješenja za njegovo zbrinjavanje na okolišno prihvatljiv način, uz vođenje računa o ograničenjima koja se primjenjuju na njegov prekogranični promet. Kada zbrinjavanje otpada obavljaju treće osobe, klijent će se koristiti uslugama izvođača koji se smatraju uglednim i priznatim poduzećima ovlaštenim od mjerodavnih nadzornih tijela.

Sigurno služenje i gospodarenje opasnim tvarima i građom

13. Klijent će nastojati izbjeći, smanjiti ili ukinuti uporabu opasnih tvari i sredstava, te razmotriti uporabu njihovih manje opasnih nadomjestaka ne bi li ljudsko zdravlje i okoliš zaštitio od njihovih možebitno štetnih učinaka. Ako njihovo izbjegavanje nije moguće, klijent će razmotriti sigurnost načina njihove uporabe i primijeniti odgovarajuće mjere upravljanja rizicima ne bi li na najmanju mjeru sveo ili nadzirao ispuštanje tih tvari/sredstava u zrak, vodu i/ili tlo uslijed njihove proizvodnje, prijevoza, rukovanja, skladištenja, korištenja i zbrinjavanja u vezi s projektnim djelatnostima. Klijent će izbjegavati proizvodnju, trgovinu i uporabu opasnih tvari i sredstava koja podliježu međunarodnim zabranama ili postupnom ukidanju zbog svoje visoke otrovnosti za živa bića, nerazgradivosti u okolišu, mogućnosti nakupljanja u tkivu živih bića ili mogućnosti oštećivanja ozonskog omotača.

Pripravnost i odgovaranje na izvanredne okolnosti

14. Klijent će biti spreman odgovoriti na procesnim poremećajima izazvane, nepredviđene i izvanredne okolnosti na način primjeren poslovnim rizicima i potrebi sprječavanja njihovih možebitnih štetnih posljedica. Klijent će se pridržavati zahtjeva iz točke 18. do 22. IZ-a 4. ne bi li ustanovio opasnosti od većih nesreća, spriječio ih i ograničio njihove posljedice po ljude i okoliš, a radi osiguravanja visokog stupnja zaštite na dosljedan i djelotvoran način.

Industrijska proizvodnja

15. Klijent će uvesti postupke kojima će osigurati da se sva ispuštanja štetnih tvari i otpadnih voda, te stvaranje svih vrsta otpada, bilježi i prati na trajnoj osnovi. Klijenti koji su o ispuštanjima onečišćujućih tvari u vezi s projektima dužni izvješćivati Europski registar ispuštanja i prijenosa onečišćujućih tvari (E-PRTR)³⁹ o istim će podacima izvješćivati i EBRD.

³⁸ U smislu ovog IZ-a, otpad se smatra smjesom raznorodnih plinovitih, tekućih i/ili krutih tvari/grade, koju je prethodno potrebno obraditi primjenom odgovarajućih fizičkih, kemijskih i/ili bioloških postupaka radi njenog sigurnog odlaganja u okoliš.

³⁹ Poduzeća koja se nalaze u zemljama EU-a i zemljama koje kandidiraju za članstvo u EU-u, a koja u zrak, vodu i/ili tlo ispuštaju onečišćujuće tvari u količinama koje prelaze propisane pragove, dužna su te količine pratiti i o njima izvješćivati E-PRTR. E-PRTR je uspostavljen na temelju Uredbe EU-a 166/2006 i naslijedit će postojeći Europski registar emisija onečišćujućih tvari (www.eper.ec.europa.eu/eper).

Pitanja okolnih uvjeta

16. Radi rješavanja štetnih učinaka projekta na postojeće okolne uvjete, klijent će: (i) razmotriti čitav niz čimbenika, uključujući krajnji prihvatni kapacitet okoliša, postojeću i buduću namjenu zemljišta, postojeće okolne uvjete, blizinu projekta ekološki osjetljivim ili zaštićenim područjima i možebitne zbirne učinke s neizvjesnim i nepopravljivim posljedicama; i (ii) promicati strategije kojima se ispuštanje onečišćujućih tvari izbjegava ili, ako to nije izvedivo, svodi na najmanju moguću mjeru, uključujući strategije koje doprinose unaprjeđivanju okolnih uvjeta u slučajevima kada bi projekt mogao predstavljati značajan izvor ispuštanja u nekom već uništenom području. Te strategije, između ostaloga, obuhvaćaju ocjenu mogućnosti preseljenja projekta na neko drugo mjesto i načina za neutraliziranje ispuštanja štetnih tvari.

Ispuštanja stakleničkih plinova

17. Klijent će promicati smanjivanje ispuštanja stakleničkih plinova (SP-ova), u vezi s projektima, na način primjeren naravi i razmjerima projektnih djelatnosti i učinaka.
18. Tijekom razvoja projekata koji će, prema očekivanjima, stvarati, ili već stvaraju, znatne količine SP-ova⁴⁰, klijent će priskrbiti i dostaviti podatke neophodne ne bi li se omogućila kako ocjena polaznih (predinvesticijskih) ispuštanja SP-ova, tako i procjena njihovih ispuštanja nakon provedbe projekta. Upute o potrebnim podacima treba zatražiti od Banke. Pri ocjeni SP-ova razmotrit će se izravna ispuštanja iz postrojenja koja su u vlasništvu ili pod nadzorom klijenta i nalaze se unutar fizičkih granica projekta, kao i ispuštanja iz svih vanjskih postrojenja o kojima projekt ovisi, uključujući neizravna ispuštanja povezana s proizvodnjom električne energije za potrebe projekta, koja se odvija na nekom drugom mjestu. Upute o određivanju granica projekta treba isto tako zatražiti od Banke.⁴¹ Mjerenje i praćenje vrijednosti potrebnih za ocjenu ispuštanja SP-ova⁴² provodit će se na godišnjoj osnovi za čitavog trajanja projekta.
19. K tome, klijent će ocijeniti tehnički i financijski izvediva i troškovno učinkovita rješenja za smanjivanje ugljikovog intenziteta tijekom osmišljanja i izvršenja projekta te će odgovarajuća rješenja i provesti u djelo.

Služenje i gospodarenje pesticidima

20. Za potrebe svojih djelatnosti zaštite bilja, klijent će utvrditi i provesti program integralne zaštite bilja od štetnika (IPM) i/ili prijenosnika (IVM). Klijentov program integralne zaštite bilja od štetnika i prijenosnika će podrazumijevati usklađeno korištenje podataka o štetnicima i okolišu, zajedno s primjenom raspoloživih postupaka suzbijanja štetnika, uključujući tradicionalne mjere te biološka, genetička i, kao krajnje rješenje, kemijska sredstva za sprječavanje neprihvatljive štete na bilju. Kada djelatnosti zaštite bilja uključuju uporabu pesticida, klijent će nastojati

⁴⁰ Značaj doprinosa pojedinog projekta ispuštanju SP-ova razlikuje se ovisno o predmetnoj gospodarskoj grani. Podaci o količinama ispuštenih SP-ova koje su uobičajene za projekte u pojedinim područjima gospodarske djelatnosti sadržane su u *EBRD-ovoj metodologiji ocjene ispuštanja stakleničkih plinova – Vodiču za stručne savjetnike koji rade na projektima financiranim sredstvima EBRD-a (GNO)*. Općenito gledano, prag iznad kojeg se taj doprinos smatra značajnim u smislu ovog izvedbenog zahtjeva iznosi 100.000 tona ekvivalenta CO₂ godišnje za ukupna ispuštanja iz izravnih izvora te neizravnih izvora povezanih s električnom energijom kupljenom radi potrošnje za vlastite potrebe. No, i niži prag ispuštanja može biti prikladan kada se projektom žele ostvariti značajnija poboljšanja učinkovitosti proizvodnje. Banka u takvim slučajevima potiče klijente da se s njome posavjetuju o tome hoće li biti potrebno pribavljanje podataka radi ocjene SP-ova.

⁴¹ Upute o potrebnim podacima i određivanju granica projekta su sadržane EBRD-ovim *Protokolima za reviziju i procjenu okoliša* * odnosno *EBRD- metodologiji ocjene ispuštanja stakleničkih plinova – Vodiču za stručne savjetnike koji rade na projektima financiranim sredstvima EBRD-a (GNI)*.

⁴² Na primjer, količina potrošnje goriva ili električne energije.

smanjiti njihove učinke na ljudsko zdravlje i okoliš te, općenito, postići održiviju uporabu pesticida, kao i znatno opće smanjenje rizika i uporabe pesticida u skladu s potrebama koje nameće zaštita usjeva.

Održiva uporaba pesticida će obuhvaćati:

- svođenje uporabe pesticida na najmanju moguću mjeru ili, gdje god je to izvedivo, njeno ukidanje, te time i svođenje opasnosti i rizika uporabe pesticida za ljudsko zdravlje i okoliš na najmanju moguću mjeru;
- smanjivanje razina štetnih djelatnih tvari nadomještanjem najopasnijih tvari sigurnijim zamjenskim rješenjima (uključujući nekemijska);
- odabir pesticida koji nisu toliko otrovni za ljude, za koje se zna da su djelotvorni u zaštiti od ciljnih vrsta i imaju neznatne učinke na vrste kojima nisu namijenjeni i okoliš;
- bavljenje biljnom proizvodnjom koja zahtijeva male količine pesticida ili se obavlja bez njihove uporabe;
- svođenje nanošenja štete prirodnim neprijateljima na najmanju moguću mjeru i sprječavanje razvoja otpornosti u štetnika.

21. Klijent će pesticidima rukovati te ih skladištiti, primjenjivati i odlagati u skladu s dobrim međunarodnim granskim običajima, kao što je Kodeks ponašanja u distribuciji i uporabi pesticida Organizacije za prehranu i poljoprivredu (*Food and Agriculture Organisation - FAO*).
22. Klijent neće rabiti proizvode koje je Svjetska zdravstvena organizacija u svojoj Preporučenoj podjeli pesticida prema stupnju opasnosti svrstala u razred Ia (izrazito opasni) i Ib (vrlo opasni), odnosno u razred II (umjereno opasni) ako u zemlji domaćinu ne postoje ograničenja u pogledu distribucije i uporabe tih kemijskih proizvoda, ili ako je vjerojatno kako će biti dostupni osoblju koje nije prošlo odgovarajuću obuku ili ne raspolaže opremom i sredstvima za propisno rukovanje tim proizvodima te njihovo skladištenje, primjenu i odlaganje.

EBRD-ov izvedbeni zahtjev br. 4: Zdravlje, sigurnost i zaštita domaćeg stanovništva

Uvod

1. EBRD je svjestan da projektne djelatnosti, oprema i infrastruktura domaćem stanovništvu nerijetko donose koristi poput radnih mjesta, usluga i mogućnosti za gospodarski razvoj. No, projektima se mogu povećati i izgledi za izloženost domaćeg stanovništva opasnostima posljedica privremenih ili trajnih promjena u broju stanovnika, prijevoza sirovina i gotovih proizvoda, gradnje, rada i stavljanja postrojenja izvan pogona, nesreća, kvarova na konstrukcijama i ispuštanja opasnih tvari.
2. Domaće stanovništvo može biti pogođeno i učincima na njegova prirodna dobra, izloženošću oboljenjima i prisutnošću zaštitarskog osoblja. Uz uvažavanje uloge tijela javne vlasti u promicanju zdravlja, sigurnosti i zaštite stanovništva, ovaj se izvedbeni zahtjev ("PR") bavi odgovornošću klijenta za prepoznavanje, izbjegavanje i svodenje na najmanju mjeru opasnosti i štetnih učinaka koji bi u odnosu na zdravlje, sigurnost i zaštitu domaćeg stanovništva mogli proisteći iz projektnih djelatnosti.
3. Opasnosti i učinci opisani u ovom IZ-u mogu biti još ozbiljnije naravi u slučaju projekata koji se provode na područjima gdje se sukobi vode ili su nedugo prije toga završili, ili na područjima podložnim značajnim prirodnim ili ljudskim djelovanjem izazvanim pojavama (npr. trusnim i poplavnim područjima).

Ciljevi

4. Ciljevi ovog IZ-a su:
 - Izbjeći, ili na najmanju moguću mjeru svesti opasnosti i posljedice za zdravlje i sigurnost domaćeg stanovništva za trajanja životnog ciklusa projekta, a koje mogu proisteći kako iz redovnih, tako i iz izvanrednih okolnosti;
 - osigurati da se zaštita osoblja i imovine povezane s projektom provede na propisan način kojim će se izbjeći, ili na najmanju moguću mjeru svesti opasnosti po sigurnost i zaštitu domaćeg stanovništva.

Područje primjene

5. Primjenjivost ovog IZ-a utvrđuje Banka tijekom postupka okolišne i socijalne procjene. Ako se primjenjuje, Banka će u dogovoru s klijentom utvrditi način na koji će se mjerodavni zahtjevi iz ovoga IZ-a riješiti i prevladati u okviru sveukupnog okolišnog i socijalnog plana djelovanja (OSPD-a) i/ili upravljačkog sustava klijenta. Zahtjevi vezani uz okolišnu i socijalnu procjenu i upravljanje izneseni su pod IZ-om 1. i IZ-om 10.
6. Ovaj se IZ bavi opasnostima i učincima kojima bi domaće stanovništvo moglo biti izloženo uslijed projektnih djelatnosti, uključujući gradnju postrojenja, početak njegovog rada, njegov rad i stavljanje izvan pogona. Valja napomenuti kako se možebitni učinci mogu razlikovati ovisno o pojedinom stadiju projekta. Norme vezane uz zdravlje i zaštitu na radu sadržane su u IZ-u 2., dok su potanki zahtjevi u pogledu sprječavanja učinaka onečišćenja na ljudsko zdravlje i okoliš sadržani u IZ-u 3.

Zahtjevi

Zahtjevi vezani uz zdravlje i sigurnost domaćeg stanovništva

Opći zahtjevi

7. Klijent će ustanoviti i ocijeniti opasnosti i možebitne posljedice koje bi po zdravlje i sigurnost zahvaćenog domaćeg stanovništva mogle nastupiti tijekom konstruiranja projektnog postrojenja, njegove gradnje, rada i stavljanja izvan pogona, te će utvrditi mjere i planove sprječavanja ne bi li ih riješio na način razmjeran uočenim opasnostima i posljedicama. Tim će se mjerama prednost davati sprječavanju ili izbjegavanju opasnosti i posljedica u odnosu na njihovo svodenje na najmanju mjeru i smanjivanje.
8. Kada projekt, ili neki njegov stadij, predstavlja bitnu opasnost ili bi mogli izazvati štetne posljedice po zdravlje i sigurnost zahvaćenog domaćeg stanovništva, klijent će objaviti odgovarajuće podatke o projektu ne bi li zahvaćenom stanovništvu i mjerodavnim tijelima vlasti omogućio stjecanje uvida u te opasnosti i možebitne posljedice, kao i u mjere koje je klijent predložio radi njihovog sprječavanja i ublažavanja, odnosno odgovaranja na izvanredne okolnosti, već prema potrebi. Klijent će se sa zahvaćenim domaćim stanovništvom i mjerodavnim tijelima vlasti posavjetovati o predloženim mjerama prije nego što ih konačno utvrdi te će povesti računa o njihovim brigama i zapažanjima. Klijent će svoje mjere redovno preispitivati i sa zahvaćenim domaćim stanovništvom i nadležnim tijelima surađivati na redovnoj osnovi, pri čemu će ih upoznavati sa stanjem u pogledu izvršenja planova, preuzetih obveza i postignutih ostvarenja, i sa njima raspraviti sve bitne promjene koje je potrebno unijeti u planove, i to prije nego što ih zaista provede. Podaci koji se iznose mogu biti sažeti (uz zadržavanje dovoljne razine podrobnosti ne bi li se dionicima omogućio potpuni uvid u opasnosti, možebitne posljedice i mjere koje treba poduzeti) i/ili redigirani, radi uklanjanja povjerljivih podataka.
9. O opasnostima, možebitnim posljedicama i koristima projekta i provedbi bilo kojeg plana djelovanja, klijent će redovno (npr. na godišnjoj osnovi) izvješćivati EBRD, a kao dio svoje obveze obavješćivanja dionika u skladu s IZ-om 10., i pripadnike zahvaćenog domaćeg stanovništva.

Sigurnost infrastrukture i opreme

10. Građevine, djelove građevina i objekte koji su sastavni dio projekta klijent će projektirati, graditi, koristiti i stavljati izvan uporabe u skladu s dobrim međunarodnim granskim običajima, pri čemu će posebnu pozornost posvećivati možebitnoj izloženosti prirodnim opasnostima, osobito kada je pristup tim konstrukcijskim elementima moguć pripadnicima zahvaćenog domaćeg stanovništva ili kada bi zbog kvara ili pogreške na njima mogli pretrpjeti izravnu ili posrednu štetu. Konstrukcijske će elemente projektirati i graditi za to osposobljeni iiskusni stručnjaci, a ovjeravat će ih ili odobravati nadležna tijela ili stručne osobe.
11. Kada su građevine ili objekti poput brana, industrijskih zaštitnih nasipa ili odlagališta pepela smješteni u visokorizičnim područjima te bi svaka greška ili kvar na njima mogli ugroziti sigurnost domaćeg stanovništva, klijent će posegnuti za uslugama jednog ili više stručnjaka koji raspoložu potrebnom spremom te odgovarajućim i dokazanim iskustvom rada na sličnim projektima, ali nisu povezani sa stručnjacima zaduženim za projektiranje i gradnju, radi obavljanja pregleda u što ranijoj fazi razvoja projekta, kao i tijekom njegovih kasnijih stadija poput projektiranja, gradnje i puštanja u rad. U slučaju projekata koji uključuju korištenje pokretne opreme na javnim cestama i drugim vrstama infrastrukture, klijent će nastojati spriječiti nastanak nezgoda i nesreća povezanih s korištenjem te opreme.

Zaštita od opasnih tvari

12. Klijent će spriječiti ili na najmanju mjeru svesti mogućnost izloženosti domaćeg stanovništva opasnim tvarima do čijeg bi ispuštanja moglo doći u sklopu projekta. Kada postoji mogućnost izloženosti domaćeg stanovništva (uključujući radnike i njihove obitelji) opasnim tvarima, osobito onima koje mogu ugroziti život, klijent će posebnu pažnju posvetiti izbjegavanju ili svođenju njihove izloženosti na najmanju moguću mjeru tako što će promijeniti, nadomjestiti ili ukloniti okolnost ili tvar koja je uzrok opasnosti.
13. Kada su opasne tvari dio postojeće infrastrukture ili objekata koji su sastavni dio projekta, klijent će obavljanju djelatnosti vezanih uz početak rada i stavljanje izvan pogona pristupiti s posebnom pažnjom ne bi li spriječio izlaganje domaćeg stanovništva tim opasnostima. Klijent će surađivati s nadležnim tijelima ne bi li pribavio dostupne podatke o razini izloženosti tvarima za koje je poznato da izazivaju neprenosive bolesti poput raka ili plućnih oboljenja.
14. K tome, klijent će uložiti ekonomski razumne napore u nadziranje sigurnosti prijevoza sirovina te prijenosa i zbrinjavanja otpada te će provest mjere radi izbjegavanja ili nadziranja izloženosti domaćeg stanovništva opasnim tvarima. Podaci o opasnostima, izloženosti stanovništva, mjerama ublažavanja i praćenju dostavljat će se mjerodavnim tijelima i priopćavati javnosti.

Pitanja okoliša i prirodnih dobara

15. Klijent će spriječiti i izbjeći ili na najmanju moguću mjeru svesti pogoršavanje možebitnih posljedica prirodnih opasnosti poput klizanja tla ili poplava, a koje bi mogle proisteći iz promjena u načinu uporabe zemljišta uslijed projektnih djelatnosti.
16. Klijent će također izbjeći ili na najmanju moguću mjeru svesti štetne posljedice projektnih djelatnosti po zrak, tlo, vodu, raslinje i životinjski svijet te druga prirodna dobra kojima se koristi zahvaćeno domaće stanovništvo.

Izloženost domaćeg stanovništva bolestima

17. Klijent će utvrditi zarazne bolesti koje bi mogle prenositi stvari ili radna snaga korištena u sklopu projekta (uključujući izvođače). Prema potrebi, valja izraditi planove djelovanja ne bi li se spriječila ili na najmanju moguću mjeru svela izloženost radnika i domaćeg stanovništva bolestima koje šire prijenosnici, i inim zaraznim bolestima koje bi mogle biti posljedica projektnih djelatnosti. Kada se određena bolest učestalo javlja upravo među domaćim stanovništvom na području utjecaja projekta, klijent se potiče da za čitavog trajanja projekta istražuje mogućnosti za poboljšanje uvjeta u okolišu, a koje bi mogle doprinijeti smanjivanju pobola kako među radnom snagom, tako i među domaćim stanovništvom.

Pripravnost i odgovaranje na izvanredne okolnosti

18. Klijent će biti spreman odgovoriti na izazvane poremećaje, nepredviđene i izvanredne okolnosti, na način primjeren poslovnim rizicima i potrebi sprječavanja njihovih možebitnih štetnih posljedica.
19. Pri obavljanju ocjene opasnosti i možebitnih posljedica koje bi po javno zdravlje, sigurnost i zaštitu mogle proisteći iz djelatnosti vezanih uz projekt (vidi točku 7. ovog IZ-a), klijent će ustanoviti opasnosti od većih nesreća i poduzeti sve mjere ne bi li ograničio njihove posljedice po ljude i okoliš, a radi osiguravanja visokog stupnja njihove zaštite na dosljedan i djelotvoran način. Te će mjere biti utvrđene u politici sprječavanja većih nesreća i pripravnosti za izvanredna stanja, kao i u odgovarajućem sustavu upravljanja kojim će se predvidjeti

organizacijski ustroj, odgovornosti, postupci, komunikacija, stručno osposobljavanje, potrebna sredstva i druge pretpostavke nužne za provedbu te politike i djelotvorno odgovaranje na izvanredne okolnosti povezane s opasnostima koje donosi projekt. Sustav upravljanja će obuhvaćati plan za unutarnje i vanjske izvanredne okolnosti. Plan za vanjske izvanredne okolnosti utvrdit će se radi:

- zaustavljanja i nadziranja štetnih događaja ne bi li se njihove posljedice svele na najmanju moguću mjeru i kako bi se ograničilo nanošenje štete ljudima, okolišu i imovini;
- provođenja mjera neophodnih za zaštitu ljudi i okoliša od posljedica većih nesreća;
- pružanja neophodnih obavijesti pripadnicima javnosti i službama za izvanredna stanja ili mjerodavnim tijelima javne vlasti na dotičnom području; i
- osiguravanja vraćanja u prijašnje stanje i čišćenja okoliša slijedom većih nesreća.

20. Klijent će domaćem stanovništvu i domaćim nadležnim tijelima pomagati i s njima surađivati u njihovim pripremama za djelotvorno odgovaranje na izvanredna stanja, osobito kada su njihovo sudjelovanje i suradnja neophodni za odgovaranje na takve okolnosti. Ako su domaća nadležna tijela slabo opremljena ili uopće nisu opremljena za djelotvorno odgovaranje, klijent će odigrati aktivnu ulogu u pripremanju za izvanredne okolnosti povezane s projektom i odgovaranju na njih, te će zorno pokazati svoju sposobnost odgovaranja na razumno predvidljive štetne događaje, bilo sam ili posredstvom drugih (tj. uz pomoć pripadnika službi za izvanredna stanja, trećih osoba kao vanjskih suradnika za izvanredna stanja, službi osiguranja i sl.). Klijent će dokumentirati svoje djelatnosti, sredstva i odgovornosti u pogledu pripravnosti i odgovaranja na izvanredna stanja, te će odgovarajuće podatke iznijeti u OSPD-a i drugim mjerodavnim dokumentima ne bi li s njima upoznao zahvaćeno domaće stanovništvo i nadležna tijela vlasti u skladu s IZ-om 10. U okviru svoje planske djelatnosti na području sprječavanja i odgovaranja na izvanredna stanja, klijent će sa značajnijim opasnostima upoznati domaće stanovništvo koje bi im moglo biti izloženo, te će sažeto iznijeti planove odgovaranja na izvanredna stanja na način primjeren domaćoj kulturi.

21. Klijent će postupanje po planovima sprječavanja i odgovaranja uvijek obavljati prema dinamici primjerenom dotičnoj djelatnosti i opasnostima povezanim s projektom, ali najmanje jednom godišnje. Klijent će redovno obavješćivati domaća tijela vlasti i stanovništvo o svim promjenama planova ili potrebama za njihovu provjeru.

22. Kao dio odgovora na stvarno izvanredno stanje, klijent će održavati tijesne veze s odgovarajućim službama za izvanredna stanja, tijelima vlasti, sredstvima javnog priopćavanja i domaćim stanovništvom kako bi ih upoznao s trenutnim stanjem i koracima koji se poduzimaju radi odgovaranja na nastale okolnosti i sprječavanja budućih štetnih događaja.

Zahtjevi u pogledu zaštitarskog osoblja

23. Kada izravno zapošljava radnike ili vanjske suradnike za osiguranje i zaštitu svog osoblja i imovine, klijent će ocijeniti rizike kojima su osobe izvan i unutar projektne lokacije i objekata izložene uslijed njegovih sigurnosnih rješenja. Pri provedbi tih rješenja, klijent će se rukovoditi načelima razmjernosti, dobrim međunarodnim običajima na području zapošljavanja, pravila ponašanja, stručnog osposobljavanja, opremanja i praćenja tog osoblja⁴³ i mjerodavnim propisima. Klijent će obaviti odgovarajuće provjere ne bi li se uvjerio kako osobe zadužene za osiguranje u prošlosti nisu bile umiješane ni u kakvo nasilničko ponašanje, osigurat će da budu primjereno obučene za primjenu sile (i, prema potrebi, vatrenog oružja) i dolično ponašanje prema radnicima i domaćem stanovništvu, te će od njih zahtijevati da postupaju unutar granica

⁴³ Kao što su Dobrovoljna načela na području sigurnosti i ljudskih prava: www.voluntaryprinciples.org/principles/.

mjerodavnih propisa. Klijent neće odobravati nikakvu primjenu sile, osim u slučajevima kada je njena primjena opravdana sprječavanjem ili obranom od kakve prijetnje i u razmjeru je s njenom prirodom i ozbiljnošću. Žalbeni mehanizmi koje je klijent uspostavio i primjenjuje ih sukladno IZ- 10. i 2. bit će osmišljeni na način da se pogođenom domaćem stanovništvu i radnicima omogući iznošenje prigovora na sigurnosna rješenja i postupke zaštitarskog osoblja. Klijent će domaće stanovništvo i radnike uputiti u dostupnost i primjenu navedenih mehanizama u tu svrhu.

24. Ako se za pružanje zaštitarskih usluga za potrebe klijenta koristi osoblje državnih službi sigurnosti, klijent će ocijeniti rizike koji proizlaze iz njegovog korištenja, obavijestiti nadležna tijela javne vlasti o svom zahtjevu da zaštitarsko osoblje postupi kako je to predviđeno točkom 23. ove politike, te poticati mjerodavna tijela vlasti da sa sigurnosnim rješenjima vezanim uz zaštitu njegovih objekata upozna javnost, uz uvjet da se to ne kosi s višim interesima sigurnosti.
25. Klijent će istražiti sve navode o nezakonitom ili nasilničkom ponašanju zaštitarskog osoblja, poduzeti korake (ili od nadležnih osoba zatražiti poduzimanje koraka) radi njegovog sprječavanja te ga, prema potrebi, prijaviti nadležnim tijelima javne vlasti.

EBRD-ov izvedbeni zahtjev br. 5:

Otkup zemljišta, nedobrovoljno preseljavanje i izmještanje poslovnih djelatnosti

Uvod

1. Nedobrovoljno preseljenje odnosi se kako na fizičko raseljavanje (premještanje ili gubitak doma) tako i izmještanje poslovnih djelatnosti (zbog gubitka imovine ili pristupa imovini s posljedicom gubitka izvora prihoda ili sredstava za život) uslijed otkupa zemljišta⁴⁴ ili ograničavanja pristupa prirodnim dobrima⁴⁵ u vezi s projektom.
2. Preseljenje se smatra nedobrovoljnim kada pogođeni pojedinci ili skupine nemaju pravo uskratiti otkup zemljišta koji dovodi do izmještanja. To se događa u slučajevima: (i) zakonitog izvlaštenja ili ograničavanja korištenja zemljišta na temelju prava države izvlaštenja u javne svrhe⁴⁶; i (ii) sporazumne nagodbe kod koje kupac ima pravo pribjeći izvlaštenju, ili nametnuti zakonska ograničenja na korištenje zemljišta u slučaju neuspjeha pregovora s prodavateljem.
3. Primjena ovog IZ-a podupire i u skladu je s općim poštivanjem i uvažavanjem ljudskih prava i sloboda, a poglavito prava na primjeren stambeni prostor i stalno poboljšanje životnih uvjeta⁴⁷. U slučajevima kada je do raseljavanja došlo uslijed sukoba prije dolaska EBRD-a, ovim se IZ-om podupire primjena Općih načela na području unutarnjeg raseljavanja.⁴⁸
4. Ako se njime propisno ne upravlja, nedobrovoljno preseljenje može dovesti do dugoročnih nevolja i osiromašenja pogođenih osoba i skupina, kao i do štete na okolišu te nepovoljnih društveno-gospodarskih posljedica na područjima kamo su te osobe i skupine preseljene. U određenim okolnostima, loše izvedeno nedobrovoljno preseljenje može dovesti do pokretanja sudskih postupaka protiv klijenta u drugim zemljama ili područjima. To osobito vrijedi za slučajeve kada se projekt provodi u državi ili na području gdje raseljene osobe možda nemaju pristup potpunoj pravnoj ili postupovnoj zaštiti u skladu s međunarodnim konvencijama o ljudskim pravima. Upravo zbog toga, nedobrovoljno preseljavanje treba izbjeći, ili barem svesti na najmanju moguću mjeru. No, ako je ono neizbježno, potrebno je pomno isplanirati i provesti odgovarajuće mjere ublažavanja štetnih posljedica po raseljene osobe i domaćinske sredine⁴⁹. Iskustvo pokazuje kako izravno uključivanje klijenta u djelatnosti preseljenja i obavljanje ocjene u što ranijem stadiju osmišljanja projekta može dovesti do troškovno učinkovite, djelotvorne i pravodobne provedbe tih djelatnosti, kao i do promicanja inovativnih pristupa poboljšavanju životnih uvjeta i standarda osoba zahvaćenih preseljenjem.
5. Sporazumna nagodba pripomaže izbjegavanju izvlaštenja i otklanjanju potrebe za iskorištavanjem državne ovlasti za prisilno izmještanje ljudi. Sporazumna nagodba se obično može postići osiguravanjem poštene i primjerene naknade i drugih poticaja ili pogodnosti za zahvaćene osobe ili skupine, kao i ublažavanjem nesrazmjera u upućenosti i pregovaračkoj moći. Klijenti se stoga potiču da zemljišna prava kad god je moguće kupuju na temelju sporazumnih nagodbi, čak i ako raspolažu pravnim sredstvima za stjecanje pristupa zemljištu bez pristanka prodavatelja.

⁴⁴ Otkup zemljišta obuhvaća kako izravnu kupnju imovine, tako i kupnju stvarnih prava, kao što je pravo prolaza.

⁴⁵ Primjeri obuhvaćaju gubitak prava rudarskih obrtnika na pristup podzemnom rudnom blagu u vlasništvu države, gubitak prava pristupa ribolovnim područjima na moru uslijed projektnih djelatnosti; ograničenje prava pristupa dobrima smještenim u zonama zabrane koje je odredila država, a klijent ih nije otkupio; i dokazano smanjenje prinosa u poljoprivredi, stočarstvu, šumarstvu, lovstvu i ribarstvu uslijed poremećaja i/ili onečišćenja povezanih s projektom.

⁴⁶ To ograničavanje može uključivati ograničenja pristupa zaštićenim prirodnim područjima utvrđenih zakonom.

⁴⁷ Opća deklaracija o pravima čovjeka (1948.) i Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966.)

⁴⁸ Ured visokog povjerenika za ljudska prava: Opća načela na području unutarnjeg raseljavanja.

⁴⁹ Domaćinska sredina je svaka sredina koja prihvaća raseljene osobe.

Ciljevi

6. Ciljevi ovog IZ-a su:

- izbjeći nedobrovoljno preseljavanje ili ga barem svesti na najmanju moguću mjeru⁵⁰ kad god je to izvedivo istraživanjem zamjenskih projektnih rješenja;
- ublažiti štetne socijalne i gospodarske posljedice otkupa zemljišta ili ograničavanja prava pogođenih osoba na pristup zemljištu i njegovo korištenje: (i) osiguravanjem naknade za gubitak imovine prema njenoj zamjenskoj vrijednosti⁵¹; i (ii) vođenjem brige o tome da se djelatnosti preseljenja provode uz odgovarajuće obavješćivanje javnosti, savjetovanja i upućeno sudjelovanje zahvaćenih osoba;
- poboljšati životne uvjete i standarde raseljenih osoba⁵² ili ih, u najmanju ruku, vratiti na razinu na kojoj su bili prije početka projekta, i to pomoću mjera koje se mogu zasnivati na zemljištu, plaći i/ili poduzetništvu, a kako bi se omogućilo lakše unaprjeđivanje njihovog socioekonomskog položaja;
- poboljšati uvjete življenja raseljenih osoba osiguravanjem odgovarajućeg stambenog prostora⁵³, uz sigurnost prava posjeda⁵⁴ u mjestu preseljenja.

Područje primjene

7. Ovaj se izvedbeni zahtjev primjenjuje na fizičko raseljavanje ili izmještanje poslovnih djelatnosti, koje može biti potpuno, djelomično, trajno ili privremeno, a posljedica je sljedećih vrsta pravnih poslova:

- stjecanja zemljišnih prava za potrebe projekta slijedom izvlaštenja ili drugih prisilnih postupaka;
- stjecanja zemljišnih prava za potrebe projekta slijedom sporazumne nagodbe s vlasnikom imovine ili osobama sa zakonskim pravima na zemljištu, uključujući običajna ili ustaljena prava koja su priznata ili ih je moguće priznati sukladno zakonima dotične zemlje, ako bi

⁵⁰ Osim ako bi se, po mišljenju Banke, time ugrozilo zdravlje i sigurnost zahvaćenih osoba.

⁵¹ Obično se izračunava kao tržišna vrijednost imovine, uvećana za transakcijske troškove vezane uz naknadu za gubitak imovine prema njenoj zamjenskoj vrijednosti. Izračun zamjenske vrijednosti je složen zbog možebitne raznovrsnosti zemljišta, polagatelja prava na njegovo korištenje i različitih stupnjeva razvijenosti tržišta nekretnina u zemljama članicama. Zbog toga bi se klijenti trebali upoznati i posavjetovati sa svim osobama i skupinama koje će biti razmještene uslijed otkupa zemljišta, kao i s domaćinskim sredinama koje će prihvatiti osobe zahvaćene preseljavanjem, a kako bi prikupili odgovarajuće podatke o pravima koja postoje ili se polažu na predmetno zemljište, te njegovom korištenju. Kod primjene ovog načina procjene vrijednosti, amortizaciju građevina i imovine nije potrebno uzimati u obzir. Kada su tržišta nekretnina još uvijek u stadiju stvaranja, klijenti bi procjenu vrijednosti trebali tražiti od neovisnih stručnih procjenitelja (ili, ako stručnih procjenitelja nema, drugih stručnjaka koji raspolažu mjerodavnim znanjem i iskustvom i prihvatljivi su za EBRD i klijenta). Vidi i bilješku 17.

⁵² Tu se može raditi o osobama koje na zemljištu imaju ili na njega polažu prava koja se mogu zakonski priznati, osobama koje na zemljište polažu običajna prava, osobama koja na zemljištu nemaju niti na njega ne polažu prava koja se mogu zakonski priznati ili sezonskim korisnicima dobara poput pastirskih/ribarskih obitelji, lovaca i skupljača koji s domaćim stanovništvom na projektnom područja mogu biti u gospodarskim odnosima uzajamne zavisnosti.

⁵³ Primjerenost stambenog prostora ili doma može se mjeriti prema njegovoj kakvoći, sigurnosti, priuštivosti, pogodnosti za stanovanje, primjerenosti kulturi korisnika, pristupačnosti i značajkama mjesta na kojem se nalazi. Primjerenim stambenim zbrinjavanjem trebao bi se omogućiti pristup mogućnostima zapošljavanja, tržištima i osnovnoj infrastrukturi i uslugama poput vodoopskrbe i odvodnje, opskrbe električnom energijom, zdravstvene skrbi te odgoja i obrazovanja. Ovim se IZ-om raseljenim osobama jamči primjeren stambeni prostor i sigurnost posjeda u mjestu preseljenja. Klijenti bi pod ovom točkom trebali osigurati jedan ili više vidova primjerenog stambenog zbrinjavanja ne bi li u mjestu preseljenja ponudili bolje životne uvjete, naročito osobama koje na zemlji u njihovom posjedu nemaju, niti na nju polažu zakonska prava koja je moguće priznati.

⁵⁴ Raseljene osobe uživaju sigurnost posjeda u mjestu preseljenja ako su tamo u najvećoj mogućoj mjeri zaštićene od prisilnog iseljenja.

neuspjeh predmetnih pregovora za posljedicu imao izvlaštenje ili kakav drugi prisilni postupak⁵⁵;

- nametanja ograničenja uslijed kojih ljudi gube pristup materijalnim sredstvima ili prirodnim dobrima, bez obzira na to jesu li ta prava na ograničenje stečena pregovorima, izvlaštenjem, prisilnim otkupom ili na temelju državne uredbe.
8. Zahtjevi i odgovornosti u odnosu na raseljene osobe koje na zemljištu u njihovom posjedu nemaju, niti na njega ne polažu nikakvo zakonsko pravo koje je moguće priznati, sadržani su u točki 31., 36. i 39. ovog IZ-a.
 9. Ovaj IZ se ne primjenjuje na preseljenje koje je posljedica dobrovoljno sklopljenih pravnih poslova sa zemljištem (tj. tržišnih poslova u kojima prodavatelj nema obvezu prodaje, a kupac ne može pribjeći izvlaštenju ili kakvom drugom prisilnom postupku u slučaju neuspjeha pregovora).
 10. Primjenjivost ovog IZ-a utvrđuje Banka tijekom postupka okolišne i socijalne procjene, u skladu s mjerilima postavljenim u točki 7. do 9. ovog IZ-a. U provedbi koraka neophodnih radi ispunjavanja ovog IZ-a, klijent se rukovodi svojim okolišnim i socijalnim planom djelovanja (OSPD-om) i/ili upravljačkim sustavom. Ako je nedobrovoljno preseljenje nastupilo prije dolaska Banke, obavit će se dubinsko snimanje ne bi li se utvrdili a) bilo kakvi propusti i b) mjere za njihovo ispravljanje neophodne ne bi li se osiguralo pridržavanje ovoga IZ-a. Potom će se dogovorno utvrditi plan djelovanja. Ocjena i vođenje procesa preseljenja opisani su u ovome IZ-u. Zahtjevi vezani uz okolišnu i socijalnu procjenu i upravljanje izneseni su u IZ-u 1. i 10.

Zahtjevi

Opći zahtjevi

Osmišljanje projekta

11. Klijent će razmotriti sva moguća izvediva projektna rješenja ne bi li izbjegao fizičko raseljavanje i/ili izmještanje poslovnih djelatnosti ili ga barem sveo na najmanju moguću mjeru, uz vođenje računa o ravnoteži okolišnih, socijalnih i financijskih troškova i koristi.

Savjetovanja

12. Po objavljivanju svih bitnih podataka, klijent će se posavjetovati sa zahvaćenim osobama i skupinama, uključujući domaćinske sredine, te im omogućiti što ranije i upućenije sudjelovanje u postupcima odlučivanja vezanim uz preseljenje, u skladu s IZ-om 10.
 - Zahvaćenim osobama⁵⁶ se mora pružiti prilika za sudjelovanje u pregovorima o kompenzacijskim paketima, uvjetima za ostvarivanje prava, pomoći pri preseljenju, prikladnosti predloženih mjesta preseljenja i predloženim rokovima.
 - Na savjetovanja koja uključuju pripadnike starosjedilačkih naroda (vidi IZ 7.) i osjetljivih skupina⁵⁷ primjenjuju se posebne odredbe.

⁵⁵ Te pregovore može voditi privatna tvrtka koja kupuje zemljište, ili njen zastupnik. Ako projekti spadaju u privatni sektor, ali zemljišna prava otkupljuje država, pregovore može voditi država ili privatna tvrtka u svojstvu njenog zastupnika.

⁵⁶ Uključujući osobe koje nisu fizički prisutne jer su, primjerice, raseljene uslijed nekog prošlog ili sadašnjeg sukoba.

Savjetovanja će se nastaviti tijekom provedbe, praćenja i ocjene isplate naknada i samog preseljenja ne bi li postignuta ostvarenja bila u skladu s ciljevima postavljenim ovim IZ-om.

Žalbeni mehanizam

13. Žalbeni mehanizam koji je klijent dužan uvesti sukladno IZ-u 10. bit će uspostavljen u što ranijoj fazi procesa u skladu s ovim IZ-om kako bi se omogućilo pravodobno zaprimanje i rješavanje konkretnih prigovora koje u vezi s naknadom i premještanjem iznesu raseljene osobe i/ili pripadnici domaćinskih sredina, uključujući mehanizam traženja zaštite zamišljen radi nepristranog rješavanja sporova. Sažeti pregled prigovora i mjera poduzetih radi njihovog rješavanja objavljuvat će se na redovnoj osnovi, u skladu s IZ-om 10.

Planiranje i provedba preseljenja

14. Ako je nedobrovoljno preseljenje neizbježno, klijent će posegnuti za uslugama stručnjaka s odgovarajućom spremom i iskustvom radi obavljanja popisa stanovništva i ocjene polaznog socioekonomskog stanja unutar točno određenog zahvaćenog područja te pružanja pomoći u izradi plana djelovanja za preseljenje ili okvira za ponovno stvaranje pretpostavki za život.
 - Popisom stanovništva i ocjenom polaznog socioekonomskog stanja utvrdit će se osobe koje će zbog projekta biti razmještene (u potpunosti ili djelomice), odredit će se tko ispunjava uvjete za naknadu i pomoć te će se, postavljanjem krajnjeg roka za ostvarivanje navedenih prava, zaustaviti priljev osoba⁵⁸ koje ne ispunjavaju uvjete za ostvarivanje tih prava.
 - Ako domaće vlasti u tom smislu nisu propisale nikakav postupak, nadnevak završetka popisa stanovništva i imovine smatrat će se krajnjim rokom za ostvarivanje navedenih prava. Podatak o krajnjem roku bit će čvrsto potvrđen i objavljen na čitavom području projekta.
 - Kako sezonski korisnici dobara možda neće biti prisutni na području projekta u vrijeme obavljanja popisa stanovništva, zahtjevima pripadnika tih skupina treba posvetiti posebnu pozornost.

Plan djelovanja za preseljenje

15. U slučaju pravnih poslova opisanih u točki 7., a koji uključuju fizičko raseljavanje ljudi, klijent će na temelju ocjene okolišnih i socijalnih učinaka razraditi plan djelovanja za preseljenje (PDP), koji će u najmanju ruku sadržavati mjerodavne zahtjeve iz ovog IZ-a, bez obzira na broj zahvaćenih osoba.
16. PDP će
 - biti zamišljen radi ublažavanja štetnih posljedica preseljenja, prepoznavanja možebitnih razvojnih koristi i utvrđivanja prava svih skupina zahvaćenog stanovništva (uključujući

⁵⁷ Osjetljive ili ugrožene skupine obuhvaćaju ljude koji zbog spola, etničke pripadnosti, dobi, tjelesnog ili umnog invaliditeta, ekonomskih teškoća ili socijalnog položaja mogu biti pogođeni raseljavanjem teže nego drugi i koji bi mogli biti ograničeni u svojoj sposobnosti traženja ili iskorištavanja pomoći pri preseljenju i drugih s time povezanih razvojnih pogodnosti. Kada je posrijedi preseljenje, osjetljive skupine obuhvaćaju i ljude koji žive ispod praga siromaštva, bezzemljaše, starije osobe, kućanstva čije su glave žene i djeca, etničke manjine, skupine koje ovise o određenim prirodnim dobrima i druge raseljene osobe koje možda nisu zaštićene domaćim propisima o naknadi za oduzeto zemljište ili upisu prava vlasništva na zemljištu. Te skupine treba prepoznati kroz postupak okolišne i socijalne procjene (vidi IZ 1.). Možda se javi potreba za posebnim mjerama u pogledu savjetovanja i razvojne pomoći ne bi li se tim skupinama omogućilo svrsishodno sudjelovanje u planiranju preseljenja i izvlačenje koristi iz razvojnih mogućnosti. Osobe prepoznate kao osjetljive trebaju pomoć ne bi li u potpunosti shvatile mogućnosti koje im se nude u pogledu preseljenja i naknada te ih valja potaknuti da se opredijele za onu koja je najmanje rizična.

⁵⁸ Poput bespravničkih useljenika koji žele ugrabiti priliku koja im se pruža i netom pristiglih ekonomskih doseljenika koji su zaposjeli zemlju nakon krajnjeg roka.

domaćinske sredine), uz posvećivanje posebne pozornosti siromašnim i osjetljivim pojedincima;

- sadržavati podatke o svim pravnim poslovima stjecanja zemljišnih prava, kao i mjerama za naknadu i djelatnostima preseljenja;
- utvrditi postupke praćenja i ocjene provedbe planova preseljenja i, prema potrebi, poduzimanja mjera za ispravljanje propusta.

17. Obuhvat i podrobnost PDP-a će se razlikovati ovisno o razmjerima preseljenja i složenosti mjera potrebnih za ublažavanje njegovih štetnih posljedica. U svakom slučaju, u njemu će biti opisan način ostvarivanja ciljeva iz ovog IZ-a. U najmanju ruku, u PDP bi trebalo:

- navesti ciljeve preseljenja;
- opisati učinke projekta, odrediti sve ljude koje treba raseliti i iznijeti popis zahvaćene imovine;
- dokazati da je preseljenje neizbježno i da je svedeno na najmanju moguću mjeru;
- opisati pravni okvir za otkup zemljišta i za to predviđenu naknadu;
- opisati postupak savjetovanja sa zahvaćenim stanovništvom u pogledu prihvatljivih rješenja za preseljenje, kao i stupanj njihovog sudjelovanja u postupku odlučivanja;
- opisati prava svih skupina raseljenih osoba;
- taksativno navesti iznose naknada za izgubljenu imovinu i dokazati da su ti iznosi primjereni, tj. u najmanju ruku jednaki zamjenskoj vrijednosti izgubljene imovine;
- opisati postupak odabira, raspodjele, pripreme i upisa prava u vezi sa zamjenskim stambenim prostorom;
- opisati pomoć koja će se pružiti pri preseljenju;
- iznijeti pojedinosti o rješenjima za poboljšanje životnih uvjeta i standarda raseljenih osoba ili, u najmanju ruku, njihovo vraćanje na prijašnju razinu;
- opisati institucionalnu/organizacijsku odgovornost za provedbu PDP-a i postupke rješavanja žalbi;
- predvidjeti rokove i proračunska sredstva za provedbu PDP-a;
- iznijeti pojedinosti o rješenjima za praćenje, ocjenu i izvješćivanje; i
- kada otkup zemljišta ne dovodi ni do kakvog gubitka sredstava za život ili prihoda, predvidjeti poštenu naknadu za otkupljeno zemljište i svekoliku izgubljenu imovinu koja se na njemu nalazi, i to u njihovoj zamjenskoj vrijednosti.

18. U PDP-u bi trebalo posebice voditi računa o svim pojedincima i skupinama koji bi mogli biti u nepovoljnom ili osjetljivom položaju. Poglavitno, PDP bi trebao obuhvaćati mjere kojima se osigurava da osjetljive i ugrožene skupine⁵⁹ i žene u postupku preseljenja neće biti stavljene u nepovoljniji položaj, da će biti u potpunosti upućene u svoja prava i svjesne njihovog postojanja te da će biti u stanju ravnopravno sudjelovati u mogućnostima i pogodnostima koje pruža preseljenje, što će se ponajprije osigurati na način da isprave o pravu vlasništva ili posjeda, poput vlasničkih listova i ugovora o najmu, i pravu na naknadu (uključujući bankovne račune otvorene radi uplate naknade) budu ispostavljene na ime obaju bračnih drugova ili samohranih žena koje su glave kućanstva, već prema okolnostima pojedinog slučaja, te da ostali oblici pomoći pri preseljenju, kao što su stručno usavršavanje, pristup zajmovima i

⁵⁹ Poblježe određene u bilješci 14.

mogućnosti zapošljavanja, budu jednako dostupne ženama i prilagođene njihovim potrebama. U slučajevima kada domaćim propisima ili sustavima uživanja posjeda ženama nije priznato pravo na stjecanje vlasništva ili sklapanje ugovora u vezi s nekretninama, potrebno je predvidjeti mjere kojima će se, koliko je god to moguće, osigurati da žene uživaju jednaku sigurnost posjeda kao i muškarci.

19. PDP bi trebao sadržavati mjere kojima će se osigurati da raseljenim osobama, gdje god je to moguće, bude pružena pravna pomoć kako bi im se omogućilo ispunjavanje upravnopravnih zahtjeva prije otkupa zemljišta i, prema potrebi, traženje pravne zaštite od sudova.
20. Podatke sadržane u PDP-u klijent bi trebao sažeti radi njihovog iznošenja javnosti ne bi li zahvaćenom stanovništvu omogućio da stekne uvid u postupke ostvarivanja prava na naknadu i spozna što može očekivati u pojedinim stadijima projekta (npr. kada će im biti dana ponuda, koliko će vremena imati za odgovor i koji su mu žalbeni i sudski postupci na raspolaganju ako pregovori ne uspiju).
21. Praćenje provedbe PDP-a obavljat će se u skladu s IZ-om 1., a može uključivati sudjelovanje ključnih dionika poput zahvaćenog domaćeg stanovništva.
22. Preseljenje će se smatrati završenim kada njegove štetne posljedice budu riješene na način koji je u skladu s ciljevima postavljenim u PDP-u, kao i ciljevima ovog IZ-a.
23. Ovisno o razmjerima preseljenja u sklopu određenog projekta, možda bi bilo dobro kada bi klijent naručio neovisnu reviziju izvršenja PDP-a ne bi li se utvrdilo jesu li ispunjene sve njegove odredbe. Reviziju izvršenja trebalo bi obaviti nakon provedbe svih mjera predviđenih PDP-om – uključujući sve razvojne inicijative – ali svakako dobrano prije konačnog ispunjenja financijskih obveza klijenta prema EBRD-u. Pravodobno obavljanje revizije omogućit će klijentu da po preporuci revizora provede mjere potrebne za ispravljanje možebitnih propusta prije dovršenja projekta. Na temelju nalaza revizije izvršenja, EBRD i klijent će zajednički utvrditi jesu li ispunjeni ciljevi postavljeni ovim IZ-om. U većini slučajeva, provedbom mjera potrebnih za ispravljanje propusta uočenih tijekom revizije trebala bi prestati i odgovornost klijenta za preseljenje, isplatu naknade, ponovno stvaranje pretpostavki za život i osiguravanje razvojnih pogodnosti.

Okvir za ponovno stvaranje pretpostavki za život

24. U slučaju pravnih poslova opisanih u točki 7., a koji podrazumijevaju izmještanje poslovnih djelatnosti (ali ne i fizičko preseljenje), klijent će razraditi postupke ne bi li zahvaćenim pojedincima i skupinama ponudio naknadu i inu pomoć kojom se ispunjavaju ciljevi ovog IZ-a. Te se mjere donose u obliku okvira za ponovno stvaranje pretpostavki za život (OPSPŽ-a).
25. OPSPŽ-om će se utvrditi prava zahvaćenih pojedinaca i skupina te se osigurati njihovo ostvarivanje na transparentan, dosljedan i pravedan način. Postupke za određivanje i dodjelu naknade klijent bi trebao utvrditi u OPSPŽ-u u kojem se:
 - navode ciljevi OPSPŽ-a;
 - opisuju učinci projekta, utvrđuju sve osobe čije poslovne djelatnosti treba izmjestiti i iznosi popis zahvaćene imovine i dobara;
 - dokazuje da je izmještanje neizbježno te da je svedeno na najmanju moguću mjeru;
 - opisuje pravni okvir za ostvarivanje prava na naknadu;
 - opisuje postupak savjetovanja sa zahvaćenim osobama u vezi s mogućim rješenjima i stupanj njihovog sudjelovanja u odlučivanju;

- opisuju prava svih skupina izmještenih osoba;
 - opisuju načini procjene vrijednosti zahvaćene imovine i dobara ili pristupa toj imovini i dobrima, i to po njihovoj punoj zamjenskoj vrijednosti, te se taksativno navode iznosi naknada koje treba isplatiti;
 - opisuju druge mjere za poboljšanje životnih uvjeta i standarda izmještenih osoba ili, u najmanju ruku, njihovo vraćanje na prijašnju razinu;
 - iznose rokovi za preuzimanje zemljišta (ili primjenu ograničenja) i isplatu naknada;
 - opisuje postupak kojim zahvaćene osobe mogu izjaviti žalbu protiv procijenjene vrijednosti koju smatraju neprimjerenom;.
 - opisuje institucionalna/organizacijska odgovornost za provedbu OPSPŽ-a i postupke rješavanja žalbi;
 - iznose pojedinosti o rješenjima za praćenje, ocjenu i izvješćivanje; i
 - predviđaju rokovi i proračunska sredstva za provedbu OPSPŽ-a.
26. Podatke sadržane u PDP-u klijent bi trebao sažeti radi njihovog iznošenja javnosti ne bi li zahvaćenom stanovništvu omogućio da stekne uvid u postupke ostvarivanja prava na naknadu i spozna što može očekivati u pojedinim stadijima projekta (npr. kada će im biti dana ponuda, koliko će vremena imati za odgovor i koji su mu žalbeni i sudski postupci na raspolaganju ako pregovori ne uspiju).
27. Klijent bi zahvaćenom domaćem stanovništvu trebao omogućiti sudjelovanje u pregovorima na temelju utvrđenih postupaka.
28. U slučaju da je pogođena osoba odbila ponudenu naknadu koja ispunjava zahtjeve iz ovog IZ-a te je slijedom toga pokrenut postupak izvlaštenja ili neki drugi zakonski postupak, klijent će istražiti mogućnosti suradnje s nadležnim državnim tijelom i, ako mu ono to dopusti, odigrati aktivnu ulogu u planiranju, provedbi i praćenju preseljenja.
29. Provedba OPSPŽ-a će se smatrati završenom kada štetne posljedice izmještanja budu riješene na način koji je u skladu s ciljevima postavljenim u OPSPŽ-om-u, kao i ciljevima ovog IZ-a.

Naknada i pogodnosti za raseljene osobe

30. Ako se raseljavanje ne može izbjeći, klijent će raseljenim osobama i skupinama ponuditi naknadu za gubitak imovine u punoj zamjenskoj vrijednosti⁶⁰ i drugu potrebnu pomoć kako bi im pomogao u poboljšavanju njihovih životnih standarda i uvjeta, ili barem njihovom vraćanju na prijašnju razinu, a kako je predviđeno ovim IZ-om. Mjerila za određivanje naknade bit će

⁶⁰ Iznos naknade za izgubljenu imovinu trebao bi se obračunavati u punoj zamjenskoj vrijednosti, tj. tržišnoj vrijednosti uvećanoj za transakcijske troškove. Kod primjene ovog načina procjene vrijednosti, amortizaciju građevina i imovine nije potrebno uzimati u obzir. Za gubitke čiju vrijednost nije lako procijeniti ili nadoknaditi u novčanom smislu, prikladno bi rješenje mogla biti naknada u naravi. No, ta se naknada treba sastojati od robe ili dobara jednake ili veće vrijednosti te koja su primjerena domaćoj kulturi. Što se tiče zemljišta i građevina, zamjenska vrijednost se određuje na sljedeći način:

- *Poljoprivredno zemljište*—tržišna vrijednost zemljišta istovjetne proizvodne namjene, u blizini zahvaćenog zemljišta, uvećana za troškove njegove pripreme radi podizanja na razinu sličnu ili bolju od razine zahvaćenog zemljišta te transakcijske troškove poput pristojbi za upis i poreza na promet nekretnina.
- *Zemljište u gradskom području*—tržišna vrijednost zemljišta na istovjetnom području i s istovjetnom namjenom, sa sličnom ili boljom infrastrukturom i uslugama, a koje je, po mogućnosti, smješteno u blizini zahvaćenog zemljišta, uvećana za transakcijske troškove poput pristojbi za upis i poreza.
- *Kuće i druge građevine*—troškovi kupnje ili gradnje nove građevine koja je položajem i kakvoćom slična ili bolja od zahvaćene građevine ili troškovi preuređenja djelomično zahvaćene građevine, uključujući naknade za radnike i izvođače i transakcijske troškove poput pristojbi za upis i poreza na promet nekretnina.

transparentna i dosljedno će se primjenjivati u okviru čitavog projekta. Kada raseljene osobe žive od zemlje, ili kada je zemlja u zajedničkom vlasništvu, klijent će, gdje god je to izvedivo, ponuditi naknadu u vidu zemlje. Klijent će učiniti sve što je u njegovoj moći ne bi li raseljenim osobama i skupinama omogućio da iz projekta izvuku odgovarajuće razvojne koristi.

Raseljavanje

31. Raseljene osobe se mogu podijeliti na osobe: (i) koje imaju službena zakonska prava na zemljištu (uključujući običajna i ustaljena prava priznata domaćim zakonima); (ii) koje u vrijeme popisa stanovništva nemaju službena zakonska prava na zemljištu, ali na njega polažu pravo koje je priznato ili ga je moguće priznati sukladno domaćim zakonima⁶¹; ili (iii) koje na zemljištu koje zaposjedaju nemaju niti na njega ne polažu nikakvo pravo koje je moguće priznati⁶². Položaj raseljenih osoba ustanovit će se tijekom popisa stanovništva. Osobe koje se u mjesto provedbe projekta dosele po isteku krajnjeg roka (vidi točku 14.), kao što su bespravni useljenici koje žele iskoristiti priliku koja im se pruža, ili netom pristigli ekonomski doseljenici, nemaju pravo na naknadu ni na inu pomoć.
32. Osobe iz točke 31. koje spadaju u skupinu (i) i (ii) ostvaraju pravo na naknadu za izgubljeno zemljište i inu pomoć u skladu s točkom 34. i 35. Osobe iz točke 31. koje spadaju u skupinu (iii) nemaju pravo na naknadu za zemljište, ali bi trebale dobiti naknadu za građevine u njihovom vlasništvu i posjedu te za sva druga poboljšanja zemljišta, i to u punoj zamjenskoj vrijednosti. K tome, treba im ponuditi odgovarajuću pomoć pri preseljenju ne bi li svoj životni standard u prikladnoj zamjenskoj sredini vratili na prijašnju razinu. Moguća rješenja u pogledu pomoći pri preseljenju potrebno je iznaći kroz savjetovanje s raseljenim osobama, a u njima se trebaju očitovati njihovi prioriteti i želje. Ove se odredbe primjenjuju na osobe koje su čitavo projektno područje ili neki njegov dio zaposjedale prije navedenog krajnjeg roka.
33. Otkup zemljišta za potrebe projekta može dovesti do fizičkog raseljavanja osoba, kao i njihovih poslovnih djelatnosti. Shodno tome, moguća je primjena kako zahtjeva vezanih uz fizičko raseljavanje, tako i onih koji se odnose na izmještanje poslovnih djelatnosti.

Fizičko raseljavanje

34. Ako se ljudi koji žive na projektnom području moraju preseliti na neko drugo mjesto, klijent će (i) raseljenim osobama ponuditi da se opredijele za neko od izvedivih rješenja u pogledu preseljenja, uključujući zamjenski stambeni prostor ili novčanu naknadu, već prema okolnostima; i (ii) pružiti pomoć pri preseljenju u skladu s potrebama pojedinih skupina raseljenih osoba, uz posvećivanje posebne pozornosti potrebama siromašnih i osjetljivih pojedinaca. Zamjenski stambeni prostor i/ili novčana naknada će se staviti na raspolaganje prije preseljenja. Nova naselja izgrađena za potrebe preseljenja izmještenih osoba pružat će bolje životne uvjete.
35. U slučaju fizički raseljenih osoba koje prema točki 31. spadaju u skupinu (i) ili (ii), klijent će im na izbor ponuditi zamjensku imovinu jednake ili veće vrijednosti, s istovjetnim ili boljim

⁶¹ Polaganje tih prava trebalo bi proizlaziti iz bespravnog zaposjedanja ili iz običajnog ili ustaljenog prava.

⁶² Kao što su starosjedilačke skupine, uobičajeni korisnici, pastiri, interno raseljene osobe ili bespravni useljenici koji polažu pravo na zemljište ili ga koriste bez službenih zakonskih prava, kao i druge osobe koje na zahvaćeno zemljište mogu polagati pravo ploduživanja ili običajna prava koja nisu priznata ili ih je nemoguće priznati sukladno domaćim zakonima.

značajkama i smještajnim prednostima, ili novčanu naknadu u punoj zamjenskoj vrijednosti, ovisno o danim okolnostima.⁶³

36. U slučaju fizički raseljenih osoba koje prema točki 31. spadaju u skupinu (iii), klijent će im ponuditi izbor mogućih rješenja za primjereno stambeno zbrinjavanje uz sigurnost posjeda, ne bi li im omogućio zakonito preseljenje bez potrebe za suočavanjem s opasnošću od prisilnog iseljavanja.

Kada te raseljene osobe u svom vlasništvu ili posjedu imaju građevine, kao što su stambeni objekti i druga poboljšanja tog zemljišta, klijent će im u punom iznosu nadoknaditi gubitak imovine različite od zemljišta, pod uvjetom da su te osobe projektno područje zaposjedale prije isteka krajnjeg roka za ostvarivanje prava.

Naknada u naravi bit će ponuđena namjesto novčane naknade kad god je to izvedivo, uz uvjet da na način prihvatljiv za EBRD nije moguće dokazati postojanje okolnosti opisanih u bilješki 20. Navedeno se odnosi na osobe koje imaju običajna i ustaljena prava priznata zakonima dotične zemlje, na polagatelje prava koji, prije isteka krajnjeg roka, na zemljištu nisu imali službena zakonska prava, ali koji pravo na to zemljište ili imovinu, primjerice, polažu na temelju bespravnog posjeda⁶⁴; i, ovisno od uvjetima navedenim pod točkom 31., na osobe koje na zemljištu koje zaposjedaju nemaju niti na njega ne polažu nikakvo zakonsko pravo koje je moguće priznati.

Na temelju savjetovanja s takvim raseljenim osobama, klijent će im pružiti odgovarajuću pomoć pri preseljenju ne bi li svoj životni standard u prikladnoj zamjenskoj sredini vratili na prijašnju razinu⁶⁵.

37. Klijent nije dužan davati, osigurati niti pružiti pomoć osobama koje su projektno područje bespravno zaposjele po isteku krajnjeg roka.
38. Kada je pripadnike starosjedilačkih naroda potrebno fizički izmjestiti sa zemljišta koje na temelju običajnog ili ustaljenog prava zajednički zaposjedaju i koriste, klijent će ispuniti mjerodavne zahtjeve iz ovog IZ-a, kao i IZ-a 7.

Izmještanje poslovnih djelatnosti

39. Ako je nekim pravnim poslom koji svojom vrstom pripada poslovima opisanim u točki 7. prouzročen gubitak prihoda ili sredstava za život tako što je, primjerice, određenoj osobi prekinuto ili ukinuto pravo pristupa njenom radnom mjestu ili proizvodnim dobrima, i to bez obzira na to je li zahvaćena fizičkim raseljavanjem ili nije, klijent će:
- osobama čije su poslovne djelatnosti izmještene, žurno nadoknaditi gubitak imovine ili pristupa imovini u punoj zamjenskoj vrijednosti, s time da je, kada naknadu plaća neko nadležno državno tijelo, s tim tijelom dužan surađivati radi pomoći u ubrzanju isplate, a kada žurna isplata naknade nije moguća zbog državne politike ili postupaka, klijent će istražiti moguća rješenja za pomoć pri preseljenju ne bi li raseljenim osobama omogućio lakše prevladavanje privremenog gubitka prihoda;

⁶³ Plaćanje novčane naknade za izgublenu imovinu može biti primjereno kada: (a) osobe u pitanju ne žive od zemlje; (b) osobe u pitanju žive od zemlje, ali zemljište koje se preuzima za potrebe projekta predstavlja tek djelić zahvaćene imovine, a preostalo zemljište je ekonomski dostatno; ili (c) postoje aktivna tržišta zemljišta, stambenih nekretnina i rada, raseljene osobe ih koriste, a ponuda zemljišta i stambenog prostora je dostatna. Iznos novčane naknade trebao bi biti dovoljan za zamjenu izgubljenog zemljišta i ine imovine po punoj zamjenskoj vrijednosti na domaćim tržištima.

⁶⁴ Način stjecanja vlasništva na nekretnini uživanjem posjeda u zakonski propisanom trajanju, uz određene uvjete.

⁶⁵ Preseljenje bespravnih stanovnika gradskih područja često ima dobrih i loših strana. Na primjer, preseljene obitelji mogu dobiti sigurnost posjeda, ali mogu izgubiti prednosti položaja svog dotadašnjeg mjesta boravka.

- u slučaju da su otkupom zemljišta zahvaćene poslovne zgrade, vlasniku tvrtke nadoknaditi (i) troškove ponovne uspostave poslovne djelatnosti na nekom drugom mjestu, (ii) gubitak čiste dobiti tijekom prijelaznog razdoblja i (iii) troškove seljenja i ponovnog postavljanja pogona, postrojenja i ine opreme, već prema slučaju;
 - osobama koje na zemljištu imaju ili na njega polažu zakonska prava koja su priznata, ili ih je moguće priznati sukladno domaćim zakonima, osigurati zamjensku imovinu (npr. poljoprivrednu površinu ili poslovni prostor) jednake ili veće vrijednosti ili novčanu naknadu u punoj zamjenskoj vrijednosti, ovisno o slučaju (vidi točku 31. pod (i) i (ii));
 - pružiti pomoć kojom će neutralizirati svaki gubitak dobara u zajedničkom posjedu domaćeg stanovništva⁶⁶, što može poprimiti oblik mjera poboljšanja proizvodnosti preostalih dobara kojima to stanovništvo ima pristup, naknade u naravi ili novcu za gubitak pristupa ili osiguranja pristupa zamjenskim izvorima izgubljenog dobra;
 - osobama čije su poslovne djelatnosti izmještene, a koje na zemljište ne polažu nikakva prava koja se mogu zakonski priznati (vidi točku 31. pod (iii)), nadoknaditi izgubljenu imovinu (poput usjeva, sustava navodnjavanja i drugih poboljšanja zemljišta) osim samog zemljišta, i to u punoj zamjenskoj vrijednosti, s time da bespravnim useljenicima koji su u želji da iskoristite priliku na projektno područje pristigli po isteku krajnjeg roka nije dužan osigurati nikakvu naknadu niti pružiti bilo kakvu pomoć;
 - osobama čije su poslovne djelatnosti izmještene, čija su životna sredstva ili visina primanja pretrpjeli štetne posljedice, pružiti dodatnu ciljanu pomoć (npr. kreditne pogodnosti, obuku ili mogućnosti zapošljavanja) i mogućnosti za poboljšanje ili barem vraćanje prijašnje sposobnosti zarađivanja, razine proizvodnje i životnog standarda, pri čemu, u slučaju tvrtki koje su uslijed projektom izazvanog izmještanja morale prekinuti proizvodnju ili prestati s poslovanjem, pravo na takvu pomoć ostvaruju i njihovi vlasnici i zaposlenici koji su izgubili redovno primanje ili radno mjesto;
 - pružiti prijelaznu potporu osobama čije su poslovne djelatnosti izmještene, a koja će se temeljiti na razumnoj procjeni vremena koje im je potrebno da povrate svoju sposobnost zarađivanja, razinu proizvodnje i životni standard, već prema potrebi.
40. Kada su izmještanjem poslovnih djelatnosti (ali ne i preseljenjem) uslijed otkupa zemljišta za potrebe projekta zahvaćeni pripadnici starosjedilačkih naroda, klijent će ispoštovati mjerodavna načela iz ovog IZ-a, kao i IZ-a 7.

Gubitak pristupa javnim sadržajima⁶⁷

41. Kada projekt za sobom povlači gubitak pristupa javnim sadržajima, klijent će, u skladu s IZ-om 10., obaviti svrsishodna savjetovanja s pogođenim domaćim stanovništvom radi utvrđivanja i usuglašavanja prikladnog zamjenskog rješenja gdje god je to moguće.

⁶⁶ Tu se, primjerice, može raditi o površinama za ispašu i lov, pašnjacima, šumskim dobrima osim drvne građe (npr. ljekovitom bilju, materijalima za gradnju i obrte), šumskim parcelama koje se koriste za dobivanje drvne građu i drva za ogrjev ili ribolovištima.

⁶⁷ Za određenje pojma javnih sadržaja, vidi pojmovnik. Gubitak kulturnih dobara obuhvaćen je IZ-om 8.

Odgovornosti privatnog sektora u slučaju preseljenja koja provodi država

42. Postoje slučajevi kada je za otkup zemljišta i preseljenje odgovorna domaćinska država. U tim slučajevima, klijent će s nadležnim državnim tijelom, u mjeri u kojoj mu ono to dopusti, surađivati na ostvarivanju ciljeva u skladu ovim IZ-om. K tome, ako su mogućnosti države ograničene, klijent će odigrati aktivnu ulogu u planiranju, provedbi i praćenju preseljenja. Klijent će izraditi plan (ili okvir) koji će, zajedno s dokumentacijom koju pripremi nadležno državno tijelo, ispunjavati zahtjeve ovog IZ-a. Klijent bi u svoj plan trebao uvrstiti: (i) opis prava raseljenih osoba predviđenih mjerodavnim zakonima i propisima; (ii) mjere koje predlaže za prevladavanje svih razlika između tih prava i zahtjeva postavljenih ovim IZ-om; i (iii) financijske i provedbene odgovornosti nadležnog državnog tijela i/ili klijenta.

EBRD-ov izvedbeni zahtjev br. 6: Očuvanje biološke raznolikosti i održivo gospodarenje živim prirodnim bogatstvima

Uvod:

1. EBRD je svjestan potrebe za zaštitom i očuvanjem biološke raznolikosti u okviru projekata u koje ulaže svoja sredstva. U Konvenciji o biološkoj raznolikosti (KBR), pojam "bioraznolikost" (ili biološka raznolikost) se određuje kao "sveukupnost svih živućih organizama koji su sastavni dijelovi kopnenih, morskih i drugih vodenih ekosustava i ekoloških kompleksa te uključuje raznolikost unutar i između vrsta, te raznolikost između ekosustava". Banka podupire predostrožan pristup očuvanju i održivom korištenju biološke raznolikosti i upravljanju učincima na istu u skladu s Deklaracijom iz Rija i KBR-om.
2. U ostvarivanju tih ciljeva, Banka se rukovodi mjerodavnim međunarodnim pravom i konvencijama i odgovarajućim direktivama EU-a (čiji se primjeri navode u bilješci pri dnu stranice)⁶⁸ te podupire njihovu provedbu.

Ciljevi:

3. Ciljevi ovog izvedbenog zahtjeva ("IZ-a") su:
 - zaštititi i očuvati biološku raznolikost;
 - izbjeći, svesti na najmanju moguću mjeru i ublažiti učinke na biološku raznolikost te, prema potrebi, neutralizirati značajne popratne posljedice, a radi izbjegavanja bilo kakvog neto gubitka ili ostvarivanja neto dobitka u pogledu biološke raznolikosti;
 - promicati održivo gospodarenje prirodnim bogatstvima i njihovo održivo korištenje;
 - osigurati odgovarajuće sudjelovanje pripadnika starosjedilačkih naroda i domaćeg stanovništva u odlučivanju;
 - osigurati poštenu i pravednu raspodjelu koristi proisteklih iz razvoja projekta i korištenja genetskih izvora;
 - ojačati prihvaćenost tvrtke u društvu, njen ugled i konkurentnu prednost kroz upravljanje biološkom raznolikošću kao poslovnim rizikom i prilikom, a na temelju najboljih običaja; i
 - poticati razvoj poslovanja u službi biološke raznolikosti, kojim se namjesto neodrživog iskorištavanja prirodnog okoliša nude zamjenski načini zarađivanja za život.

⁶⁸ Primjeri mjerodavnih konvencija i direktiva:

- Konvencija o biološkoj raznolikosti i njeni protokoli
- Konvencija o zaštiti močvara od međunarodne važnosti, naročito kao staništa ptica močvarica
- Konvencija o procjeni utjecaja na okoliš preko državnih granica (Konvencija iz Espooa)
- Konvencija o zaštiti migratornih vrsta divljih životinja;
- Konvencija o zaštiti Crnog mora od onečišćenja
- Direktiva Vijeća 92/43/EEZ iz svibnja 1992. o očuvanju prirodnih staništa divljih životinjskih i biljnih vrsta i njene kasnije izmjene i dopune
- Direktiva Vijeća 79/409/EEZ iz travnja 1979. o očuvanju ptica
- Direktiva Vijeća 2004/35/EZ iz travnja 2004. o odgovornosti za okoliš
- Direktiva Vijeća 85/337/EEZ od 27. lipnja 1985., izmijenjena i dopunjena Direktivom 97/11/EC od 3. ožujka 1997. o procjeni utjecaja na okoliš
- Direktiva Vijeća 2001/42/EZ iz lipnja 2001. o strateškoj procjeni učinaka na okoliš

Područje primjene

4. Ovaj se IZ primjenjuje na projekte na području svih vrsta staništa, bez obzira jesu li prethodno narušena ili uništena i bez obzira jesu li zaštićena ili podliježu planovima upravljanja ili ne.
5. Primjenjivost ovog IZ-a utvrđuje Banka tijekom postupka okolišne i socijalne procjene. Banka će postaviti opće zahtjeve koje treba ispuniti radi pridržavanja ovog IZ-a, dok je klijent odgovoran za predlaganje niza posebnih mjera za osiguranje pridržavanja koje se podnose Banci na razmatranje, a kao dio klijentovog sveukupnog okolišnog i socijalnog plana djelovanja (OSPD-a) i/ili upravljačkog sustava. Zahtjevi u pogledu okolišne i socijalne procjene i upravljanja izneseni su u IZ-u 1. i 10. Banka može posegnuti za uslugama neovisnih stručnjaka za biološku raznolikost ne bi li joj pomogli u obavljanju dubinskog snimanja.

Hijerarhija ublažavanja posljedica po biološku raznolikost	
Mjera	Odgovor
1. Izbjegavanje	Klijent će nastojati izbjeći štetne posljedice po biološku raznolikost.
2. Svođenje na najmanju moguću mjeru	Ako se značajne posljedice po biološku raznolikost ne mogu izbjeći, klijent bi trebao utvrditi moguće načine izmjene projekta ne bi li učinke na biološku raznolikost sveo na najmanju moguću mjeru.
3. Ublažavanje	Ako se značajne posljedice po biološku raznolikost ne mogu ni izbjeći niti smanjiti na najmanju moguću mjeru, klijent bi trebao utvrditi mjere njihovog ublažavanja.
4. Neutraliziranje	Ako značajne posljedice po biološku raznolikost ostanu prisutne unatoč svim razumnim pokušajima njihovog izbjegavanja, svođenja na najmanju moguću mjeru i ublažavanja, klijent će utvrditi mjere ili programe njihovog neutraliziranja. Svaki program neutraliziranja mora biti ustrojen i utvrđen u dogovoru s EBRD-om.

Zahtjevi

Procjena bitnih pitanja i učinaka

6. Kroz postupak okolišne i socijalne procjene, klijent će ustanoviti učinke koje bi projekt mogao izazvati na štetu biološke raznolikosti i odrediti njihove značajke. Dubinsko bi se snimanje trebalo obaviti u opsegu koji će omogućiti određivanje obilježja svih mogućih opasnosti i posljedica, u skladu s predostrožnim pristupom i uz vođenje računa o pitanjima koja muče mjerodavne dionike. U tom postupku, možda će se javiti potreba za uslugama stručnjaka s odgovarajućim iskustvom i stručnom spremom. U planiranju i provedbi procjena utjecaja u kojima se glavni naglasak stavlja na pitanja biološke raznolikosti, klijenti bi se trebali osloniti na smjernice o najboljim običajima po pitanju uključivanja problematike biološke raznolikosti u procjenu utjecaja⁶⁹. Pri procjeni je potrebno povesti

⁶⁹ Smjernice o najboljim običajima na području uključivanja pitanja biološke raznolikosti u procjenu utjecaja obuhvaćaju:

- *Dobrovoljne smjernice za procjenu utjecaja na okoliš koja uključuje pitanja biološke raznolikosti* (sadržane u Odluci VIII/28, koja je na temelju KBR-a donesena na 8. Konferenciji stranaka Konvencije iz 2006. godine)
- *Biološka raznolikost u procjeni utjecaja na okoliš* (Posebna publikacija Međunarodne udruge za procjenu utjecaja na okoliš (IAIA), serija br. 3)

računa i o pitanjima klimatskih promjena i prilagodbi na te promjene. Kada se primjenjuju zahtjevi iz točke 13., 14. i 15., klijenti će posegnuti za uslugama odgovarajuće osposobljenih i iskusnih vanjskih stručnjaka radi pružanja pomoći u obavljanju procjene.

7. Dubinsko snimanje bi trebalo obuhvaćati razmatranje naravi, razmjera, trajanja i jačine možebitnih učinaka, ocjenu vjerojatnosti pojave određenih učinaka i određivanje njihovog značaja.
8. Od klijenta će se tražiti utvrđivanje mjera za izbjegavanje, svođenje na najmanju moguću razinu ili ublažavanje štetnih posljedica te, prema potrebi i kao krajnje rješenje, predlaganje kompenzacijskih mjera kao što je neutraliziranje posljedica po biološku raznolikost, a kako bi se u pogledu zahvaćenih područja biološke raznolikosti izbjegao svaki neto gubitak ili ostvario neto dobitak.

Očuvanje i zaštita staništa

Opća pitanja

9. Sva staništa (bilo da su promijenjena, prirodna ili, po vrijednosti svoga očuvanja, kritična) podržavaju složenu sveukupnost živih bića čija se raznorodnost očituje u raznolikosti, obilju i ekosustavima pojedinih vrsta te njihovoj gospodarskoj vrijednosti. Upravo zbog toga, klijent se pri obavljanju dubinskog snimanja ne bi trebao baviti samo prirodnim i nenarušenim staništima koja bi mogla biti zahvaćena projektom, uključujući staništa koja su zbog vrijednosti svog očuvanja kritična, već i staništima koja su narušena ili uništena ljudskim djelovanjem, baš kao i nova, ljudskom rukom stvorena stanišna područja poput umjetnih jezera ili travnatih površina. Takvo bi dubinsko snimanje trebalo obuhvaćati ocjenu svih mjera ublažavanja koje treba primijeniti na predloženi razvojni zahvat.
10. Mjere ublažavanja mogu uključivati izbjegavanje osjetljivih mjesta ili uznemiravajućih radova tijekom osjetljivih razdoblja (npr. u doba parenja), premještanje vrsta na privremena ili trajna zamjenska područja, vraćanje staništa u prijašnje stanje i njihovo ponovno naseljavanje/popunjavanje po završetku projekta i stvaranje sličnih staništa radi neutraliziranja neotklonjivih popratnih posljedica. Pojedinci i skupine izravno pogođene nestankom biološke raznolikosti moraju dobiti primjerenu te društveno i kulturno prihvatljivu naknadu za pretrpljeni gubitak.

Promijenjena staništa

11. Promijenjena staništa su prirodna staništa koja su doživjela očite promjene, nerijetko uslijed uvođenja stranih biljnih i životinjskih vrsta, kao u slučaju poljoprivrednih površina. Ako su promijenjena ili novostvorena staništa izložena mogućim štetnim posljedicama, klijent bi trebao učiniti sve što je u njegovoj moći ne bi li na najmanju moguću mjeru sveo daljnje uništavanje ili prenamjenu tih staništa. Kada je to opravdano razlozima očuvanja, a ovisno o naravi i razmjerima projekta, klijent bi trebao ustanoviti mogućnosti za unaprjeđivanje staništa, zaštitu i očuvanje biološke raznolikosti ili promicanje održivog iskorištavanja i gospodarenja područjem u pitanju. Tu se može raditi o proizvodnji krmiva, pčelarstvu, promatranju ptica itd.

Prirodna staništa

12. Prirodna staništa su kopnena i vodena područja na kojima se biološke zajednice uglavnom sastoje od autohtonih biljnih i životinjskih vrsta i čije osnovne ekološke funkcije nisu bitno

promijenjene ljudskim djelovanjem. Na području prirodnih staništa ne smije doći ni do kakvog znatnijeg uništavanja ili prenamjene koja bi dovela do (i) narušavanja ekološke cjelovitosti ekosustava ili (ii) osiromašivanja staništa do te mjere da više ne bi bilo u stanju podržavati održive populacije svojih autohtonih vrsta, osim:

- ako ne postoje druga tehnički i ekonomski izvediva rješenja;
- ako sveukupne koristi projekta ne nadilaze njegove troškove, uključujući cijenu koju plaćaju okoliš i biološka raznolikost; i
- ako nisu uvedene odgovarajuće mjere ublažavanja posljedica ne bi li se u pogledu vrijednosti biološke raznolikosti na području dotičnog staništa izbjegao svaki neto gubitak i, po mogućnosti, ostvario neto dobitak ili, ako je primjereno, stvorilo stanište još veće vrijednosti u smislu očuvanja.

Kritično stanište

13. Bez obzira na to jesu li prirodna ili promijenjena, određena staništa mogu se smatrati kritičnim zbog (i) svoje iznimne vrijednosti u pogledu biološke raznolikosti, (ii) svoje važnosti za opstanak ugroženih ili kritično ugroženih vrsta, (iii) svoje važnosti za endemske ili zemljopisno ograničene vrste i podvrste, (iv) svoje važnosti za migratorne ili društvene vrste, (v) svoje uloge u održavanju zajednica vrsta povezanih s ključnim evolucijskim procesima, (vi) svoje uloge u održavanju biološke raznolikosti od velikog društvenog, gospodarskog ili kulturnog značaja za domaće stanovništvo ili (vii) svoje važnosti za vrste koje su presudne za svekoliki ekosustav (ključne vrste).
14. Kritična staništa ne smiju biti izložena nikakvoj prenamjeni ili uništavanju. Shodno tome, na područjima kritičnih staništa, klijent neće provoditi nikakve projektne djelatnosti osim ako nisu ispunjeni sljedeći uvjeti:
 - Država je uredno ispoštovala svaki postupak predviđen u skladu s međunarodnim obvezama ili domaćim propisima kao preduvjet za davanje suglasnosti za obavljanje projektne djelatnosti na području ili neposredno uz područje kritičnog staništa⁷⁰.
 - Ne postoje nikakve mjerljive štetne posljedice niti izgledi za pojavu takvih posljedica po kritično stanište, a kojima bi se narušila njegova sposobnost funkcioniranja na način(e) opisan(e) u točki 13..
 - S gledišta predostrožnog pristupa, ne očekuje se kako će projekt dovesti do smanjenja populacije bilo koje ugrožene ili kritično ugrožene vrste ili do kakvog gubitka na području dotičnog staništa kojim bi se ugrozila opstojnost održivog i reprezentativnog domaćinskog ekosustava.
 - Bez obzira na navedeno, sve ostale posljedice su ublažene u skladu s hijerarhijom mjera njihovog ublažavanja.

Zaštićena i posebna područja

15. Nadležna državna tijela mogu proglasiti područja zaštićenim iz čitavog niza razloga, uključujući ispunjavanje obveza koje je zemlja preuzela prema međunarodnim konvencijama. Pod jasno utvrđenim uvjetima, zakonodavstvom se mogu dopustiti razvojni zahvati na zaštićenim područjima ili neposredno uz njih. Osim ispunjavanja mjerodavnih zahtjeva iz točke 14. ovog IZ-a, klijent će:

⁷⁰ Primjerice, zemlje katkad moraju dokazati kako ne postoje nikakva druga prihvatljiva rješenja ili da je projekt u državnom interesu.

- s pokroviteljima i upraviteljima zaštićenog područja, domaćim stanovništvom i drugim ključnim dionicima obaviti savjetovanja u vezi s predloženim projektom u skladu s IZ-om 10;
- dokazati kako je svaki predloženi razvojni zahvat na tom području zakonski dopušten i da su domaćinska zemlja i, prema potrebi, klijent uredno ispoštovali propisani postupak koji je predviđen kao preduvjet za to dopuštenje te da se razvojni zahvat na odgovarajući način provodi u skladu s hijerarhijskom mjeru ublažavanja (izbjegavanja, svođenja na najmanju moguću mjeru, ublažavanja i neutraliziranja);
- prema potrebi, provesti dodatne programe radi promicanja i ostvarivanja ciljeva postavljenih u vezi s očuvanjem zaštićenog područja.

Invazivne strane (alohtone) vrste

16. Slučajno ili hotimično puštanje ili uvođenje stranih vrsta u autohtona staništa može imati znatne štetne posljedice po biološku raznolikost.
- Klijenti neće namjerno uvoditi strane ili neautohtone vrste u područja koja inače ne nastanjuju, osim ako se to ne obavlja u skladu sa zakonodavnim okvirom kojim je uređeno njihovo uvođenje. Vrste za koje je poznato da su invazivne ne smiju se ni pod kojim okolnostima uvoditi u nove sredine.
 - Tijekom dubinskog snimanja (npr. analizom rizika), klijent će ocijeniti mogućnost slučajnog prenošenja i puštanja na slobodu stranih vrsta te utvrditi mjere kojima će se na najmanju moguću mjeru svesti mogućnost njihovog puštanja na slobodu, ako takva postoji.
 - Kada su posrijedi međunarodne isporuke roba i usluga, Banka se rukovodi Međunarodnom konvencijom o nadzoru i upravljanju brodskim balastnim vodama i talozima.. Od klijenata se očekuje pridržavanje odgovarajućih obveza predviđenih u okviru tog akta.

Genetski modificirani organizmi (GMO)

17. Postoji više direktiva EU-a koje se odnose na namjerno uvođenje GMO-a u okoliš (Direktiva EU-a 2001/18/EZ), stavljanje na tržište hrane i hrane za životinje koja sadrži ili se sastoji od GMO-a (Uredba EU-a 1829/2003), izvoz GMO-a ili nenamjerni prekogranični prijenos GMO-a, ograničenu uporabu GMO-a (primjerice, u istraživanjima (Direktiva 98/81/EZ)) te označavanje i sljedivost GMO-a (npr. Uredba 1829/2003 i 1830/2003). Na području država članica EU-a i kandidatskih zemalja, klijenti su se dužni pridržavati mjerodavnih državnih i lokalnih zahtjeva i politike. Shodno tome, nikakvi se GMO-i ne smiju rabiti niti uvoditi u okoliš bez prethodne suglasnosti nadležnih tijela, ili ako je mjerodavno tijelo lokalne vlasti područje pod svojom nadležnošću proglasilo prostorom bez GMO-a. U drugim zemljama u kojima EBRD obavlja svoje poslove, klijenti moraju usvojiti predostrožan pristup i obaviti ocjenu rizika u skladu sa zahtjevima EU-a i ovim IZ-om. Banka će ta pitanja uzeti u obzir i tijekom vlastitog dubinskog snimanja.

Održivo gospodarenje i služenje živim prirodnim bogatstvima

18. Klijenti će živim prirodnim bogatstvima gospodariti na održiv način. Klijenti koji traže sredstva za financiranje projekata koji uključuju korištenje živih prirodnih bogatstava obaviti će dubinsko snimanje radi ocjene održivosti njihovog korištenja, uz vođenje računa o sljedećim načelima:

- Korištenje svakog bogatstva treba razmotriti u svjetlu uloge koju ono igra unutar ekosustava. Primjerice, sječa šuma može imati štetne učinke na eroziju tla, hidrologiju vododjelnicu i ribarstvo. Isto tako, prelov određene riblje vrste može utjecati na ekološku ravnotežu i dugoročnu cjelovitost ekosustava.
 - Potrebno je zauzeti predostrožan pristup i razmotriti sveukupne i zbirne učinke.
 - Korisnici živih prirodnih bogatstava nastojat će svesti otpad i štetne učinke na okoliš na najmanju moguću razinu te optimizirati koristi od korištenja tih bogatstava.
 - Zasađivanje ili uzgoj vrsta ili populacija koje nisu prirodne za dotično područje i nisu provjerene u pogledu njihove invazivnosti i/ili nadmoći nad domaćim vrstama treba biti ograničeno ili podlijevati suglasnosti prije korištenja.
 - Potrebe starosjedilačkog i domaćeg stanovništva koje živi na području razvojnog zahvata ili oko njega, ili bi u svom iskorištavanju bogatstava biološke raznolikosti moglo biti pogođeno posljedicama tog zahvata moraju se uzeti u obzir, baš kao i njegova možebitna pozitivna uloga u očuvanju i održivom iskorištavanju ekosustava.
19. Pri ocjeni održivosti korištenja dobara za potrebe projekta, Banka će se rukovoditi Načelima i smjernicama iz Adis Abebe za održivo iskorištavanje biološke raznolikosti, kojima se nastoji osigurati održivo korištenje bogatstava biološke raznolikosti⁷¹. Isto tako, Banka će nositelje projekata, mjerodavne vlade i druga nadležna tijela poticati na internaliziranje troškova gospodarenja ekosustavom, već prema potrebi. Klijenti koji obavljaju djelatnost šumarstva i ribarstva će također primjenjivati mjerodavne odredbe navedene u nastavku.

Prirodne i umjetno osnovane šume

20. Prenamjena zahvaćenih zemljišta ili prirodnih staništa u šumarske svrhe podliježe dubinskom snimanju na gore opisani način. Kritična staništa ne smiju biti izvrgnuta nikakvoj prenamjeni ili uništavanju. Klijenti koji obavljaju djelatnost šumarstva će se pobrinuti da im za sve prirodne i umjetno osnovane šume kojima gospodare i koje nadziru bude izdana potvrda neovisnog tijela u skladu s međunarodno prihvaćanim načelima, kao što su načela Vijeća za nadzor nad šumama. Kada se dubinskim snimanjem ustanovi kako se gospodarenje šumom ne obavlja u skladu s tim normama, klijent će izraditi plan gospodarenja kojim će se predvidjeti postizanje usklađenosti, u roku koji Banka smatra prihvatljivim. Iskorištavanje šumskih proizvoda mora se provoditi na održiv način.

Ribarstvo

21. Klijenti koji se bave izlovom ribljih i drugih vodenih vrsta moraju biti u stanju dokazati Banci da sve svoje djelatnosti (od izlova do prerade) obavljaju na održiv način. To je moguće postići pribavljanjem potvrde od neovisnog tijela⁷² (ako takvo postoji) ili provođenjem istraživanja u sklopu dubinskog snimanja. Ribarska djelatnost ne mora biti nužno ograničena na izlov. Pri obnovi populacije ili uvođenju različitih vrsta ili populacija (osobito u zatvorenim okružjima poput jezera), potrebno je osigurati da se novim fondom ne unište ili istisnu postojeće domaće vrste ribe.

Opskrbni lanac

⁷¹ Pod pojmom održivog korištenja ili gospodarenja podrazumijeva se iskorištavanje dobara u opsegu i na način koji pojedincima i skupinama omogućuje stvaranje pretpostavki za osiguravanje njihovog sadašnjeg društvenog, kulturnog i gospodarskog blagostanja, uz istodobno održavanje pretpostavki koje će tim dobrima omogućiti ispunjavanje realno predvidljivih potreba budućih naraštaja te očuvanje sposobnosti zračnih, vodenih i kopnenih ekosustava za održavanje života, kao i dugoročne cjelovitosti kritičnih staništa.

⁷² Kao što su *Načela i kriteriji održivog ribolova* Vijeća za nadzor nad morem.

22. Kada se radi nabave živih prirodnih bogatstava (u daljnjem tekstu: “prirodna bogatstva”) za potrebe projekta koriste vanjski dobavljači nad kojima klijent nema upravljački nadzor, a ta su prirodna bogatstva od središnje važnosti za ostvarivanje osnovnih ciljeva projekta, klijent će donijeti i provesti politiku, postupke i plan djelovanja za održivu nabavu prirodnih bogatstava ne bi li osigurao:

- nabavu samo onih prirodnih bogatstava čije je podrijetlo zakonito i održivo;
- praćenje podrijetla prirodnih bogatstava;
- izbjegavanje prirodnih bogatstava koja potječu iz zaštićenih područja ili područja prepoznatih po svojoj visokoj ekološkoj vrijednosti, te održavanje biološke raznolikosti i funkcija zahvaćenog ekosustava u skladu s načelima prihvaćenim na međunarodnoj i domaćoj razini.

Klijenti bi trebali davati prednost nabavi prirodnih bogatstava za koje je izdana potvrda u skladu s međunarodno prihvaćenim načelima održivog gospodarenja, ako su takva dostupna.

Biološka raznolikost i turizam

23. Okolišne i socijalne procjene učinaka novih, ili znatnog proširenja postojećih turističkih djelatnosti i infrastrukture obavljat će se u skladu sa *Smjernicama o biološkoj raznolikosti i razvoju turizma*⁷³. U njima se opisuje narav potrebnih podataka o polaznom stanju, raspon pitanja koja je potrebno razmotriti, kao i narav djelatnosti ublažavanja posljedica i odgovarajućeg praćenja stanja i izvješćivanja, koje kasnije treba predvidjeti planom djelovanja za predmetni projekt.

⁷³ Sadržanim u Odlukama sa 7. konferencije stranaka KBR-a, dostupnim na internetskim stranicama EBRD-a.

EBRD-ov izvedbeni zahtjev br. 7: Starosjedilački narodi

Uvod

1. Za pripadnike starosjedilačkih naroda projekti u privatnom sektoru mogu otvoriti mogućnosti za sudjelovanje u projektnim djelatnostima i izvlačenje koristi iz projektnih djelatnosti koje im mogu pomoći u ostvarivanju njihove težnje za gospodarskim i društvenim razvitkom. Ovim izvedbenim zahtjevom ("IZ-om") uvažava se činjenica da starosjedilački narodi mogu odigrati ulogu u postupku prelaska na otvoreno tržišno gospodarstvo na način da promiču i vode djelatnosti i poduzeća kao partneri u razvoju, zajedno s privatnim sektorom i svojim predstavnicima u tijelima vlasti.
2. *Partnerstvo.* U ovom se IZ-u pripadnici starosjedilačkih naroda promatraju kao partneri i uvažavaju kao ljudi i narodi čije vrijednosti mogu uvelike doprinijeti ne samo njihovom, već i svekolikom domaćem društvenogospodarskom razvoju. Ovim se IZ-om, međutim, uvažava i činjenica da se starosjedilački narodi, kao društvene skupine koje se svojom samobitnošću jasno razlikuju od skupina koje u domaćem društvu imaju prevagu, nerijetko ubrajaju među najzapostavljenije i najosjetljivije dijelove stanovništva. Njihov gospodarski, društveni i pravni položaj često ograničava njihovu mogućnost zaštite vlastitih interesa i prava u pogledu zemljišta te prirodnih i kulturnih dobara, a može ograničiti i njihovu sposobnost sudjelovanja u razvoju i izvlačenja koristi iz njega. Osobito su osjetljivi ako su njihova zemlja i dobra zahvaćena promjenama, ako ih zaposjednu osobe koje ne pripadaju njihovim zajednicama ili trpe znatna oštećenja.
3. *Potreba za posebnim mjerama.* Ovim se IZ-om uvažava da su samobitnost, kultura, zemlja i dobra starosjedilačkih naroda međusobno isprepleteni na jedinstven način te su posebno osjetljivi na promjene izazvane određenim vrstama ulaganja, što može ugroziti njihov jezik, kulturu, vjeroispovijest, duhovna uvjerenja i ustanove. Zbog tih značajki, starosjedilački su narodi izloženi različitim vrstama opasnosti i posljedicama različite težine, uključujući gubitak samobitnosti, kulture i prirodnih dobara od kojih žive, kao i zapadanju u siromaštvo i bolestima. Nadalje, uvažava se da su uloge muškaraca i žena u starosjedilačkim kulturama nerijetko različite od njihovih uloga u skupinama koje u društvu imaju prevagu, te da su žene i djeca potisnuti u rubni položaj kako u njihovim vlastitim zajednicama, tako i uslijed vanjskih zbivanja. Zbog tih okolnosti, pitanja vezana uz starosjedilačke narode, često su složena. Shodno tome, potrebne su posebne mjere ne bi li se osiguralo da pripadnici i pripadnice starosjedilačkih naroda ne budu zapostavljeni, te da ih se uključi u projekte financirane sredstvima Banke i omogućiti im se da iz njih izvuku korist.
4. *Potreba za svojevolumnim i upućenim prethodnim pristankom.* Ovim se IZ-om uvažava načelo izneseno u Deklaraciji UN-a o pravima starosjedilačkih naroda⁷⁴, prema kojemu projektne djelatnosti navedene u točki 31. do 37. ovog IZ-a, zbog posebne osjetljivosti starosjedilačkih naroda na štetne učinke tih projekata, podliježu njihovom prethodnom upućenom pristanku.
5. *Zemlje u kojima EBRD obavlja poslove:* Ovim se IZ-om uvažava činjenica da su okolnosti u kojima starosjedilački narodi žive u zemljama u kojima EBRD obavlja svoje poslove jedinstvene zbog njihove posebne povijesti. Naime, starosjedilački narodi više ne žive samo prema svojim ustaljenim običajima niti se njihova samobitnost može povezati isključivo s tim tradicijskim načinima privređivanja i življenja. Nadalje, uvažava se da pripadnici starosjedilačkih naroda često žive u etnički miješanim sredinama, dok u isto vrijeme, zbog

⁷⁴ Deklaracija Glavne skupštine UN o pravima starosjedilačkih naroda, donesena 13. rujna 2007.

još uvijek prisutnog nomadskog načina života ili polunomadskog sezonskog stočarstva i povijesti obilježene nedobrovoljnim raseljavanjem, nije uvijek primjereno očekivati uspostavu trajnih i čvrstih veza s određenim prostorom.

Ciljevi

6. Izričiti ciljevi ovoga IZ-a su sljedeći:

- osigurati puno poštivanje dostojanstva, prava, težnji, kulture i na prirodnim dobrima zasnovanog života starosjedilačkih naroda u tranzicijskom procesu;
- izbjeći štetne posljedice projekata po živote pripadnika starosjedilačkih naroda i njihova sredstva za život ili, ako izbjegavanje tih posljedica nije izvedivo, svesti ih na najmanju moguću mjeru, ublažiti ili nadoknaditi;
- omogućiti pripadnicima starosjedilačkih naroda da iz projekata izvuku koristi na način primjeren njihovoj kulturi;
- poduprijeti klijenta u uspostavi i održavanju trajnog odnosa s pripadnicima starosjedilačkih naroda zahvaćenih projektom za čitavog trajanja njegove provedbe;
- poticati klijenta da sa pripadnicima starosjedilačkih naroda pregovora u dobroj vjeri, a pripadnike starosjedilačkih naroda da upućeno sudjeluju u slučajevima kada će se projekt izvoditi na zemlji koju koriste na temelju običajnog ili ustaljenog prava, kada će projekt utjecati na njihove običajne ili novoprihvaćene načine privređivanja ili u slučaju komercijalnog iskorištavanja njihovih kulturnih dobara;
- uvažavati i poštivati običajne zakone i običaje starosjedilačkih naroda i u potpunosti ih uzeti u obzir;
- poštivati i čuvati kulturu, spoznaje i navade starosjedilačkih naroda u skladu s njihovim željama.

Područje primjene

7. Ovaj se IZ se primjenjuje kada je izgledno da će neki projekt utjecati na starosjedilačke narode.
8. Primjenjivost ovoga IZ-a utvrđuje Banka tijekom postupka okolišne i socijalne procjene, a prema mjerilima postavljenim u točki 9. do 12. ovoga IZ-a. Koraci neophodni za ispunjavanje tih zahtjeva provodit će se sukladno ovome IZ-u te IZ-u 1., 5. 8. i 10., ovisno o potrebi.
9. Ne postoji općeprihvaćeno određenje pojma “starosjedilački narodi.” Isto tako, kada se govori o starosjedilačkim narodima, u različitim se zemljama mogu koristiti različiti izrazi.
10. U ovoj politici i ovome IZ-u, izraz “starosjedilački narodi” rabi se u tehničkom smislu i odnosi na društvenu i kulturnu manjinu koja se jasno razlikuje od skupina koje u domaćem društvu imaju prevagu i koja se, u većoj ili manjoj mjeri, odlikuje sljedećim obilježjima:
 - iskazivanje vlastite pripadnosti točno određenoj starosjedilačkoj etničkoj ili kulturnoj skupini i priznavanje te samobitnosti među drugim pripadnicima društva;

- zajednička povezanost sa prostorno određenim obitavalištem, zemljom svojih korijena i postojbinom svojih predaka na projektnom području, kao i prirodnim dobrima na prostoru tog obitavališta i postojbine⁷⁵;
 - porijeklo skupina čiji život nije nikada ovisio o plaći⁷⁶ (i nerijetko se svodio na nomadski život/polunomadsko sezonsko stočarstvo) i čiji je položaj bio uređen njihovim vlastitim običajima i predajama ili posebnim zakonima i pravilima;
 - kulturne, gospodarske, društvene ili političke strukture koje počivaju na običajima i odvojene su od struktura društva ili kulture koja ima prevagu;
 - poseban jezik ili narječje, nerijetko različito od službenog jezika ili narječja zemlje ili regije.
11. Činjenica da neka skupina ili njeni pripadnici vode nomadski život ili se bave polunomadskim sezonskim stočarstvom, žive u miješanim ili gradskim sredinama i/ili zemlju svojih korijena posjećuju samo na sezonskoj osnovi nakon što su s iste prisilno udaljeni, ne mora se odmah smatrati preprekom za primjenu ovoga IZ-a.
12. Pri utvrđivanju predstavlja li određena skupina starosjedilački narod u smislu ovog IZ-a, Banka može zatražiti stručni savjet.

Zahtjevi

13. U slučaju projekta koji će po svakoj prilici zahvatiti pripadnike starosjedilačkog naroda⁷⁷, klijent je dužan obaviti ocjenu (vidi u nastavku) učinaka na starosjedilački narod. Ovisno od nalazima obavljene ocjene, od klijenta se ponajprije očekuje izbjegavanje štetnih posljedica, a ako to nije izvedivo, i izrada razvojnog plana za starosjedilački narod (sukladno točki 21. ovog IZ-a), kojim će sve možebitne štetne posljedice svesti na najmanju moguću mjeru i/ili ublažiti, a utvrdit će se i moguće koristi. Od klijenta se očekuje i uključivanje u upućeno savjetovanje i suradnju sa zahvaćenim starosjedilačkim zajednicama, uvođenje žalbenog mehanizma, te iznalaženje i utvrđivanje odgovarajućih načina za osiguravanje naknade i zajedničko uživanje u koristima.
14. Ako je klijent s projektnim djelatnostima kojima je možda zahvatio i/ili bi tek mogao zahvatiti pripadnike starosjedilačkih naroda otpočeo prije uključivanja Banke, obaviti će se dubinsko snimanje kako bi se ustanovili a) bilo kakvi propusti i b) mjere za njihovo ispravljanje potrebne kako bi se osiguralo pridržavanje ovog IZ-a. Potom će se usuglasiti plan djelovanja.
15. Ako klijent na raspolože odgovarajućim vlastitim kadrom, savjete iskusnih i neovisnih sociologa treba tražiti za čitavog trajanja razvoja i provedbe projekta.

⁷⁵ Skupina koja je “zajedničku povezanost sa prostorno određenim obitavalištem ili postojbinom svojih predaka na projektnom području” izgubila uslijed prisilnog udaljavanja i dalje ispunjava uvjete za primjenu ovog IZ-a ako se očekuje da će biti zahvaćena projektom. “Prisilno udaljavanje” odnosi se na gubitak zajedničke povezanosti sa prostorno određenim obitavalištem ili postojbinom predaka, do kojeg je za života pripadnika dotične skupine došlo uslijed sukoba, državnog programa preseljenja, oduzimanja njihovog zemljišta, prirodnih nepogoda ili uključivanja tih prostora u gradsko područje. U smislu ovog IZ-a, “gradsko područje” se u pravilu odnosi na grad ili veće gradsko naselje, pri čemu moraju biti ispunjeni svi sljedeći uvjeti, s time da se ni jedan od njih ne smatra konačnim: (a) zakonsko proglašenje područja gradskim u skladu s domaćim propisima; (b) velika gustoća naseljenosti; i (c) visok udio nepoljoprivrednih gospodarskih djelatnosti u donosu na poljoprivredne djelatnosti.

⁷⁶ Ovo se primjenjuje čak i ako je takav način života napušten, kako je opisano u prethodnoj bilješci.

⁷⁷ Smatra se da su pripadnici starosjedilačkog naroda zahvaćeni projektom ako je njime zahvaćen njihov društvenogospodarski položaj i/ili kulturna predaja i ustaljeni način života.

Procjena

16. Kada se domaćim propisima zahtijeva obavljanje određene vrste socijalne procjene, klijent će je obaviti i o njenom ishodu izvijestiti EBRD, uz obavljanje svih dodatnih socijalnih procjena koje zatraži Banka.
17. U slučaju da projekt još nije otpočeo, klijent će socijalnom procjenom utvrditi sve zajednice starosjedilačkih naroda koje bi, bilo u njihovu korist ili na njihovu štetu, mogle biti zahvaćene projektom na njegovom području utjecaja, kao i narav i stupanj očekivanih društvenih, kulturnih (uključujući kulturnu baštinu) i okolišnih posljedica po dotične zajednice, te mjere predviđene za (i) izbjegavanje ili ublažavanje štetnih posljedica i (ii) zajedničko sudjelovanje u svim koristima koje donosi projekt.
18. U slučaju da su građevinski radovi, projektne djelatnosti ili poslovi u vezi s predloženim projektom već otpočeli, klijent je Banci dužan dostaviti dokumentaciju i podatke (uključujući podatke o dotadašnjim ostvarenjima tvrtke) te popis dokumenata koji su već podneseni tijelima vlasti, a kojima se dokazuje da je od pripadnika projektom zahvaćenih starosjedilačkih naroda zatražio mišljenje i po njemu postupio pridržavajući se u najvećoj mogućoj mjeri postupka predviđenog ovim IZ-om.
19. Ako su zahtjevi iz točke 18. zadovoljeni, Banka će od klijenta zatražiti da naruči obavljanje nepristranog i neovisnog ispitivanja kako učinaka projekta na pripadnike starosjedilačkih naroda, tako i njihovih gledišta u vezi s projektom. Tim ispitivanjem, koje treba obaviti na način primjeren dotičnoj kulturi, razmotrit će se dotadašnji učinci na živote i životna sredstva pripadnika starosjedilačkih naroda, napori koje je klijent uložio kako u ublažavanje štetnih posljedica, tako i u utvrđivanje koristi od projekta i njihovo zajedničko uživanje, te stupanj sudjelovanja starosjedilačkih naroda u planiranju i provedbi projekta.

Izbjegavanje štetnih posljedica

20. Svi bi napori trebali ponajprije biti usmjereni prema izbjegavanju štetnih posljedica projekta po starosjedilačke narode. Ako izbjegavanje tih posljedica nije izvedivo, klijent će ih svesti na najmanju moguću mjeru, ublažiti ili nadoknaditi na primjeren i razmjeren način.

Izrada razvojnog plana za starosjedilačke narode

21. Koraci koje klijent predlaže radi svođenja štetnih posljedica na najmanju moguću mjeru, njihovog ublažavanja i nadoknađivanja te radi zajedničkog uživanja u koristima projekta bit će osmišljeni uz upućeno sudjelovanje pripadnika starosjedilačkih naroda i sadržani u vremenski vezanom planu kao što je razvojni plan za starosjedilačke narode (RPSN) ili plan razvoja šire zajednice, s posebnim sastavnicama posvećenim starosjedilačkim narodima. Radi izrade tog plana, klijent će posegnuti za uslugama odgovarajuće osposobljenih sociologa s mjerodavnim i primjerenim stručnim znanjem i iskustvom.

Stupanj detaljnosti i opseg RPSN-a će ovisiti o zadanom projektu te naravi i opsegu projektnih djelatnosti. Općenito gledano, RPSN će obuhvaćati sljedeće sastavnice:

I. dio – Sažetak socijalne procjene

- Podaci o polaznom stanju
- Ključni nalazi: ocjena učinaka, opasnosti i mogućnosti

II. dio – Savjetovanje i sudjelovanje

- Ishod savjetovanja i planovi za buduće uključivanje dionika
Provedbeni plan
- Mjere za izbjegavanje, svodenje na najmanju moguću razinu i ublažavanje negativnih i pospješivanje pozitivnih učinaka
- Mjere za osiguranje nastavka gospodarenja prirodnim dobrima utemeljenog na sudjelovanju zajednice
- Mjere za izvlačenje koristi i/ili razvojnih mogućnosti iz projekta
- Žalbeni mehanizam
- Troškovi, proračun, terminski plan i organizacijske odgovornosti
- Praćenje, ocjena i izvješćivanje

Objavljivanje podataka, svrsishodno savjetovanje i upućeno sudjelovanje

22. Klijent će sa zahvaćenim zajednicama starosjedilačkih naroda uspostaviti trajan odnos u što ranijoj fazi postupka planiranja projekta i održavat će ga za čitavog trajanja projekta. Postupkom uključivanja tih zajednica osigurat će se njihovo svrsishodno savjetovanje ne bi li im se olakšalo upućeno sudjelovanje u rješavanju pitanja koja ih se izravno tiču, predlaganju mjera za ublažavanje posljedica, zajedničkom iskorištavanju pogodnosti i mogućnosti i provedbenim pitanjima.
23. Klijent će se pobrinuti za odgovarajuće i njihovoj kulturi primjereno upućivanje projektom zahvaćenih pripadnika starosjedilačkih naroda u EBRD-ove IZ-e i projektne planove koji ih se tiču.
24. Postupak uključivanja zajednica starosjedilačkih naroda bit će primjeren njihovoj kulturi, uvažavat će njihov postupak zajedničkog odlučivanja i biti u razmjeru s opasnostima i možebitnim posljedicama po starosjedilačke narode. Klijent je EBRD-u dužan dokazati da je taj postupak proveden na odgovarajući način.
25. Poglavitito, postupak uključivanja sastojat će se od sljedećeg:
 - uključivanja predstavničkih tijela starosjedilačkih naroda (primjerice, vijeća staraca ili seoskih vijeća, da spomenemo samo neka), udruga pripadnika starosjedilačkih naroda kao i pripadnika tih naroda koji su projektom zahvaćeni kao pojedinci;
 - upoznavanja i poštivanja svih bitnih običajnih zakona;
 - davanja pripadnicima starosjedilačkih naroda dovoljno vremena za njihov postupak zajedničkog odlučivanja;
 - omogućavanja pripadnicima starosjedilačkih naroda da svoja gledišta, brige i prijedloge iznose na jeziku koji sami odaberu, bez ikakvog vanjskog uplitanja, miješanja ili zastrašivanja i na način primjeren njihovoj kulturi;
 - upoznavanja pripadnika starosjedilačkih naroda sa svim bitnim nakanama i podacima o možebitnim socijalnim i ekološkim posljedicama po njihove zajednice, i to na način i na jeziku primjerenom njihovoj kulturi i bez uporabe stručnih izraza;
 - uvažavanja raznorodnosti zajednica, uz vođenje računa o sljedećim činjenicama:
 - starosjedilački narodi žive u mješovitim zajednicama, zajedno s pripadnicima nestarosjedilačkih naroda;

- u starosjedilačkim zajednicama su zastupljena različita poimanja i stajališta, tako da u savjetovanjima i drugim oblicima uključivanja moraju sudjelovati sve rodne, naraštajne i isključene skupine;
 - dostavljanje odgovarajućih podataka EBRD-u i, gdje god je to izvedivo, njegovo uključivanje u postupak savjetovanja;
- cjelovitog dokumentiranja⁷⁸ postupka savjetovanja.

Žalbeni mehanizam i sprječavanje diskriminacije na temelju etničke pripadnosti

26. Klijent će se pobrinuti da žalbeni mehanizam uspostavljen za potrebe projekta sukladno IZ-u 10. bude primjeren kulturi i dostupan pripadnicima starosjedilačkih naroda, što će katkad podrazumijevati manje oslanjanje na pisane postupke i širu uporabu usmenih priopćajnih kanala.
27. Banka neće financirati projekte iz kojih klijent starosjedilačke narode isključuje na temelju njihove etničke pripadnosti. Ako projekt financiran sredstvima Banke zbog svoje naravi podrazumijeva okolnosti zbog kojih su starosjedilački narodi i njihovi pojedini pripadnici isključeni iz uživanja u njegovim koristima iz etničkih razloga, projektne djelatnosti će obuhvaćati korektivne mjere kao što su: (i) upućivanje udruga i pojedinačnih pripadnika starosjedilačkih naroda u njihova prava prema radnopravnim, socijalnim, financijskim i trgovačkopравnim propisima i dostupne mehanizme traženja zaštite; (ii) odgovarajuće i djelotvorno obavješćivanje, stručno osposobljavanje i otklanjanje prepreka za ostvarivanje koristi i pogodnosti poput zajmova, zapošljavanja, poslovnih, zdravstvenih i obrazovnih usluga i inih pogodnosti koje donosi ili omogućuje projekt; i (iii) pružanje starosjedilačkim radnicima, poduzetnicima i korisnicima jednake zaštite koja je domaćim zakonodavstvom predviđena i za druge pojedince iz sličnih granskih područja i skupina, uz vođenje računa o rodnim pitanjima i etničkim podjelama na tržištima roba i rada, kao i o jezičnim čimbenicima.

Naknada i zajedničko uživanje u koristima

28. Utvrđivanje mjera za ublažavanje štetnih učinaka, zajedničko ostvarivanje koristi i očuvanje uobičajenog načina življenja temeljit će se na pristupima zasnovanim na sudjelovanju. Banka će od klijenta tražiti da zahvaćenim pripadnicima starosjedilačkih naroda nadoknadi svaki gubitak sredstava za život (u vrijednosti određenoj u skladu s ovim IZ-om) pretrpljen uslijed projektnih djelatnosti te da svako korišteno zemljište vrati u njegovo prijašnje stanje. Pravo na naknadu može se ostvariti bilo na pojedinačnoj ili zajedničkoj osnovi ili po obje navedene osnove. Naknada će se osigurati, kako za štetne posljedice po privređivanje za život zasnovano na običajima, tako i za nepovoljne učinke na gospodarsku djelatnost uvjetovane redovnim primanjem ili zaradom. Pojam “privređivanja zasnovanog na običajima” zahtijeva rastezljivo tumačenje (na način da obuhvaća i suvremene prilagodbe poput etnoturizma ili proizvodnje hrane). Pri određivanju naknade, klijenti će na odgovarajući način povesti računa o štetnim socijalnim učincima projekta na ustaljene načine življenja i obiteljski život starosjedilačkih naroda. To će se obaviti u suradnji s predstavnicima starosjedilačkih naroda i stručnjacima. Odredbe ove točke primjenjuju se i u slučajevima kada je klijent naknadu dužan platiti tijelima lokalne ili područne vlasti.
29. Prihvatljive i zakonski izvedive načine osiguravanja naknade i provedbe RPSN-a potrebno je razmotriti tijekom savjetovanja s pripadnicima starosjedilačkih naroda. Na temelju tih

⁷⁸ Tu se može raditi o pisanim bilješkama i zapisnicima i/ili zvučnim zapisima

savjetovanja, potrebno je osmisliti i dogovorno utvrditi mehanizam za doznačivanje naknade i/ili sredstva. Prema potrebi, klijent bi se trebao pobrinuti i za pružanje pomoći/potpore ne bi li omogućio uspostavu odgovarajućih sustava upravljanja i rukovođenja.

30. Kroz postupak svrsishodnog savjetovanja s pripadnicima zahvaćenih starosjedilačkih naroda i njihovog upućenog sudjelovanja⁷⁹, klijent će im pružiti mogućnosti korištenja razvojnih pogodnosti primjerenih njihovoj kulturi. Te mogućnosti trebaju biti u razmjeru s težinom posljedica projekta, a cilj bi im trebao biti odgovarajuće unaprjeđivanje životnog standarda i uvjeta življenja te promicanje dugoročne održivosti prirodnih dobara o kojima bi oni mogli zavisiti. Razvojne pogodnosti utvrđene sukladno zahtjevima ovoga IZ-a klijent će dokumentirati i pravodobno ih staviti na raspolaganje. Snažnu potporu treba pružiti djelatnostima privređivanja zasnovanog na običajima, uključujući ustaljene gospodarske djelatnosti i njihove suvremene izvedenice poput obrtništva i etnoturizma.

Posebni zahtjevi

31. Kako starosjedilački narodi mogu biti osobito osjetljivi na niže navedene posljedice projekata, povrh spomenutih općih zahtjeva, primjenjivat će se i sljedeći posebni zahtjevi. Ono što je tim zahtjevima zajedničko jest potreba da klijent:

- s pripadnicima starosjedilačkih naroda stupi u pregovore u dobroj vjeri;
- osigura upućeno sudjelovanje pripadnika starosjedilačkih naroda; i
- dobije prethodni svojevolian i upućeni pristanak⁸⁰ pripadnika starosjedilačkih naroda prije početka bilo koje od djelatnosti opisanih u točki 32. do 37 .

U bilo kojem od sljedećih slučajeva, klijent će posegnuti za uslugama stručno osposobljenih neovisnih sociologa radi pomoći u provođenju i dokumentiranju djelatnosti opisanih u točki 32. do 37.

Učinci na zemlju koju starosjedilački narodi koriste po ustaljenom ili običajnom pravu

32. Kako su starosjedilački narodi često tijesno povezani sa zemljom koju koriste po običajnom pravu, kao i sa šumama, vodnim dobrima, divljim biljnim i životinjskim svijetom i inim prirodnim bogatstvima koja se na njoj nalaze, potrebna je posebna pozornost ako projekt pogađa te sponje. Premda na toj zemlji možda i ne postoji zakonsko pravo vlasništva sukladno domaćim propisima, činjenica da je zajednice starosjedilačkih naroda, pa makar i na sezonskoj ili cikličkoj osnovi, koriste za potrebe preživljavanja ili u kulturne, obredne ili duhovne svrhe koje određuju njihovu samobitnost i zajedništvo, nerijetko je potkrijepljena dokazima i dokumentirana.
33. Ako klijent predlaže izvođenje projekta ili komercijalno iskorištavanje prirodnih bogatstava na zemljištu koje po običajnom pravu koriste pripadnici starosjedilačkog naroda, pri čemu se očekuje da će po njihova sredstva za život koja se na njemu nalaze ili njegove kulturne,

⁷⁹ Kako je opisano u točki 22. do 25. ovog IZ-a.

⁸⁰ Davanje pristanka se odnosi na postupak kojim zahvaćena zajednica starosjedilačkog naroda, u skladu sa svojim kulturnom predajom, običajima i ustaljenim postupanjem, donosi odluku o tome hoće li se uključiti u predloženi projekt.

obredne ili duhovne namjene koje određuju njihovu samobitnost i zajedništvo nastupiti štetne posljedice⁸¹, klijent će namjene tog zemljišta poštivati na sljedeći način:

- U dobroj će vjeri stupiti u pregovore sa zahvaćenim zajednicama starosjedilačkih naroda i dokumentirati njihovo upućeno sudjelovanje i pristanak dan slijedom pregovora.
- Dokumentirat će napore koje je uložio ne bi li izbjegao ili barem na najmanju moguću mjeru sveo veličinu zemljišta koje pripadnici starosjedilačkih naroda koriste, u njihovom je posjedu i/ili vlasništvu, a koje je predloženo za potrebe projekta.
- Namjenu starosjedilačkog zemljišta dokumentirat će stručnjaci u suradnji sa zahvaćenim zajednicama starosjedilačkih naroda, ne dovodeći pritom u pitanje nikakva druga prava koja bi njihovi pripadnici mogli polagati na to zemljište.
- Zahvaćene zajednice starosjedilačkih naroda bit će upućene u prava koja u odnosu na svoje zemljište imaju prema domaćim propisima, uključujući svaki domaći zakon kojim se priznaju običajna prava posjeda ili korištenja.
- Klijent će zahvaćenim zajednicama starosjedilačkih naroda u najmanju ruku ponuditi naknadu i pokretanje propisnog postupka koji je svima koji na zemljištu imaju puno zakonsko pravo vlasništva dostupan u slučaju komercijalnog iskorištavanja njihovog zemljišta, zajedno s razvojnim mogućnostima primjerenim njihovoj kulturi, s time da će naknada u vidu zemlje ili naknada u naravi, gdje god je to izvedivo, biti ponuđena namjesto novčane naknade.
- Klijent će zahvaćenim starosjedilačkim zajednicama dati dovoljno vremena kako bi dogovor postigli među sobom, pri čemu im ni izravno ni posredno neće nametati svoju volju.
- Radi pomoći u dobivanju pristanka zajednice na projekt/predloženu namjenu zemljišta i paket mjera ublažavanja posljedica, klijent se može obratiti tijelu poput pučkog pravobranitelja i/ili kakve druge slične javne ustanove u sklopu mjerodavnog domaćeg sustava.

34. Za trajanja provedbe projekta, klijent će Banku trenutno upoznati sa svim sporovima između njega i pripadnika starosjedilačkih naroda, a koji su ostali bez rješenja i nakon što su prošli kroz žalbeni mehanizam uspostavljen za potrebe projekta. Banka će ocijeniti stanje i donijeti odluku o odgovarajućem pristupu rješavanju spornog pitanja.

Izmještanje starosjedilačkih naroda sa zemlje koju koriste po ustaljenom ili običajnom pravu

35. Klijent će istražiti sva izvediva zamjenska projektna rješenja ne bi li se izbjeglo izmještanje pripadnika starosjedilačkih naroda sa zemljišta koje zajednički koriste i zaposedaju po ustaljenom ili običajnom pravu. Ako je izmještanje neizbježno, klijent mu neće pristupiti prije nego što od zahvaćenih zajednica starosjedilačkog naroda ne dobije svojevoljan i upućen prethodni pristanak slijedom pregovora vođenih u dobroj vjeri. Ti pregovori zahtijevaju uvažavanje zakona, predaja i običaja starosjedilačkog naroda i njegovog prava posjeda na predmetnom zemljištu, kao i puno sudjelovanje njegovih pripadnika. Svako izmještanje pripadnika starosjedilačkog naroda obaviti će se u skladu sa Planom preseljenja i zahtjevima koji IZ-a 5. Pripadnici starosjedilačkog naroda moraju dobiti poštenu i pravednu naknadu za zemljišta, područja i dobra koja su se ustalila u njihovom vlasništvu ili su ih na

⁸¹ Štetne posljedice mogu, između ostaloga, uključivati posljedice nastale uslijed gubitka imovine ili dobara, ograničavanja uporabe zemljišta ili obavljanja djelatnosti vezanih uz ustaljeni način života, a koje proizlaze iz projektnih djelatnosti.

koji drugi način zaposjedali ili koristili, a koja su im bez njihovog prethodnog svojevollnog i upućenog pristanka oduzeta, otuđena, zaposjednuta, koriste se ili su oštećena kao posljedica projekta.

36. Ako razlog za njihovo izmještanje prestane postojati, izmještenim pripadnicima starosjedilačkog naroda bi se, kad god je to izvedivo, trebao omogućiti povratak na zemljište koju su zaposjedali po ustaljenom ili običajnom pravu, a zemljište bi se u potpunosti trebalo vratiti u prijašnje stanje.

Kulturna dobra

37. Kada se za potrebe projekta predlaže korištenje kulturnih dobara, znanja, umotvorina ili običaja starosjedilačkih naroda u komercijalne svrhe, klijent će njihove pripadnike uputiti u: (i) njihova prava prema domaćim popisima; (ii) opseg i narav predloženog komercijalnog iskorištavanja; i (iii) možebitne posljedice tog iskorištavanja. Klijent će takvom komercijalnom iskorištavanju pristupiti samo ako: (i) sa zahvaćenim zajednicama starosjedilačkog naroda stupa u pregovore u dobroj vjeri; (ii) dokazima potkrijepi njihovo upućeno sudjelovanje i njihov prethodni svojevolljan i upućeni pristanak na tu djelatnost; i (iii) osigura pošteno i pravedno sudjelovanje u koristima od komercijalnog iskorištavanja tih znanja, umotvorina ili običaja, u skladu s njihovim navadama i predajom.

EBRD-ov izvedbeni zahtjev br. 8: Kulturna baština

Uvod

1. EBRD je svjestan važnosti kulturne baštine za sadašnje i buduće naraštaje. U skladu s Konvencijom o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine i Konvenciji o zaštiti nematerijalne baštine, cilj ovog izvedbenog zahtjeva je zaštititi nenadomjestivu kulturnu baštinu i navesti klijente na izbjegavanje ili ublažavanje štetnih posljedica po kulturnu baštinu u obavljanju njihovih poslovnih djelatnosti. K tome, zahtjevi koji se ovim IZ-om postavljaju u vezi s korištenjem kulturne baštine za potrebe projekta dijelom se temelje na normama utvrđenim Konvencijom o biološkoj raznolikosti. Banka podupire predostrožan pristup gospodarenju i služenju kulturnom baštinom u skladu s Deklaracijom iz Rija.
2. Kao dobro u službi gospodarskog i društvenog razvitka, kulturna je baština izvor dragocjenih povijesnih i znanstvenih spoznaja i sastavni dio kulturne samobitnosti, običaja i opstojnosti pojedinog naroda.
3. U ostvarivanju navedenih ciljeva zaštite i očuvanja, Banka se rukovodi mjerodavnim međunarodnim konvencijama i inim aktima te podupire njihovu provedbu.⁸² EBRD je također svjestan kako se sve strane trebaju pridržavati zakona i propisa koji se odnose na kulturnu baštinu na području utjecaja određenog projekta, kao i obveza koje je zemlja u kojoj Banka izvršava svoj posao preuzela prema mjerodavnim međunarodnim ugovorima i sporazumima. Spomenuto zakonodavstvo obuhvaća zakone o kulturnoj baštini i starinama, zakone o prostornom uređenju i građenju, propise o područjima očuvanja ili zaštićenim područjima, te druge zakone i propise kojima se uređuje izgrađeni okoliš od povijesnog značaja ili zakone koji se odnose na zaštitu starosjedilačkih naroda.

Ciljevi

4. Ciljevi ovog izvedbenog zahtjeva ("IZ-a") su:
 - poduprijeti očuvanje kulturne baštine u okviru projekata financiranih sredstvima EBRD-a;
 - zaštititi kulturnu baštinu od štetnih posljedica projektnih djelatnosti;
 - promicati ravnopravno sudjelovanje u koristima od služenja kulturnom baštinom u obavljanju poslovnih djelatnosti;
 - promicati svijest o kulturnoj baštini i poštovanje prema njoj gdje god je to moguće.
5. Ovim se IZ-om pred klijente postavlja okvir za zaštitu kulturne baštine izbjegavanjem i, tamo gdje to nije izvedivo, smanjivanjem i ublažavanjem svih štetnih posljedica koje mogu proisteći iz djelatnosti financiranih sredstvima EBRD-a, i to na primjeren i razmjeren način.

⁸² Između ostaloga, radi se o sljedećim aktima:

- Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine iz 1972. (UNESCO-va Konvencija o svjetskoj baštini)
- Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine iz 2003. (UNESCO-ova Konvencija o nematerijalnoj baštini)
- Konvencija o zaštiti podvodne baštine iz 2001. (UNESCO-ova Konvencija o podvodnoj baštini)
- Okvirna konvencija Vijeća Europe o vrijednosti kulturne baštine za društvo iz 2005.
- Povelja australskog ICOMOS-a (Međunarodnog odbora za spomenike i spomeničke cjeline graditeljske baštine) o zaštiti mjesta od kulturnog značaja (*Povelje iz Burre*) (Australški ICOMOS)

Područje primjene

6. Ova se politika primjenjuje kada je izgledno da bi projekt mogao imati posljedice po nenadomjestivu kulturnu baštinu. Odredbe ovog IZ-a se primjenjuju bez obzira na to je li neko dobro kulturne baštine zakonski zaštićeno ili je već prethodno okrnjeno.
7. U smislu ovog IZ-a, pojam kulturne baštine se određuje kao skupina dobara naslijeđenih iz prošlosti, koje ljudi, neovisno o njihovom vlasniku, prepoznaju kao odraz i izričaj njihovih vrijednosti, uvjerenja, spoznaja i predaja koje se neprestano razvijaju. Ovaj pojam obuhvaća materijalnu (fizičku) i nematerijalnu baštinu, čije je razgraničenje predmetom pozamašnih rasprava među stručnjacima. Kulturna se baština može vrednovati na lokalnoj, područnoj ili državnoj razini ili u okvirima međunarodne zajednice.⁸³
 - Fizička kulturna baština podrazumijeva pokretne i nepokretne predmete, lokalitete, skupine građevina te prirodna obilježja i krajobrazne od arheološkog, paleontološkog, povijesnog, arhitektonskog, vjerskog, estetskog ili inog kulturnog značaja.
 - Nematerijalna kulturna baština podrazumijeva običaje, prikaze, izričaje, znanja, vještine, kao i s njima povezana pomagala, predmete, rukotvorine i kulturne prostore, koje zajednice, skupine i, u nekim slučajevima, pojedinci prepoznaju kao dio svoje kulturne baštine i koje se prenose s jednog naraštaja na drugi.⁸⁴
8. EBRD je svjestan da lokaliteti ili predmeti koji se zbog svoje vrijednosti ili značaja smatraju kulturnom baštinom mogu biti otkriveni na neočekivanim mjestima za trajanja same provedbe odobrenog projekta. Shodno tome, projekt će podlijegati odredbama ovog IZ-a ako:
 - uključuje znatno iskapanje, rušenje, micanje zemlje, potapanje ili druge promjene u fizičkom okolišu;
 - ako se provodi na lokalitetu ili u blizini lokaliteta koji predstavlja kulturnu baštinu i kao takvog ga je priznala zemlja u kojoj se provodi dotični posao; ili
 - ako bi mogao imati štetne posljedice po kulturu, spoznaje i običaje starosjedilačkih naroda.
9. Primjenjivost ovog IZ-a u drugim slučajevima utvrdit će Banka tijekom postupka okolišne i socijalne procjene (vidi točku 10. u nastavku). Projekte izričito zamišljene radi podupiranja očuvanja kulturne baštine ili gospodarenja kulturnom baštinom Banka razmatra na pojedinačnoj osnovi. Ako se ovaj IZ primjenjuje, Banka će u dogovoru s klijentom utvrditi način na koji će se njime postavljeni zahtjevi rješavati i prevladati u okviru sveukupnog okolišnog i socijalnog plana djelovanja (OSPD-a) i/ili upravljačkog sustava klijenta. Zahtjevi u pogledu okolišne i socijalne procjene izneseni su u IZ-u 1. i 10.

⁸³ Ovo određenje pojma je u skladu s Okvirnom konvencijom Vijeća Europe o vrijednosti kulturne baštine za društvo. Kulturna baština je poznata i kao kulturno nasljeđe, kulturna dobra, kulturna bogatstva ili kulturno blago.

⁸⁴ Kako je utvrđeno u Konvenciji o nematerijalnoj baštini.

Zahtjevi

Procjena

Ispitivanje mogućih opasnosti i posljedica po kulturnu baštinu

10. U ranom stadiju postupka okolišne i socijalne procjene (vidi IZ 1.), klijent će ustanoviti je li izgledno da bi neko kulturno dobro moglo pretrpjeti štetne posljedice uslijed projekta i ocijeniti vjerojatnost bilo kakvih slučajnih otkrića (vidi točku 16. ovog IZ-a). Klijent će se pritom savjetovati s nadležnim ministarstvima, stručnjacima i domaćim stanovništvom, već prema potrebi.⁸⁵ Razmjeri proučavanja kulturnih dobara trebali bi biti dovoljni za utvrđivanje značajki svih mogućih opasnosti i posljedica, u skladu s predostrožnim pristupom i uz vođenje računa o pitanjima koja brinu mjerodavne dionike.

Posljedice po nematerijalnu baštinu

11. Premda katkad nisu toliko očite kao posljedice po materijalnu kulturnu baštinu, posljedice po nematerijalnu kulturnu baštinu mogu biti jednako značajne. Ako je sredina presudna za opstanak vještina i uvjerenja koja tvore dio predaje, bilo kakvo premještanje ili odvajanje moglo bi izazvati nestanak znanja i vjerovanja koje su dijelom te predaje i/ili odumiranje manjinskih narječja i jezika te u konačnici dovesti do raspada zajednice.

Izbjegavanje posljedica

12. Klijent je odgovoran za smještanje i osmišljanje projekta na način da se izbjegne nanošenje znatnije štete kulturnoj baštini. Ako se možebitne posljedice ustanove već u ranim stadijima razvoja projekta, prednost treba dati izbjegavanju štetnih posljedica dok je još u tijeku njegovo osmišljanje i odabir mjesta njegovog izvođenja.

Ocjena posljedica koje nije moguće izbjeći

13. Ako je izbjegavanje posljedica nemoguće, klijent će na temelju nalaza prethodnih ispitivanja provesti istraživanja potrebna ne bi li se ocijenile možebitne posljedice projekta i, prema potrebi, neophodne izmjene projektnog rješenja. Opseg ovih istraživanja bit će utvrđen u dogovoru s Bankom, ovisno o pojedinom slučaju. Istraživanja će provesti stručnjaci za kulturnu baštinu s odgovarajućom spremom i iskustvom, i to bilo u okviru okolišne i socijalne procjene u skladu s IZ-om 1. ili odvojeno. EBRD može zatražiti uključivanje vanjskih stručnjaka.

14. Ocjena i ublažavanje posljedica po kulturnu baštinu obaviti će se u skladu s mjerodavnim odredbama državnih i/ili lokalnih zakona, propisa i planova upravljanja zaštićenim područjima, obvezama države prema međunarodnim pravnim aktima i međunarodno prihvaćenim dobrim običajima. U većini zemalja u kojima EBRD obavlja svoje poslove, zakoni zabranjuju uklanjanje predmeta i rušenje cjelina koje predstavljaju materijalna kulturna dobra. Međunarodno prihvaćeni dobri običaji, između ostaloga, obuhvaćaju arheološka ili paleontološka snimanja terena, laboratorijska ispitivanja pronađenih predmeta, izložbe na kojima se predstavljaju nova otkrića i dokumentiranje.

⁸⁵ Vidi IZ 1. i 10. U slučaju projekata iz skupine A, ta bi pitanja trebalo razmotriti tijekom sastanka posvećenog određivanju obuhvata procjene okolišnih i socijalnih učinaka. Vidi točku 10. IZ-a 10.

Ovladavanje posljedicama po kulturnu baštinu

15. Na temelju nalaza snimanja terena, stručne ocjene značaja kulturnih dobara, zahtjeva iz domaćeg zakonodavstva i mjerodavnih međunarodnih konvencija, kao i ishoda savjetovanja sa zahvaćenim domaćim stanovništvom (vidi točku 17. ovog IZ-a), od klijenta će se tražiti razrada odgovarajućih mjera radi smanjivanja i ublažavanja svih štetnih posljedica po kulturnu baštinu, zajedno s terminskim planom provedbe tih mjera i za to potrebnim proračunskim sredstvima. Ove mjere ublažavanja mogu biti uvrštene u okolišni i socijalni plan djelovanja za dotični projekt ili u posebni plan upravljanja kulturnom baštinom. Isto tako, klijent će se pobrinuti da mu na raspolaganju bude školovano i stručno osposobljeno osoblje radi nadgledanja provedbe mjera ublažavanja i da svi izvođači koji rade na projektu raspolazu neophodnim sposobnostima i stručnim znanjem, te da se njihovim radom upravlja i prati ga se u skladu s točkom 19. IZ-a 1.

Postupanje prilikom slučajnih otkrića

16. Klijent će se pobrinuti za uvođenje mjera za upravljanje slučajnim otkrićima, to jest, materijalnim kulturnim dobrima na koje se neočekivano naiđe tijekom provedbe projekta. Te mjere obuhvaćaju obavješćivanje mjerodavnih nadležnih tijela o otkrivenim predmetima ili cjelinama, upozoravanje projektnog osoblja na mogućnost nailaska na slučajna otkrića i ograđivanje područja na kojem je došlo do otkrića radi izbjegavanja svih daljnjih doticaja ili uništavanja. Klijent neće dirati nikakva slučajna otkrića sve dok ovlašteni i odgovarajuće osposobljeni stručnjak ne obavi ocjenu i dok se ne utvrde mjere u skladu s domaćim propisima i ovim IZ-om.

Savjetovanje sa zahvaćenim domaćim stanovništvom

17. Ako postoji mogućnost da će projektom biti zahvaćena kakva kulturna dobra, klijent će se posavjetovati sa zahvaćenim domaćim stanovništvom zemlje domaćina koje ta dobra koristi, ili još pamti da ih je u prošlosti koristilo u dugoročne kulturne svrhe, a kako bi se ustanovila kulturna dobra od važnosti i da bi klijent pri donošenju svojih odluka poveo računa o gledištima zahvaćenog domaćeg stanovništva o tim kulturnim dobrima. Klijent će zahvaćeno domaće stanovništvo na transparentan način i primjerenim riječima upoznati s opsegom, mjestom izvođenja i trajanjem projekta, te svim djelatnostima koje bi za sobom mogle povlačiti posljedice po kulturnu baštinu. To se savjetovanje mora obaviti u skladu sa zahtjevima IZ-a 10., a može biti i dio šireg postupka savjetovanja o okolišnim i socijalnim učincima projekta u skladu s IZ-om 10. U savjetovanju će sudjelovati i mjerodavna državna ili lokalna nadzorna tijela zadužena za zaštitu kulturne baštine. Posljedice po kulturnu baštinu bit će ublažene na odgovarajući način, uz upućeno sudjelovanje pripadnika zahvaćenog domaćeg stanovništva.
18. Ako postoji mogućnost da će kulturna dobra uslijed projekta pretrpjeti znatnu štetu, a njihovo oštećenje ili nestanak može ugroziti kulturnu ili gospodarsku opstojnost domaćeg stanovništva u zemlji projekta, koje ta kulturna dobra koristi u dugoročne kulturne svrhe, klijent će ispoštovati zahtjeve iz točke 17. i proslijedit će s radom samo ako: (i) s pripadnicima zahvaćenog domaćeg stanovništva stupi u pregovore u dobroj vjeri; i (ii) dokazima potkrijepi njihovo upućeno sudjelovanje i uspješan ishod pregovora.

Korištenje kulturne baštine za potrebe projekta

19. Ako je prijedlog da se kulturna dobra, znanja, umotvorine ili običaji u kojima se očituju ustaljeni načini života domaćeg stanovništva koriste u komercijalne svrhe u sklopu projekta,

EBRD-ov izvedbeni zahtjev br. 9: Financijski posrednici

Uvod

1. Za EBRD, rad s FP-ima jedan je od ključnih načina promicanja održivih financijskih tržišta i pronalaženja puta za usmjeravanje njegovih sredstava prema sitnom, malom i srednjem poduzetništvu (MSP-u). Kroz svoju mrežu partnerskih FP-a, EBRD je u stanju podupirati gospodarski razvoj poduzetništva u razmjerima manjim od onih u kojima bi to bilo moguće putem njegovih izravnih ulaganja. EBRD podupire čitav niz različitih pružatelja financijskih usluga, uključujući, između ostaloga, otvorene investicijske fondove s privatnom ponudom, banke, davatelje najмова, osiguravajuća društva i mirovinske fondove. FP-i se bave čitavim nizom djelatnosti poput mikrokreditiranja, kreditiranja malog i srednjeg poduzetništva, trgovinskog kreditiranja, srednjoročnog i dugoročnog financiranja poduzeća i stambenog kreditiranja.
2. Već i sama narav posredničkog financiranja podrazumijeva da će EBRD odgovornost za ocjenu predmetnog posla i njegovo praćenje, kao i svekoliko upravljanje portfeljem, prenijeti na FP-a. Upravljanje okolišnim i socijalnim rizicima sastavni je dio odgovornosti koje se prenose na FP-a. No, zbog naravi svog odnosa s FP-om, Banku i dalje zanima ocjena i praćenje ne bi li ustanovila je li FP na odgovarajući način riješio okolišne i socijalne rizike vezane uz njegove poslovne djelatnosti. Točni uvjeti prijenosa ovlasti i EBRD-ovog nadzora ovisit će o nizu čimbenika, uključujući narav FP-a i njegovih poslovnih djelatnosti, vrstu predviđenog financiranja i poslovne prilike u dotičnoj zemlji.

Ciljevi

3. Ciljevi ovog IZ-a su:
 - uspostaviti spretan sustav pomoću kojeg svoju zadaću promicanja održivog razvoja Banka može ispunjavati i svojim ulaganjima preko FP-a, u skladu s najboljim međunarodnim običajima na području poslovnih financijskih usluga;
 - omogućiti FP-ima upravljanje okolišnim i socijalnim rizicima vezanim uz njihove poslovne djelatnosti i promicati dobre okolišne i socijalne običaje među njihovim klijentima;
 - promicati dobro upravljanje okolišem i ljudskim potencijalima unutar FP-a.

Područje primjene

4. Ovaj se izvedbeni zahtjev primjenjuje na sve projekte koji su sukladno točki 24. ove politike svrstani u skupinu "FI" (tj. "FP").
5. U smislu ovog IZ-a, izraz "projekt" se rabi kada se govori o određenom poslu EBRD-a s FP-om, dočim se izraz "podprojekt" rabi kada se govori o klijentima / projektima koje financiraju FP-i.
6. Ako EBRD financira neku kreditnu liniju ili kakva druga namjenska kreditna sredstva, zahtjevi iz ovog IZ-a će se primjenjivati na sve podprojekte koji se financiraju uz korištenje EBRD-ovih sredstava.

7. Ako EBRD nekom FP-u osigurava sredstva ulaganjem u njegov kapital ili kvazi-kapital, zahtjevi iz ovog IZ-a će se primjenjivati na portfelj svih poslovnih projekata tog FP-a začetih od trenutka kada je EBRD postao vlasnik udjela ili ulagač, ovisno o odredbama točke 16 ovoga IZ-a.
8. Ako EBRD ocijeni da neki projekt iz skupine FI za sobom povlači neznatne, ili ne nosi nikakve neželjene okolišne ili socijalne rizike, ne primjenjuju se nikakvi posebni zahtjevi, a FP ne treba usvajati nikakve postupke upravljanja okolišnim i socijalnim rizicima.

Zahtjevi

Postupci dubinskog snimanja i praćenja okolišnih i socijalnih prilika

9. FP će usvojiti i provesti postupke dubinskog snimanja i praćenja okolišnih i socijalnih prilika (u daljnjem tekstu "Postupci"), koji će biti u razmjeru s razinom okolišnih i socijalnih rizika vezanih uz njegove poslovne djelatnosti i vrstom projekta koji provodi s EBRD-om. Ti će Postupci biti utvrđeni u dogovoru s EBRD-om.
10. Ako je FP u stanju dokazati da je već uspostavio sustav postupaka za upravljanje okolišnim i socijalnim rizicima, EBRD će razmotriti njihov sadržaj i FP-ovu sposobnost njihovog provođenja u odnosu na zahtjeve iz ovog IZ-a.
11. FP će svoje Postupke osmisliti na način kojim će se osigurati ispunjavanje zahtjeva iz točke 13. do 16. ovoga IZ-a. Postupci će, prema potrebi, obuhvaćati i mehanizme procjene i praćenja rizika, uključujući:
 - podjelu predloženih podprojekata prema njihovoj rizičnosti;
 - obavljanje dubinskog snimanja klijenata i podprojekata u razmjeru s uočenim rizicima;
 - ustrojavanje podprojekata na način da ispunjavaju domaće zahtjeve na području okoliša, zdravstva, sigurnosti, radnih odnosa i javnih savjetovanja, uključujući, prema potrebi, i obvezivanje klijenata na provedbu planova djelovanja radi ispravljanja propusta; i
 - praćenje podprojekata ne bi li se osiguralo pridržavanje domaćih zahtjeva na području zdravstva, sigurnosti, radnih odnosa i javnih savjetovanja te, prema potrebi, planova djelovanja radi ispravljanja propusta.
12. Radi pomoći FP-ima pri stavljanju Postupaka u stvarnu primjenu, EBRD je razradio priručnik za upravljanje okolišnim i socijalnim rizicima ("ePriručnik"), koji sadrži primjerne Postupke i smjernice za različite vrste FP-a i financijskih usluga. FP-i koji još nisu uveli odgovarajuće postupke dužni su se poslužiti mjerodavnim dijelovima ePriručnika koji se odnose na podprojekte u pitanju.

Zahtjevi vezani uz podprojekte

13. FP-i će sve podprojekte temeljito ispitati u odnosu na EBRD-ov popis projekata isključenih iz okolišnih i socijalnih razloga, sadržan u prilogu 1. ovoga IZ-a. Podprojekti koji uključuju djelatnosti uvrštene u taj popis ne ispunjavaju uvjete za dobivanje potpore FP-a, a zahtjevi koji se odnose na te djelatnosti moraju se odbiti.
14. U prilogu 2. ovoga IZ-a navodi se niz poslovnih djelatnosti koje za sobom nose velike socijalne i okolišne rizike. Ako podprojekt uključuje djelatnosti navedene u prilogu 2. ovoga IZ-a, FP će ga uputiti Banci na razmatranje i osigurati njegovu usporedbu s

15. FP-i će od svih klijenata zahtijevati pridržavanje domaćih propisa i normi vezanih uz (i) okoliš, (ii) javna savjetovanja i (iii) radne odnose, uključujući, između ostaloga, zdravlje i zaštitu na radu, dječji rad, prisilni rad, zabranu diskriminacije kod zapošljavanja i slobodu udruživanja i kolektivnog pregovaranja.
16. Ako sredstva za projektno financiranje⁸⁶ FP-i odobravaju iz kreditne linije EBRD-a, pri čemu se ukupni kapitalni troškovi projekta procjenjuju na 10 milijuna USD ili više, a radi se o podprojektima koji uključuju (i) gradnju novih ili (ii) proširenje ili dogradnju postojećih sadržaja čije promjene svojim razmjerima ili opsegom mogu izazvati znatne dodatne okolišne ili socijalne posljedice, od dotičnih će se podprojekata tražiti ispunjavanje zahtjeva iz EBRD-ovog IZ-a 1. do 8. i IZ-a 10.
17. EBRD može postaviti dodatne ili podredne okolišne i socijalne zahtjeve, ovisno o naravi FP-a i njegovog portfelja i zemlji u kojoj se obavlja posao.⁸⁷

Organizacijske pretpostavke unutar FP-a

18. FP će u svako doba provoditi politiku, sustave i postupke upravljanja ljudskim potencijalima u skladu s EBRD-ovim izvedbenim zahtjevom br. 2. - Radni odnosi i uvjeti rada.
19. FP će jednog od članova svoje uprave imenovati radi preuzimanja svekolike odgovornosti za okolišna i socijalna pitanja, uključujući provedbu ovih Postupaka.
20. Ovisno o svojoj veličini i svojim poslovnim djelatnostima, FP bi također trebao (i) imenovati jednog ili više djelatnika odgovornih za nadgledanje svakodnevne primjene Postupaka u smislu ovog IZ-a i pružanje potpore u njihovoj provedbi; i (ii) osigurati da im na raspolaganju budu odgovarajući stručnjaci, bilo vlastiti ili vanjski, radi ocjene poslova koji bi za sobom mogli nositi visoke okolišne ili socijalne rizike.

⁸⁶ Projektno financiranje je "način financiranja kod kojeg zajmodavatelj prvenstveno vodi računa o prihodima koje ostvaruje pojedini projekt, kako kao izvor sredstava za otplatu, tako i kao jamstvo za slučaj izloženosti riziku. Ova vrsta financiranja se obično koristi za velika, složena i skupa postrojenja kao što su, primjerice, elektrane, pogoni za preradu kemijskih proizvoda, rudnici, prometna, okolišna i telekomunikacijska infrastruktura. Projektno financiranje može poprimati oblik financiranja izgradnje novog kapitalnog postrojenja ili refinanciranja postojećeg postrojenja, uz poboljšanja ili bez njih. Kod takvih poslova, zajmodavatelju se obično plaća isključivo, ili gotovo isključivo, iz sredstava ostvarenih ugovorom o proizvodnim ostvarenjima postrojenja, kao što je električna energija koju prodava elektrana. Zajmoprimatelj je obično subjekt posebne namjene (*Special Purpose Entity*) koji ne smije obavljati niti jednu drugu zadaću osim gradnje postrojenja, preuzimanja vlasništva nad njime i upravljanja njegovim radom. Zbog toga otplata prvenstveno ovisi o novčanim tokovima projekta i jamstvene vrijednosti projektne imovine." Izvor: Bazelski odbor za nadzor banaka, međunarodno približavanje mjerenja kapitala i kapitalnih standarda ("Basel II"), studeni 2005. <http://www.bis.org/publ/bcbs118.pdf>.

⁸⁷ Na primjer, ako zemlja nije potvrdila sve temeljne konvencije MOR-a [konvencije MOR-a 29 i 105 (prisilni rad i rad na ime otplate duga), 87 (sloboda udruživanja), 98 (pravo na kolektivno pregovaranje), 100 i 111 (diskriminacija), 138 (dobni prag) 182 (najgori oblici dječjeg rada)] i ugradila ih u domaće zakonodavstvo.

21. FP će se pobrinuti da svi mjerodavni djelatnici budu jasno upućeni u sve Postupke i zahtjeve postavljene točkom 9. do 20. ovog IZ-a i prođu odgovarajuću obuku ne bi li se osiguralo da raspoložu neophodnim sposobnostima i potporom za njihovu provedbu.

Izvjешćivanje EBRD-a

22. FP će EBRD-u podnositi redovna (najčešće godišnja) izvješća o provedbi Postupaka i okolišnim i socijalnim ostvarenjima svog ulagateljskog / zajmodavateljskog portfelja. Jedinstveni obrasci za izvješćivanje sadržani su u ePriručniku.

Uključivanje dionika

23. FP će uspostaviti sustav za upoznavanje vanjskih dionika s okolišnim i socijalnim pitanjima, kao što je, primjerice, jedinstvena služba za rješavanje javnih upita i primjedbi vezanih uz okolišna i socijalna pitanja. FP će na te upite i primjedbe odgovarati na pravodoban način.

Najbolji običaji

24. EBRD potiče sve svoje FP-e na pridržavanje najboljih običaja upravljanja održivošću u svim njihovim zajmodavateljskim i ulagateljskim poslovima, bez obzira na to jesu li financirani sredstvima EBRD-a ili ne. Poglavitito, FP-i se potiču na:

- redovno izvješćivanje svojih vanjskih dionika o tome kako rješavaju okolišna i socijalna pitanja u obavljanju svoje djelatnosti i poslova, što se, primjerice, može ostvariti uvrštavanjem poglavlja sa sažetim prikazom obveza FP-a prema zahtjevima iz ovog IZ-a u njegovo godišnje izvješće, na njegove internetske stranice, ili u kakav drugi javni dokument;
- ulaganje napora u primjenu najboljih običaja na svoj unutarnji sustav upravljanja okolišem (uključujući učinkovito korištenje energije i dobara, smanjivanje i oporabu otpada);
- širenje primjene Postupaka u smislu ovog IZ-a i ePriručnika na sve svoje poslovne djelatnosti, uključujući one na koje se ovaj IZ ne primjenjuje;
- prema potrebi, prepoznavanje mogućnosti za razvoj financijskih usluga koji donose veliku okolišnu i/ili socijalnu korist (na primjer, financijskih sredstava za ulaganja u djelatnosti kojima se promiče energetska učinkovitost, korištenje obnovljivih izvora energije i biološka raznolikost, proizvoda usmjerenih prema ženskom poduzetništvu, pristupa zajmovima za sitno poduzetništvo itd.).

Opširnije smjernice o najboljim običajima sadržane su u EBRD-ovom ePriručniku. FP-i bi također trebali razmotriti priključivanje međunarodnim inicijativama kojima se promiču najbolji običaji na području financijskih usluga, kao što su Ekvatorska načela, Financijska inicijativa UNEP-a (Programa UN-a za okoliš) i Načela odgovornog ulaganja⁸⁸.

⁸⁸ www.equator-principles.com; www.unepfi.org; www.unpri.org.

Prilog 1. IZ-a 9:

EBRD-ov popis projekata isključenih iz okolišnih i socijalnih razloga

EBRD neće svjesno financirati, bilo izravno ili posredno, projekte koji uključuju sljedeće djelatnosti:

- a) proizvodnju ili trgovinu bilo kojim proizvodom odnosno obavljanje bilo koje djelatnosti koja se prema zakonima ili propisima zemlje domaćina (tj. domaćim zakonima i propisima) ili međunarodnim konvencijama ili sporazumima smatra nezakonitom ili podliježe postupnom ukidanju ili zabranama na međunarodnoj razini, kao što su:
 - (i) proizvodnja ili trgovina proizvodima koji sadrže PCB-e⁸⁹;
 - (ii) proizvodnja ili trgovina farmaceutskim proizvodima, pesticidima/herbicidima i drugim opasnim tvarima koje podliježu postupnom ukidanju ili zabranama na međunarodnoj razini⁹⁰;
 - (iii) proizvodnja ili trgovina tvarima koje oštećuju ozonski omotač i podliježu postupnom ukidanju na međunarodnoj razini⁹¹;
 - (iv) trgovina divljim biljnim i životinjskim vrstama ili proizvodnja ili trgovina proizvodima od divljih biljnih i životinjskih vrsta uređena CITES-om⁹²;
 - (v) prekogranični promet otpada zabranjen odredbama međunarodnog prava⁹³;
- b) proizvodnja, uporaba ili trgovina nevezanim azbestnim vlaknima ili proizvodima koji sadrže azbest⁹⁴;
- c) djelatnosti zabranjene zakonskim propisima zemlje domaćina ili međunarodnim konvencijama vezanim uz zaštitu bogatstava biološke raznolikosti ili kulturne baštine⁹⁵;
- d) ribolov na moru uz uporabu mreža potegača duljih od 2,5 km;
- e) prijevoz nafte ili drugih opasnih tvari u tankerima koji ne udovoljavaju zahtjevima Međunarodne pomorske organizacije (IMO-a)⁹⁶;

⁸⁹ PCB-i: poliklorirani bifenili – skupina izrazito otrovnih kemikalija. PCB-i se najčešće nalaze u uljnim strujnim transformatorima, kondenzatorima i sklopnim blokovima koji potječu iz razdoblja od 1950. do 1985.

⁹⁰ Mjerodavni akti su Uredba EU-a (EEZ) br. 2455/92 o izvozu i uvozu određenih opasnih kemikalija i njene kasnije izmjene i dopune; UN-ov Jedinствeni popis proizvoda čiju su potrošnju i/ili prodaju vlade zabranile, ukinule, ozbiljno ograničile ili ih nisu odobrile; Konvencija o postupku davanja prethodne upućene suglasnosti za određene opasne kemijske tvari i pesticide u međunarodnoj trgovini (Roterdamska konvencija); Stockholmska konvencija o postojanim organskim onečišćujućim tvarima; WHO-ova Podjela pesticida prema stupnju opasnosti.

⁹¹ Tvari koje oštećuju ozonski omotač (ODS): kemijski spojevi koji reagiraju sa stratosferskim ozonom i oštećuju ga, dovodeći do nastanka opće poznatih "ozonskih rupa". Montrealski protokol sadrži popis ODS-a, njihovog ciljanog smanjenja i rokova postupnog ukidanja. Popis kemijskih spojeva uređenih Montrealskim protokolom, koji obuhvaća aerosole, rashladna sredstva, pjenila, otapala i protupožarna sredstva, se, zajedno s podacima o zemljama potpisnicama i ciljnim rokovima postupnog ukidanja, može dobiti od EBRD-a.

⁹² CITES: Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divljih životinja i biljaka. Popisi vrsta zaštićenih CIETS-om dostupni su na internetskoj adresi www.cites.org/eng/app/index.shtml.

⁹³ Mjerodavni akti su: Uredba (EZ) br. 1013/2006 od 14. lipnja 2006. o otpremi pošiljaka otpada; Odluka C(2001)107 (konačni tekst) Vijeća OECD-a o izmjeni Odluke C(92)39 (konačni tekst) o nadzoru prekograničnog prometa otpada namijenjenog postupcima uporabe; Bazelska konvencija od 22. ožujka 1989. o nadzoru prekograničnog prometa opasnog otpada i njegovog odlaganja.

⁹⁴ To se ne odnosi na kupnju i uporabu cementnih obloga s vezanim azbestom, kod kojih je sadržaj azbesta <20%.

⁹⁵ Mjerodavne međunarodne konvencije, između ostaloga, obuhvaćaju: Konvenciju o zaštiti migratornih vrsta divljih životinja (Bonsku konvenciju); Konvenciju o zaštiti močvara od međunarodne važnosti, naročito kao staništa ptica močvarica (Ramsarsku konvenciju); Konvenciju o zaštiti divljih europskih vrsta i prirodnih staništa (Bernsku konvenciju); Konvenciju o svjetskoj baštini; Konvenciju o biološkoj raznolikosti.

⁹⁶ To uključuje: tankere za koje nisu izdane sve isprave propisane konvencijama MARPOL SOLAS (uključujući, između ostaloga, ispravu o ispunjavanju uvjeta iz Pravilnika o upravljanju sigurnošću - ISM), tankere koje je na crnu listu stavila Europska unija ili su zabranjeni Pariškim memorandumom o suglasnosti o nadzoru države luke (Pariškim

- f) trgovina robom bez potrebnih izvoznih ili uvoznih dozvola ili drugih dokaza o odobrenju provoza od mjerodavnih zemalja izvoza, uvoza i, ako je primjenjivo, provoza.

MOS-om) i tankere čije je postupno isključenje iz plovidbe predviđeno pravilom 13.G Konvencije MARPOL. Ne bi se smio koristiti niti jedan tanker s jednostrukom oplatom stariji od 25 godina.

Prilog 2. IZ-a 9:

Financiranje sljedećih okolišno ili socijalno osjetljivih djelatnosti preko FP-a podliježe upućivanju Banci na razmatranje.

Osnovni izvedbeni zahtjev čije će se ispunjenje očekivati od predloženih poslova naznačen je koso ispisanim slovima.

- a) Djelatnosti koje uključuju nedobrovoljno preseljenje – *EBRD-ov izvedbeni zahtjev 5;*
- b) Djelatnosti koji se obavljaju unutar, neposredno uz ili uzvodno od područja koja su proglašena zaštićenim sukladno domaćim propisima ili međunarodnim konvencijama, područja od znanstvenog značaja, staništa rijetkih/ugroženih vrsta, ribolovnih područja od gospodarskog značaja i netaknutih šuma/prašuma od ekološkog značaja – *EBRD-ov izvedbeni zahtjev 6;*
- c) Djelatnosti unutar, neposredno uz ili uzvodno od područja koja zapošljavaju starosjedilački narodi i/ili osjetljive skupine, uključujući kopnena područja i vodotokove koji se koriste za obavljanje djelatnosti neophodnih za život, kao što su ispaša stoke, lov ili ribolov – *EBRD-ov izvedbeni zahtjev 7;*
- d) Djelatnosti koje mogu imati štetne posljedice po dobra od kulturnog ili arheološkog značaja – *EBRD-ov izvedbeni zahtjev 8;*
- e) Djelatnosti u sklopu ciklusa proizvodnje nuklearnih goriva (vađenje urana, proizvodnja, obogaćivanje, skladištenje ili prijevoz nuklearnih goriva)⁹⁷;
- f) Proizvodnja energije uz uporabu nuklearnih goriva (ne računajući uvoz/izvoz električne energije)⁹⁸;
- g) Djelatnosti koje uključuju uvođenje GMO-a u prirodni okoliš – *EBRD-ov izvedbeni zahtjev 6;*
- h) Gradnja malih vodnih stepenica – *EBRD-ovi kriteriji prihvatljivosti malih vodnogospodarskih zahvata.*

⁹⁷ U skladu sa svojom Energetskom politikom, Banka smije odobravati svoja sredstva (izravno ili posredno, preko FP-a) za potrebe poboljšanja nuklearne sigurnosti ili bezopasnog i sigurnog zbrinjavanja radioaktivnog otpada i potrošenog nuklearnog goriva, kao i za stavljanje postrojenja izvan pogona, koje nije izravno povezano sa zatvaranjem visokorizičnih reaktora. Mogućnost financiranja preko FP-a je, shodno tome, isključena za sve ostale djelatnosti iz ciklusa proizvodnje nuklearnih goriva.

⁹⁸ U skladu sa svojom Energetskom politikom, Banka smije odobravati svoja sredstva (izravno ili posredno, preko FP-a) za potrebe poboljšanja nuklearne sigurnosti ili bezopasnog i sigurnog zbrinjavanja radioaktivnog otpada i potrošenog nuklearnog goriva, kao i za stavljanje postrojenja izvan pogona, koje nije izravno povezano sa zatvaranjem visokorizičnih reaktora. Mogućnost financiranja preko FP-a je, shodno tome, isključena za sve ostale djelatnosti koje uključuju proizvodnju energije pri čemu se koristi nuklearno gorivo.

EBRD-ov izvedbeni zahtjev br. 10: Objavljivanje podataka i uključivanje dionika

Uvod

1. EBRD smatra uključivanje dionika jednom od osnovnih sastavnica dobrih poslovnih običaja i odgovornog poslovanja te načinom unaprjeđivanja kakvoće projekata. Naime, djelotvorno uključivanje domaćeg stanovništva je presudno za uspješno prevladavanje opasnosti i posljedica po domaće stanovništvo zahvaćeno projektima, kao i za ostvarivanje dodatnih koristi za domaće stanovništvo.
2. Osobito u pogledu okolišnih pitanja, Banka podupire pristup usvojen UNECE-ovom Konvencijom iz Aarhusa, prema kojem se okoliš smatra *javnim dobrom*. Konvencijom se potvrđuje pravo javnosti da bude upoznata sa stanjem tog okoliša, kao i s plinovima i otpadnim vodama koje se u njega ispuštaju, pravo na svrsishodno savjetovanje o predloženim projektima ili programima koji bi mogli utjecati na okoliš i pravo ulaganja prigovora ako smatra da se o okolišu ne vodi dovoljno računa.
3. Uključivanje dionika je trajan proces koji obuhvaća (i) klijentovu obvezu objavljivanja odgovarajućih podataka ne bi li se omogućilo svrsishodno savjetovanje s dionicima, (ii) svrsishodno savjetovanje s možebitno zahvaćenim stranama i (iii) postupak ili politiku kojom se ljudima omogućuje iznošenje primjedbi ili prigovora. Ovaj proces bi trebao otpočeti u najranijem stadiju planiranja projekta i nastaviti se za njegovog čitavog trajanja.

Ciljevi

4. Ovim izvedbenim zahtjevom ("IZ") predviđa se sustavan pristup uključivanju dionika, koji će klijentima pomoći u gradnji i dugoročnom održavanju konstruktivnog odnosa s njihovim dionicima, a poglavito zahvaćenim domaćim stanovništvom. Proces uključivanja dionika jedna je od osnovnih sastavnica procjene, rješavanja i praćenja okolišnih i socijalnih pitanja vezanih uz ulaganja klijenta. Stoga ovaj izvedbeni zahtjev valja iščitavati u sprezi s IZ-om 1.

IZ-om 1. i IZ-om 10. izričito su postavljeni sljedeći ciljevi:

Okolišna i socijalna procjena i upravljanje (IZ 1.)	Objavljivanje podataka i uključivanje dionika (IZ 10.)
<ul style="list-style-type: none">• Prepoznati i ocijeniti kako štetne, tako i korisne okolišne i socijalne učinke i pitanja vezana uz projekt.• Donijeti mjere radi izbjegavanja ili, ako to nije moguće, svođenja na najmanju mjeru, ublažavanja, neutraliziranja ili kompenziranja štetnih učinaka za radnike, zahvaćeno stanovništvo i okoliš.• Prepoznati i, gdje god je to izvedivo, iskoristiti prilike za poboljšanje okolišnih i socijalnih ostvarenja.• Promicati poboljšana okolišna i socijalna ostvarenja pomoću dinamičnog postupka njihovog praćenja i ocjene.	<ul style="list-style-type: none">• Prepoznati pojedince ili skupine koje jesu ili bi mogle biti pogođene projektom, kao i druge zainteresirane strane.• Pobrnuti se da ti dionici budu na odgovarajući način uključeni u rješavanje okolišnih i socijalnih pitanja koja bi na njih možda mogla utjecati, i to kroz proces objavljivanja podataka i svrsishodnih savjetovanja.• Održavati konstruktivan odnos s dionicima na trajnoj osnovi, i to kroz njihovo svrsishodno sudjelovanje tijekom provedbe projekta.

Područje primjene⁹⁹

5. Banka će u dogovoru s klijentom utvrditi način na koji će se ispunjavanju mjerodavnih zahtjeva iz ovoga IZ-a pristupiti u okviru klijentovog sveukupnog procesa okolišne i socijalne procjene, okolišnog i socijalnog plana djelovanja (OSPD-a) i/ili upravljačkog sustava klijenta (opisanog u IZ-u 1.).

Zahtjevi

6. Uključivanje dionika neće biti opterećeno nikakvim uplitanjem, miješanjem, prisilom i zastrašivanjem, a provodit će se na temelju pravodobnih, mjerodavnih, razumljivih i dostupnih podataka, iznesenih u obliku primjerenom domaćoj kulturi.
7. Narav i učestalost uključivanja dionika razlikovat će se od projekta do projekta, ovisno o mogućim opasnostima i štetnim posljedicama po zahvaćeno stanovništvo, osjetljivosti pojedine gospodarske djelatnosti i okoliša i stupnju javnog značaja. Kako bi se uključivanje dionika prilagodilo posebnostima pojedinih klijenata i projekata, neophodno je da klijenti koji traže sredstva EBRD-a poduzmu korake opisane u točki 8. do 10. ovoga IZ-a, i to u ranoj fazi postupka okolišne i socijalne procjene. U okviru svog vlastitog dubinskog snimanja, Banka će razinu podataka koje je klijent objavio i savjetovanja koja je proveo ocijeniti u odnosu na zahtjeve iz ovoga IZ-a, nakon čega može zatražiti i dodatno uključivanje dionika. Zahtjevi koji su u pogledu javnog obavješćivanja i savjetovanja postavljeni domaćim propisima, uključujući propise kojima zemlja domaćin izvršava svoje obveze prema međunarodnim pravnim aktima¹⁰⁰, moraju se poštivati u svako doba.

Uključivanje dionika tijekom pripreme projekta

Prepoznavanje i analiziranje dionika

8. Kao prvi korak u uspješnom uključivanju dionika, klijent mora prepoznati različite pojedince ili skupine koje (i) su zahvaćene ili bi lako mogle biti zahvaćene (izravno ili posredno) posljedicama projekta ("zahvaćene strane") ili (ii) od projekta mogu imati određeni interes ("druge zainteresirane strane"). Sredstva i načini javnog obavješćivanja i savjetovanja bi u prvom redu trebali biti usmjereni prema zahvaćenim stranama.
9. U postupku prepoznavanja dionika, klijent će utvrditi pojedince i skupine koje bi projekt, zbog njihove zapostavljenosti ili osjetljivosti, mogao zahvatiti na drukčiji ili nesrazmjern način. Klijent će isto tako ustanoviti način na koji bi dionici mogli biti zahvaćeni projektom, kao i razmjere možebitnih (stvarnih ili pretpostavljenih) posljedica. U slučaju pretpostavljenih posljedica može se javiti potreba za dodatnim savjetovanjima kako bi se dionicima pružile dodatne informacije te ponovno utvrdila razina tih posljedica. Prepoznavanje i analizu dionika potrebno je obaviti uz odgovarajući stupanj podrobnosti ne bi li se Banci omogućilo određivanje razine obavješćivanja prikladne za razmatrani projekt. Zaposlenici se uvijek smatraju dionicima.
10. U slučaju projekata iz skupine A, klijent će s prepoznatim dionicima ući u postupak određivanja obuhvata procjene ne bi li osigurao utvrđivanje svih bitnih pitanja koje treba istražiti u okviru postupka procjene okolišnih i socijalnih učinaka. Postupkom određivanja obuhvata omogućit će se i lakša izrada plana uključivanja dionika za potrebe projekta. U sklopu postupka određivanja obuhvata, dionicima bi trebalo omogućiti iznošenje primjedbi i

⁹⁹ K tome, u IZ-u 4. sadržane su posebne odredbe o pripravnosti i odgovaranju na izvanredne okolnosti.

¹⁰⁰ Na primjer Konvencije iz Århusa i Espooa.

preporuka vezanih uz nacrt plana njihovog uključivanja, kao i uz sve druge dokumente kojima se određuje obuhvat potrebnih ispitivanja.

Plan uključivanja dionika

11. Klijent će obavijestiti Banku o načinu na koji će postupati u odnosima s prepoznatim dionicima za čitavog trajanja pripreme i provedbe projekta, uključujući i predviđenu vrstu žalbenog postupka (vidi točku 24. do 26. u nastavku). Za zahvaćene strane i druge zainteresirane strane mogu biti prikladne različite razine uključivanja i savjetovanja. Klijent bi trebao osmisliti posebne postupke za uključivanje radnika i odnose sa zahvaćenim domaćim stanovništvom. Odnosi s radnicima u pogledu radnih uvjeta, uključujući zdravlje i sigurnost na radu i odnose na radnom mjestu, moraju se u najmanju ruku održavati prema zahtjevima iz IZ-a 2. Ako se utvrdi da su određene skupine dionika zapostavljene ili osjetljive, može se javiti potreba za posebnim pristupima i čvršćom podlogom za održavanje odnosa s tim dionicima kako bi u potpunosti shvatili pitanja koja ih možebitno pogađaju. Klijenti bi Banku trebali izvijestiti i o svim podacima koje su iznijeli i svim djelatnostima savjetovanja koje su obavili prije nego što su joj se obratili radi odobravanja sredstava.

Objavljivanje podatka

12. Objavljivanje mjerodavnih podataka o projektu pomaže dionicima da shvate možebitne opasnosti, posljedice i mogućnosti koje donosi projekt. Ako bi domaće stanovništvo moglo biti zahvaćeno štetnim okolišnim ili socijalnim učincima projekta, klijent će ga upoznati sa sljedećim podacima (u daljnjem tekstu "Podaci"):
 - svrhom, naravi i razmjerima projekta;
 - trajanjem predloženih projektnih djelatnosti;
 - svim opasnostima i možebitnim posljedicama po okoliš, zdravlje i sigurnost radnika, javno zdravlje i sigurnost te drugim posljedicama po domaće stanovništvo, kao i predloženim planovima njihovog ublažavanja;
 - predviđenim postupkom savjetovanja, ako takav postoji, te mogućnostima i načinima sudjelovanja javnosti; i
 - vremenom/mjestom održavanje svih predviđenih javnih skupova i postupkom najave skupova, njihovog sažetog predstavljanja i izvješćivanja o njima.
13. Podaci će se objavljevati na domaćem jeziku (jezicima) i na način koji je pristupačan i primjeren domaćoj kulturi, uz vođenje računa o svim osjetljivim skupinama (npr. etničkim zajednicama ili raseljenim osobama). U slučaju projekata koji za sobom nose možebitno značajne socijalne ili ekološke posljedice, podatke je potrebno objaviti u ranom stadiju postupka okolišne i socijalne procjene.
14. Ako je dogovoren okolišni i socijalni plan djelovanja ("OSPD"), klijent će ga objaviti zahvaćenim stranama u slučaju projekata iz skupine A. U svim drugim slučajevima, klijent će objaviti sažetak, ali bez uporabe stručnog pojmovlja. OSPD/sažetak će biti objavljen u skladu s točkom 13., kao i na internetskim stranicama klijenta, ako takve postoje. Kako projekt bude napredovao, može se javiti potreba za objavom dodatnih podataka na tekućoj osnovi u slučaju bilo kakvih bitnih promjena u naravi projekta ili njegovim posljedicama ili ako se pojave kakve bitne nove opasnosti i posljedice.

Svršishodno savjetovanje

15. Potreba za bilo kakvim određenim savjetovanjem i njegova narav utvrdit će se u dogovoru s EBRD-om, a na temelju prepoznatih dionika, njihove analize i potankog opisa projekta i

Svrshodno savjetovanje:

- treba se temeljiti na objavi mjerodavnih i primjerenih podataka, uključujući, ako je potrebno i bitno, nacрте dokumenata i planova, i to prije donošenja konačnih odluka, kada su mogućnosti još uvijek otvorene;
 - treba otpočeti u ranom stadiju postupka okolišne i socijalne procjene;
 - bit će usredotočeno na socijalne i okolišne rizike i štetne posljedice te predložene mjere i korake za njihovo rješavanje; i
 - provodit će se na tekućoj osnovi, kako se budu javljala bitna pitanja, nastajale posljedice i otvarale mogućnosti.
16. Postupak savjetovanja provodit će se tako da u njega budu uključeni svi dionici i da bude primjeren domaćoj kulturi. Klijent će svoj postupak savjetovanja prilagoditi jezičnim sklonostima zahvaćenih strana, njihovom postupku odlučivanja i potrebama svih zapostavljenih ili osjetljivih skupina. Povrh zahvaćenih strana, u savjetovanje će biti uključene i sve skupine ili pojedinci prepoznati kao druge zainteresirane strane. Postupak savjetovanja bit će dokumentiran kao dio obveze klijenta prema javnosti. Sve koji su sudjelovali u postupku javnog savjetovanja, klijent će pravodobno obavijestiti o konačnoj odluci o projektu, s njime povezanim mjerama ublažavanja okolišnih i socijalnih posljedica te svim koristima projekta za domaće stanovništvo, kao i o razlozima i okolnostima na kojima se odluka zasniva, te dostupnim mehanizmima ili postupcima za iznošenje žalbi ili prigovora.

Objavljivanje podataka i savjetovanje o projektima iz skupine A

17. Projekti svrstani u skupinu A mogli bi u budućnosti dovesti do možebitno znatnih i raznolikih štetnih okolišnih i/ili socijalnih posljedica koje je nemoguće odmah razaznati, ocijeniti i ublažiti, tako da iziskuju službeno usustavljen i na širokom sudjelovanju zasnovan postupak procjene. Zahtjevi u pogledu objavljivanja podataka i savjetovanja ugrađeni su u svaki pojedini stadij tog postupka. Klijenti su dužni osigurati svrsishodan dijalog za zahvaćenim stranama i omogućiti im upućeno sudjelovanje u postupku odlučivanja, u skladu s točkom 12. do 16. ovoga IZ-a. Upućeno sudjelovanje podrazumijeva organizirana i opetovana savjetovanja slijedom kojih će klijent u svom postupku odlučivanja povesti računa o gledištima zahvaćenih strana o pitanjima koja ih se izravno tiču, kao što su predložene mjere ublažavanja posljedica, zajedničko sudjelovanje u koristima i mogućnostima i provedbena pitanja. Osjetljive će skupine možda iziskivati posebnu pozornost i zahtijevati poseban pristup ne bi li shvatili posljedice i mogli dati svrsishodan obol.
18. U slučaju projekata koji uključuju PUO/PSO, klijenti su se dužni pobrinuti da se objavljivanje podataka i savjetovanje provode u skladu s točkom 12. do 17. ovoga IZ-a. Objavljeni podaci moraju obuhvaćati cjelovito izvješće o PUO-u/PSO-u u skladu sa zahtjevima Banke.¹⁰¹ K tome, u postupku savjetovanja moraju se poštivati rokovi utvrđeni

¹⁰¹ Obrazac za PUO/PSO, u skladu s Direktivom EU-a o PUO-u, moći će se dobiti od EBRD-a.

za objavljivanje podataka Banke u točki 3.4.1. EBRD-ove Politike obavješćivanja javnosti, kao i svi primjenjivi zahtjevi iz domaćeg zakona o PUO-u i drugih mjerodavnih propisa. PUO/PSO mora ostati dostupan javnosti za čitavog trajanja projekta, ali se s vremena na vrijeme smije mijenjati i dopunjavati dodatnim podacima.

19. U slučaju projekata koji uključuju nedobrovoljno preseljenje kojim su zahvaćeni starosjedilački narodi ili kulturna dobra, klijent će primijeniti i posebne zahtjeve iz IZ-a 5., 7. i 8.
20. Kada domaće stanovništvo jest, ili bi moglo biti ozbiljno i trajno pogođeno posljedicama projekta, a projekt mu istodobno ne donosi razmjernu korist, klijent je sa zahvaćenim stanovništvom dužan surađivati na svrsishodan način radi ispitivanja mogućnosti za programe razvoja domaće sredine koji bi tom stanovništvu donijeli korist.

Uključivanje dionika tijekom provedbe projekta i vanjsko izvješćivanje

21. Za čitavog trajanja projekta, klijent će utvrđenim dionicima pružati tekuće podatke u razmjeru s prirodom projekta i s njime povezanih okolišnih i socijalnih posljedica te stupnjem javnog značaja. Ovo stalno uključivanje dionika trebalo bi počivati na komunikacijskim i suradnim kanalima, ustanovljenim tijekom postupka dubinskog snimanja. Poglavitito, klijenti bi se trebali služiti odgovarajućim postupcima uključivanja domaćeg stanovništva radi objavljivanja podataka i dobivanja povratne informacije o djelotvornosti provedbe mjera ublažavanja predviđenih OSPD-om, kao i o tekućim pitanjima koja zahvaćeno domaće stanovništvo zanimaju ili brinu u vezi s projektom. U ključnim stadijima projektnog ciklusa, može se javiti potreba za objavljivanjem dodatnih podataka, primjerice, prije početka gradnje ili uoči stavljanja u pogon.
22. Ako zahvaćeni pripadnici domaćeg stanovništva budu prepoznati još tijekom pripreme projekta, klijent će im podnositi redovna izvješća o napretku u provedbi OSPD-a, o okolnostima koje za sobom nose stalnu opasnost i posljedice po njih, te o svim pitanjima koja su u postupku savjetovanja ili primjeni žalbenog mehanizma prepoznata kao povodi za njihovu zabrinutost. Ta će izvješća biti sačinjena u obliku pristupačnom zahvaćenom stanovništvu, a njihova će učestalost biti u razmjeru s ozbiljnošću pitanja od značaja za te ljude, ali nikako se neće podnositi rjeđe nego jednom godišnje. Ako projekt doživi bitne promjene uslijed kojih se pojave dodatne štetne posljedice ili pitanja od značaja za pripadnike zahvaćenog domaćeg stanovništva, klijent će ih obavijestiti o tome kako se te posljedice i pitanja rješavaju u dopunjenom OSPD-u. Ako su te dodatne štetne posljedice po zahvaćeno stanovništvo značajne i raznolike, Banka može, ovisno o pojedinom slučaju, tražiti dodatne djelatnosti savjetovanja u skladu s točkom 15. do 20. Klijenti se potiču da te podatke objave i na svojim internetskim stranicama ne bi li ih stavili na uvid i drugim zainteresiranim stranama.
23. K tome, klijenti se potiču i da za potrebe svojih vanjskih dionika objavljuju redovna izvješća o svojim okolišnim i socijalnim ostvarenjima, primjerice, kao dio svog godišnjeg izvješća ili kakvog drugog javnog dokumenta, kao zasebno izdanje, ili na svojim internetskim stranicama.

Žalbeni mehanizam

24. Klijent će morati biti svjestan i pravodobno odgovarati na pitanja koja dionike brinu u vezi s njegovim projektom. U tu svrhu, klijent će uspostaviti žalbeni mehanizam, proces ili postupak za zaprimanje i lakše rješavanje primjedbi i žalbi dionika na njegova okolišna i

25. Žalbeni mehanizam, proces ili postupak trebao bi omogućiti žurno i djelotvorno rješavanje spornih pitanja na razumljiv i transparentan način primjeren domaćoj kulturi te biti lako dostupan svim dijelovima zahvaćenog stanovništva, bez nametanja ikakvih troškova ili bilo kakve prijetnje kaznom. Tim se mehanizmom, procesom i postupkom ne smije ometati pristup sudskim ili upravnim sredstvima pravne zaštite. U slučaju projekata na koje se primjenjuju IZ 5. ili 7., klijent će osigurati dostupnost neovisnog i nepristranog žalbenog mehanizma. U okviru svojih djelatnosti uključivanja domaćega stanovništva, klijent će zahvaćeno stanovništvo uputiti u žalbeni postupak i redovno izvješćivati javnost o njegovoj provedbi, uz zaštitu privatnosti pojedinaca.
26. Žalbeni mehanizam za radnike će biti odvojen od žalbenog mehanizma za pripadnike javnost te u suglasju s IZ-om 2.

Financiranje poslovanja poduzeća

27. Klijenti koji svoju poslovnu djelatnost obavljaju na više mjesta i kojima je odobreno opće financiranje poslovanja, financiranje obrtnog kapitala ili financiranje preuzimanjem vlasničkog udjela donijet će i provesti program komunikacije s dionicima i njihovog obavješćivanja na razini čitavoga poduzeća, uključujući žalbeni mehanizam u skladu s točkom 22. i 25. ovoga IZ-a. Program uključivanja dionika bit će u razmjeru s prirodom poslovne djelatnosti poduzeća i s njome povezanim okolišnim i socijalnim učincima, kao i sa stupnjem javnog značaja. Program treba pravodobno provesti na razini svih poslovnih jedinica. U njemu će biti predviđeni postupci i ine pretpostavke neophodne ne bi li se osiguralo odgovarajuće izvršenje obveze uključivanja dionika na razini svake pojedine poslovne jedinice i obavješćivanje dionika koji žive u njihovoj blizini o mjerodavnim okolišnim i socijalnim ostvarenjima tih poslovnih jedinica. Najmanje jednom godišnje, klijenti će sastavljati izvješća o svojim socijalnim i okolišnim ostvarenjima, uključujući stručnim pojmovljem neopterećen sažetak svakog dogovorenog OSUS-a/OSPD-a i napretka postignutog u njegovoj provedbi, a u odnosu na dogovorene pokazatelje i ciljeve. U slučaju bilo kojeg projekta koji bi prema politici EBRD-a bio svrstan u skupinu A, klijent će primijeniti postupak uključivanja dionika opisan u točki 6. do 20. ovoga IZ-a.

KRATICE

BIC – Business Information Centre (Poslovno-informativni centar)

DSPP - Dokumenta sa sažetim prikazima projekata

EBRD - European Bank for Reconstruction and Development (Europska banka za obnovu i razvoj)

ENO - Europska načela za okoliš

EPER - European Pollutant Emission Register (Europski registar emisija onečišćujućih tvari)

ESAC - Environmental and Social Advisory Council (Savjetodavno vijeće za okolišna i socijalna pitanja)

EU – European Union (Europska unija)

FAO - Food and Agriculture Organisation (Organizacija za prehranu i poljoprivredu)

FI – Financial Intermediary

FP – Financijski posrednik

GMO - Genetski modificirani organizmi

IAIA - International Association for Impact Assessment (Međunarodna udruga za procjenu utjecaja na okoliš)

ICOLD - International Commission on Large Dams (Međunarodno povjerenstvo za velike brane)

ICOMOS - International Council on Monuments and Sites (Međunarodni odbor za spomenike i spomeničke cjeline graditeljske baštine)

IFC - International Finance Corporation (Međunarodna financijska korporacija)

IMO - International Maritime Organization (Međunarodna pomorska organizacija)

IPM - Integrated Pest Management (Integralna zaštita bilja od štetnika)

IVM - Integrated Vector Management (Integralna zaštita bilja od prijenosnika)

IZ - Izvedbeni zahtjev

KBR - Konvencija o biološkoj raznolikosti

MOR – Međunarodna organizacija rada

MSP – Malo i srednje poduzetništvo

NŽM - Neovisni žalbeni mehanizam

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizacija za gospodarsku suradnju i razvoj)

OO - Odjel za ocjenu

OPSPŽ - Okvir za ponovno stvaranje pretpostavki za život

OSPD - Okolišni i socijalni plan djelovanja

PCB - Polychlorinated biphenyls (poliklorirani bifenili)

PDP - Plan djelovanja za preseljenje

POSI - Početna okolišna i socijalna ispitivanja

PSU - Procjena socijalnih učinak

PUO - Procjena utjecaja na okoli

RPSN - Razvojni plan za starosjedilačke narode

SOSU - Sustav okolišnog i socijalnog upravljanja

SP – Staklenički plinovi

UNECE - United Nations Economic Commission for Europe (Gospodarsko povjerenstvo UN-a za Europu)

UNEP – United Nations Environment Programme (Program UN-a za okoliš)

WHO - World Health Organization (Svjetska zdravstvena organizacija)